

ANNA IDSTRÖM

KATSAUS DEMOKRATIAA JA OSALLISUUTTA KÄSITTELEVÄN KESKUSTELUN NYKYTILAAN

13

TUTKIMUSKATSAUKSIA 2016

Helsingin kaupunki
Tietokeskus

**TIEDUSTELUT
FÖRFRÅGNINGAR
INQUIRIES**

Anna Idström, p. – tel. 09 310 36526
etunimi.sukunimi@hel.fi

**JULKAISIJA
UTGIVARE
PUBLISHER**

Helsingin kaupungin tietokeskus
Helsingfors stads faktacentral
City of Helsinki Urban Facts

**OSOITE
ADRESS
ADDRESS**

PL 5500, 00099 Helsingin kaupunki
(Siltasaarenkatu 18–20 A)
PB 5500, 00099 Helsingfors stad
(Broholmsgatan 18–20 A)
P.O.Box 5500, FI-00099 City of Helsinki
Finland (Siltasaarenkatu 18–20 A)

**PUHELIN
TELEFON
TELEPHONE**

09 310 1612

**INTERNET
WWW.HEL.FI/TIETOKESKUS/**

**TILAUKSET, JAKELU
BESTÄLLNINGAR, DISTRIBUTION
ORDERS, DISTRIBUTION**

p. – tel. 09 310 36293
tietokeskus.tilaukset@hel.fi

**TIETOKESKUKSEN KIRJASTO
FAKTACENTRALENS BIBLIOTEK
CITY OF HELSINKI URBAN FACTS LIBRARY**

Siltasaarenkatu 18-20 A
Broholmsgatan 18-20 A
p. - tel. 358 9 310 36377
tietokeskus.kirjasto@hel.fi

Helsingin kaupungin tietokeskus
Helsingfors stads faktacentral
City of Helsinki Urban Facts

KATSAUS DEMOKRATIAA JA OSALLISUUTTA KÄSITTELEVÄN KESKUSTELUN NYKYTILAAN

ANNA IDSTRÖM

TUTKIMUSKATSAUKSIA
FORSKNINGSRAPPORTER
STUDY REPORTS

2016:13

KÄÄNNÖKSET
ÖVERSÄTTNING
TRANSLATIONS
Magnus Gräsbeck

TAITTO
OMBRYTNING
LAYOUT
Lotta Haglund

KANSI
PÄRM
COVER
Tarja Sundström-Alku

PAINO
TRYCKERI
PRINT
Edita Prima Oy, Helsinki 2016

PAINETTU
ISSN 1455-7266
ISBN 978-952-331-207-4

VERKOSSA
ISSN 1796-7236
ISBN 978-952-331-208-1

SISÄLLYS

Esipuhe	5
Förord	6
Preface	7
1. Johdanto	9
I ÄÄNESTÄMINEN	11
2. Äänestämisen nykytila	12
2.1. Äänestämättömyydestä	12
2.2. Informoitu äänestäminen.....	15
2.3. Puoluetta painottavan äänestämisen yleistyminen	16
2.4. Kiinnostaako ihmisiä politiikka?	17
2.5. Ovatko ihmiset tyytyväisiä demokratiaan?.....	18
2.6. Suora demokratia vai edustuksellinen demokratia?.....	18
2.7. Mikä tekee äänestämisen todennäköisemmäksi?.....	19
3. Osallistumisen eriarvoisuudesta	21
3.1. Poliittisen osallistumisen eriarvoistuminen suhteessa socioekonomiseen taustaan	21
3.2. Vammaiset ja osallistuminen.....	23
3.3. Ikäihmiset ja osallistuminen	25
3.4. Maahanmuuttajat ja osallistuminen	25
3.5. Yhteenvetoa osallistumisen eriarvoistumisesta	27
4. Nuoret ja osallistuminen	28
4.1. Perhetaustan merkitys.....	29
4.2. Koulun merkitys.....	30
4.3. Kaupungin merkitys	31
5. Tiedonvälityksen tekninen kehittyminen ja demokratia	33
5.1. Internet	33
5.2. Kuinka voi kartoittaa politiikan vaikuttavuutta verkossa?	34
5.3. Vaalikoneet	34
5.4. Sosiaalinen media ja äänestäminen	36
5.5. Sosiaalinen media ja deliberatiivinen demokratia.....	36
5.6. Sosiaalinen media ja kaupunkilaisaktivismi.....	38
5.6.1. Esimerkkejä maailmalta	38
5.6.2. Esimerkkejä Helsingistä	40
5.7. Kuka hallitsee verkostoja?.....	42
II MUU OSALLISTUMINEN, LÄHIDEMOKRATIA JA KAUPUNKILAISAKTIVISMI ..	43
6. Lähidemokratia ja osallistumisen monimuotoisuus.....	44

6.1. Vapaaehtoistyö, talkootyö, naapuriapu – käytännön osallistuminen yhteiskunnan paremmaksi tekemiseen	46
6.2. Järjestöt ja osallistuminen, ajan trendejä.....	47
6.3. Kansalaisraadit.....	47
6.4. Kunnalliset kansanäänestykset ja kansalaisaloitteet	49
6.5. Äänestämättömyys ja demokraattiset innovaatiot – tehottomuuden toteaminen.....	50
7. Osallistuva budjetointi.....	51
7.1. Brasilialainen menestystarina	51
7.2. Mikä edistää osallistumista budjetointiin?	51
7.3. Osallistuvan budjetoinnin hyötyvaikutukset ja riskit	53
7.4. Onko sijoittajan osallistuminen demokratian mukaista osallistumista?	53
8. Paikka ja demokratia	56
8.1. Paikkaperustainen yhteiskunta	56
8.2. Nimby-ilmiö	59
8.3. Kuinka voi tutkia alueen järjestäytyneisyyttä?	60
IIITieto, Asiantuntemus ja Päätöksenteo	61
9. Asiantuntijoiden ja kansalaisten/kuntalaisten yhteistyö.....	62
9.1. Byroslavian merkityksestä uudelle, elävälle kaupunkikulttuurille	62
9.2. Kommunikaation sujuvuus aktivistien ja asiantuntijoiden välillä	63
9.3. Kenelle kuuluu asiantuntijuus?.....	65
9.4. Citizen science eli kansalaistiede.....	65
9.5. Palautteiden kuuleminen ja asukkaiden osallistaminen Helsingin kaupungin virastoissa	68
9.5.1. Kaupunkisuunnitteluvirasto	68
9.5.2. Sosiaali- ja terveystieteiden virasto	71
9.5.3. HKL.....	74
9.5.4. Varhaiskasvatusvirasto	75
9.5.5. Ympäristökeskus	78
9.5.6. Korkeasaari.....	78
9.5.7. Kulttuurikeskus	78
9.5.8. Kaupunginmuseo	79
9.5.9. Kaupunginkirjasto.....	80
9.5.10 Liikuntavirasto.....	81
9.5.11. Rakennusvirasto	83
9.5.12. Opetusvirasto	84
9.6. Käyttäjälähtöinen suunnittelu.....	86
9.7. Helsingin demokratiapilotit – kuntalaiset vs. viranhaltijat	87
IV JOHTOPÄÄTÖKSET	89
10. Yhteenveto: osallistumisen edistämisen toimivia keinoja	90
10.1. Toimivia keinoja.....	90
10.2. Kyseenalaisia keinoja.....	92
10.3. Mikä heikentää osallistumista?	93
11. Lopuksi	94

ESIPUHE

Äänestäminen ja kaupunkilaisten aktiivinen osallistuminen yhteiskunnalliseen keskusteluun ovat keskeisiä demokratian toteutumisen kulmakiviä länsimaisissa yhteiskunnissa. Viime vuosina äänestysaktiivisuus ja osallistuminen perinteiseen puoluetoimintaan on vähentynyt. Tilalle on tullut uudenlaisia osallistumisen muotoja. Kaupunkilaisten omaehtoinen yhteistoiminta, kaupunkiaktivismi, on yleistynyt. Tämä näkyy muun muassa erilaisina spontaaneina kaupunginosatapahtumina, asukkaiden välisten vertaispalvelujen lisääntymisenä sekä moninaisena vertaisverkostoihin perustuvana toimintana paremman kaupungin hyväksi.

Tässä tutkimuskatsauksessa tarkastellaan yllä kuvattuja muutoksia asukkaiden yhteiskunnallisen osallistumisen tavoissa. Yhtäältä näkökulmana ovat äänestysaktiivisuuden lasku ja äänestämisen eriarvoisuus sekä äänestämiskäyttäytymiseen vaikuttavat uudenlaiset tiedonkanavat. Toisaalta käsitellään kansalaisaktivismiin ja lähidemokratian uusia piirteitä, kaupunkiaktivismia sekä erilaisia virallisia osallistamisen kanavia kuten kansalaisraateja ja osallistuvaa budjetointia. Kolmantena pääteemana esiin nousee kaupunkiorganisaation ja asukkaiden välinen vuorovaikutus ja kysymys asiantuntijuuden omistajuudesta. Tässä yhteydessä luodaan katsaus myös kaupungin virastojen nykyisiin osallistamiskäytäntöihin.

Helsingissä on parhaillaan käynnissä laajamittainen kaupungin johtamisjärjestelmän uudistus, jonka yhtenä tavoitteena on parantaa demokraattista päätöksentekoa ja sen vaikuttavuutta, lisätä asukaslähtöisyyttä sekä vahvistaa kaupunkilaisten osallisuutta ja vuorovaikutuskäytäntöjä. Uudistus haastaa kaupungin virastot – tulevat toimialat – miettimään kaupunkilaisten osallisuutta ja vuorovaikutusta uudella tavalla. Asukaslähtöisyyden vahvistamiseksi Helsinkiin ollaan kehittämässä uutta osallisuus- ja vuorovaikutusmallia. Tämä tutkimuskatsaus tarjoaa kattavan tietopaketin uuden toimintamallin kehittämisen tueksi.

Helsingissä marraskuussa 2016

Katja Vilkama
tutkimuspäällikkö

FÖRORD

Röstande och aktivt deltagande i samhällsdebatten från stadsbornas sida är hörnstenar inom västerländsk demokrati. De senaste åren har valdeltagandet och deltagandet i traditionell partiverksamhet minskat. I deras ställe har det uppstått nya former av samhälleligt deltagande. Något som man kallar stadsaktivism, det vill säga samarbete på egna villkor invånarna emellan, har blivit allt vanligare. Detta syns bland annat i form av olika slags spontana stadsdelsevenemang, ökat utbyte av tjänster mellan invånarna samt en mångfald nätverksbaserade verksamheter invånare emellan för att åstadkomma en bättre stad.

I föreliggande forskningsöversikt granskas ovan beskrivna förändringar i invånarnas samhälleliga deltagande. Dels är infallsvinkeln det sjunkande valdeltagandet och ojämlikheten inom röstandet samt de nya informationskanaler som påverkar röstningsbeteendet. Dels handlar det om nya drag i medborgaraktivismen och närdemokratin, om stadsaktivism samt olika officiella kanaler för delaktighet såsom medborgarråd och deltagande budgetering. Ett tredje huvudtema som stiger fram är växelverkan mellan stadsorganisationen och invånarna, och frågan om vem som äger expertisen. I detta sammanhang görs också en översikt av stadens ämbetsverks nuvarande delaktighetspraxis.

Inom Helsingfors stad pågår som bäst en omfattande organisationsreform inom stadens styre. Ett av dess syften är att förbättra det demokratiska beslutsfattandet och dess verkningfullhet, öka invånarinitiativet och stärka stadsbornas delaktighet och praxisen för växelverkan med dem. Reformen utmanar stadens ämbetsverk – de blivande förvaltningsgrenarna – till nytänkande beträffande stadsbornas delaktighet och interaktion. För att stärka invånarinitiativet håller man i Helsingfors på och utvecklar en ny modell för delaktighet och interaktion. Föreliggande forskningsöversikt kommer med ett omfattande info-paket till stöd för utvecklandet av den nya verksamhetsmodellen.

I Helsingfors i november 2016

Katja Vilkama
forskningschef

PREFACE

Voting and active resident participation in the social debate are cornerstones of Western democracy. Recent years have seen a decline in voting and in participation in traditional political party activities. Instead, new forms of civic participation have come about. Something called city activism or urban activism, namely informal cooperation between residents on their own terms, has become more and more common. This can be seen, for example, in various kinds of spontaneous urban district events, increasing exchange of services between residents, and a multitude of network-based activities between residents to the benefit of a better city.

The present study report views the above-mentioned changes in civic participation. The perspective is, on one hand, declining voting rates and inequality in voting and the new information channels that influence voting. On the other hand, it is about new features in civic participation and local democracy, about urban activism and various official channels for inclusion such as citizens' councils and participatory budgeting. A third main theme is the interaction between the city organisation and the residents, and the issue of expertise ownership. In this context, an overview is also made of present practices that stimulate civic participation.

Large organisational reform is currently underway in the governing bodies of the City of Helsinki. One of the aims is to improve democratic policy-making and its efficiency, enhance civic initiative, and strengthen civic inclusion and interaction practices. The reform challenges the offices and departments of the city to view the participation and interaction of residents in a new way. To strengthen resident initiatives, the City is developing a new model for participation and interaction. The present study report provides a large package of information for elaborating the new model.

Helsinki, November 2016

Katja Vilkama
Research Director

1. JOHDANTO

Tässä¹ katsauksessa tarkastellaan demokratian toteutumisen nykytilaa käymällä läpi aihepiiristä käytyjen yhteiskunnallisten ja tutkimuksellisten keskustelujen keskeisimpiä teemoja. Aloitan tarkastelemalla edustuksellisen demokratian kulmakiveä, äänestämistä, nyky-yhteiskunnassa. Suurimpina huolenaiheina demokratian toteutumisen kannalta pidetään äänestysaktiivisuuden laskua, mutta myös äänestämisen eriarvoistumista sekä sitä, että äänestäminen ei aina ole valistunutta: tutkimusten mukaan kaikki eivät täysin ymmärrä, mitä äänestävät. Tässä yhteydessä lausun muutaman sanan kansalaisten tietolähteistä – mediasta, vaalikoneista sekä erilaisista keskustelukanavista. Äänestämiseen liittyvien aihepiirien jälkeen luon katsauksen muuhun yhteiskunnalliseen osallistumiseen: tuon esiin viime vuosikymmenien demokraattisia innovaatioita kansalaisraadeista osallistuvaan budjetointiin ja pohdin kansalaisaktivismiin sekä lähidemokratian problematiikkaa. Kolmantena aihepiirinä käsittelen tiedon, asiantuntemuksen ja aktivismin välisiä rajapintoja. Aktiiviset kansalaiset haluavat vaikuttaa esimerkiksi virastojen päätöksentekoon, mutta kenelle kuuluu asiantuntijuus? Millaista vuoropuhelua tarvitaan, jotta voidaan hyödyntää sekä koulutettujen viranhaltijoiden että ruohonjuuritason tarpeet tuntevien kansalaisten näköalat, ja löytää näiden kautta parhaat mahdolliset ratkaisut? Lopuksi tarjoan lähteistä löytyneiden tietojen perusteella yleissilmäyksen siihen, millaisilla tekijöillä on osoitettu olevan vaikutusta kansalaisten yhteiskunnalliseen aktivoimiseen – eli millaisia keinoja on syytä käyttää, kun halutaan ihmisten osallistuvan aiempaa enemmän yhteiskuntamme kehittämiseen.

Suomi sijoittuu erilaisissa arvostetuissa ja tunnetuissa kansainvälisissä demokratiaa mittaavissa vertailuissa hyvin korkealle (Opetusministeriö 2012: 17)². Suomi on ollut vahvan demokratian maa koko itsenäisyytensä ajan, poikkeuksena sotavuodet ja Kekkonen presidenttikaudet. Monet demokratiatutkijat ja -aktivistit ovat kuitenkin kiinnittäneet huomiota jo 1960-luvun lopusta lähtien kansalaisten vieraantumiseen poliittisesta päätöksenteosta. Vieraantumisen on katsottu saaneen alkunsa toisen maailmansodan jälkeen vallalla olleesta minimidemokratian ideaalista, sekä toisaalta siitä, että poliittiset päätöksentekoprosessit ovat monimutkaistuneet ja asiantuntijatieto on korostunut. (Niinikoski & Setälä 2012: 262.)

Minimalistinen demokratiakäsitys liitetään usein taloustieteilijän ja politiikan tutkijan Joseph Schumpeterin (1883–1950) nimeen. Hänen mukaansa demokratian määritelmäksi riitti, että poliittinen johto yhteiskunnassa valittiin säännönmukaisesti toistuvissa vapaissa vaaleissa. Tästä demokratian kovin suppeasta ja yksioikoisesta ymmärtämisestä on ajan saatossa edistytty. Ihmisoikeusajattelu on tuonut demokratiakäsityksiin reunaehdot, joilla demokraattisesti valitun johdon päätäntävaltaa tietoisesti rajoitetaan: perustavia ihmisoikeuksia ei saa rikkoa tai rajoittaa edes demokraattisin päätöksin. Näin on syntynyt käsitys *oikeusvaltiosta*.

1 Olen saanut tätä katsausta laatiessani korvaamatonta apua ja arvokkaita neuvoja työtovereiltani, joita haluan kiittää. Tuhannet kiitokset Stina Högnabballe, Olli Lahtiselle, Katja Vilkamalle, Titta Reunaselle, Tommi Laitiolle ja Staffan Himmelroosille.

2 Katso myös esimerkiksi demokratian tilaa maailman eri maissa tarkkailevan amerikkalaisen Freedom House-järjestön sivut: <https://freedomhouse.org/report/freedom-world-2016/table-scores>

Deliberatiivisesta käänteestä demokratian käsittämisessä on kirjoitettu viime vuosikymmeninä paljon. Tärkeä ajattelija deliberatiivisen demokratiateorian takana on Jürgen Habermas, joka korostaa demokraattisia päätöksiä edeltävää *keskustelua*. Deliberatiivisen demokratiakäsityksen mukaan pelkän mielipiteiden rekisteröimisen sijaan on pyrittävä luomaan edellytykset *harkituille* mielipiteille. Näihin päästään korkeatasoisen ja avoimen kansalaiskeskustelun myötä. Siksi deliberatiivista demokratiaa on nimitetty myös *keskusteludemokratiaksi*. Tämän ajattelutavan mukaan edustuksellinen demokratia ei sellaisenaan riitä, koska se pitäytyy ainoastaan laskemaan yhteen kansalaisten mielipiteitä ja toiveita, mutta ei kiinnitä huomiota siihen, millä tavoin nämä ovat muodostuneet. Vasta sellainen mielipide, joka on tulosta järkipäisestä ja osapuolten näkemykset huomioonottavasta keskustelusta, on deliberatiivisen demokratiateorian vaatimusten mukainen. (Karvonen 2011: 2–5.) Jätän väliin termistön rajausten syvällisemmän pohdinnan, koska sitä on tehty muissa lähteissä paljon. Lukijalle, joka haluaa perehtyä aiheeseen, suosittelen Bäcklundin (2007: 116) väitöskirjassaan läpi käymää käsitteistöä.

Helsingin kaupungin johtamisuudistuksen yhtenä tavoitteena on lisätä kaupunkilaisten osallisuutta ja vuorovaikutuskäytäntöjä. Uusien toimintatapojen ja hyvien käytäntöjen luomiseksi tarvitaan tietoa. Tämä tutkimuskatsaus etsii vastausta seuraavanlaisiin kysymyksiin: Mitkä ovat vaikuttavia tekoja? Mitkä prosessit tuottavat tulosta? Mikä lisää ihmisten luottamusta hallintoon? Katsauksen tavoitteena on tuottaa kootusti tietoa Helsingin kaupungin johtamisuudistukseen liittyvän osallisuus- ja vuorovaikutusmallin kehittämiseen.

I ÄÄNESTÄMINEN

Kuva: Helsingin kaupungin aineistopankki / Kimmo Brandt.

2. ÄÄNESTÄMISEN NYKYTILA

2.1. Äänestämättömyydestä

Yhtenä demokratian suurimmista huolenaiheista pidetään äänestysaktiivisuuden hiipumista. Pitkän aikavälin trendi on laskeva. Toisaalta äänestysaktiivisuuden erot ovat suuria sekä kuntien välillä että suurten kuntien sisällä, mikä kertoo alueiden sosioekonomisesta eriytymisestä. Manner-Suomessa vuoden 2012 kunnallisvaaleissa 58 % äänioikeutetuista kävi äänestämässä. Osuus on laskenut 20 prosenttiyksikköä vuodesta 1980. (Pikkala & al. 2013: 125, 152.)

Puolueiden ja poliittisten yhdistysten jäsenmäärät ovat pienentyneet ja puolueiden aatteelliset ohjelmat samankaltaistuneet (Demokratiapolitiikan suuntaviivat 2009: 11.) Tärkeimpiä yleisiä ja pitkään vaikuttaneita syitä äänestysprosenttien laskuun lienevät kansalaisten puoluekiinnittyneisyyden heikentyminen sekä vaaleihin liittyvän osallistumisnormin höltyminen. Nykyisin enää alle puolet nuorimmista äänioikeutetuista on samaa mielestä väitteestä ”pidän äänestämässä käyntiä kansalaisvelvollisuutena”, kun vielä vuonna 1977 useampi kuin neljä viidestä nuoresta oli täysin samaa mieltä lähes samankaltaisesta väittämästä. (Demokratiaindikaattorit 2013: 21.) Eduskuntapuolueiden kokonaisjäsenmäärä on laskenut viimeksi kuluneen vuosikymmenen aikana noin sadalla tuhannella. Kehityssuunta on johtunut kaikkien pitkäaikaiskannatukseltaan suurimpien puolueidemme jäsenmäärän laskusta (SDP, KESK, KOK, VAS). Vihreät ja Perussuomalaiset ovat onnistuneet aivan viime vuosina nostamaan jäsenmääriään, mutta asialla on ollut vain vähän merkitystä puolueiden yhteenlasketun kokonaisjäsenmäärän kannalta. Kulttuurimme on muuttumassa, äänestäminen näyttäisi olevan yhä enenevässä määrin vanhempien ikäpolvien tapa. Vuonna 1995 yli 60-vuotiaita oli puoluejäsenistä noin kolmannes, nyt puoluejäsenistä noin joka toinen on tuon ikäinen. (Demokratiaindikaattorit 2013: 27.)

Tilanne näyttää puoluedemokratian toimivuuden kannalta imartelevalta, jos kansalaisilta kysytään, edustaako jokin Suomen puolueista omaa näkemystä suhteellisen hyvin. Tällä tavoin kysyttyinä kolme neljästä äänioikeutetusta vastasi vuosien 2007 ja 2011 vaalitutkimuksissa kysymykseen myöntävästi. (Demokratiaindikaattorit 2013: 31.) Väittäjä ”mikään puolue ei aja juuri minulle tärkeitä asioita” valaisee toista ääripäätä. Samaa mieltä olevien yhteen laskettu osuus on ollut yli 50 prosenttia vain 1990-luvulla. Ilmeisesti silloinen lamajakso voimisti näitä näkemyksiä. (Demokratiaindikaattorit 2013: 32, 36.)

Kaikkien kansanosien äänestysaktiivisuus ei näytä laskevan yhtä voimakkaasti. Kaupungeissa alueiden eriytyminen väestön sosioekonomisen taustan mukaan näkyy äänestysaktiivisuuden eroina. Helsingissä peruspiirien korkeimmat äänestysprosentit vuoden 2015 eduskuntavaaleissa olivat Tuomarinkylän (86,6 %) ja Länsi-Pakilan (85,2 %) peruspiireissä. Alimmillaan äänestysaktiivisuus oli Jakomäen (60,6 %) ja Mellunkylän (65,8 %) peruspiireissä (Askelo 2015). Vuoden 2012 kunnallisvaaleissa osallistumisero kaupungin aktiivisimman äänestysalueen Paloheinän (77 %) ja passiivisimman alueen Jakomäen (37 %) välillä oli 40 prosenttiyksikköä. (Martikainen & al. 2013.) Huomattakoon myös, että Helsingissä äänestysprosentti on laskenut vuodesta 1983 vuoteen 2015 vain muutaman prosenttiyksikön, kun koko maassa kotimaan äänestysprosentti on laskenut vastaavana aikana lähes 11 prosenttiyksikköä. (Demokratiaindikaattorit 2015: 66.)

Kuva: CC BY-SA 2.0.

Äänestysaktiivisuuden laskun ohella suomalaisen demokratian suurimpana haasteena voidaankin pitää nimenomaan osallistumisen eriarvoistumista. Kansalliset demokratiaindikaattorit osoittavat, että aktiiviset kansalaiset ovat usein kaupungin keskustassa asuvia keski-ikäisiä, hyvin koulutettuja kansalaisia, jotka ovat syntyneet Suomessa. Nuorten, taloudellisesti heikosti toimeentulevilla asuinalueilla asuvien, vähemmän koulutettujen sekä maahanmuuttajien näkemykset sen sijaan jäävät usein puuttumaan lainsäädännön ja hallinnon tarjoamien osallistumiskeinojen tuottamasta kansalaismielipiteestä. (Karjalainen 2012: 8.) Palaan tähän asiaan tarkemmin kohdassa 3.

Oikeusministeriön raportti *Demokratiaindikaattorit* (2013: 105) tarjoaa yksityiskohtaisen läpileikkauksen äänestämättömyyden syihin, joita on tutkittu lähinnä haastatteleamalla ihmisiä: sopivaa ehdokasta tai puoluetta on vaikeaa löytää, äänestäminen tuntuu itselle hyödyttömältä eikä yhden ihmisen äänellä koeta olevan merkitystä – toisinaan syynä on silkkä laiskuus tai mielipiteiden puute. Jotkut ilmoittavat protestoivansa politiikkaa vastaan äänestämättömyydellä, muutamat jopa kertovat vastustavansa demokratiaa. Bäcklundin (2007: 136) tutkimusaineistoon on osunut toisentyypinen selitys – anonyymi viranhaltija kiteyttää heikentyneestä äänestysaktiivisuudesta käytävän keskustelun sanoin: ”Kysymys on siitä, kenen kannalta kuntalaiset ovat ’riittävän aktiivisia’. Kuntalaisethan ovat itse demokratian perusta, ja heidän tahtonsa demokratian sisältö. Jos tahtoa tai aktiivisuutta ei ole, se voidaan tulkita useammalla tavalla – joko vieraantuneisuudeksi ja passivoitumiseksi (joka tuntuu olevan yleinen tulkinta) tai osoitukseksi siitä, että maailma on kohtalaisen hyvällä mallilla eikä tarvitse aktiivista puuttumista (harvinaisempi tulkinta – ei ehkä

tarpeeksi 'kriittinen')."³ Nukkuvien puolue äänestää jaloillaan sen ajattelutavan puolesta, että emme oikeastaan tarvitse demokraattista aktiivisuutta: systeemit toimivat, voimme jatkaa koisaamista. Muistettakoon samalla, että korkeimmiksi äänestysprosentit nousevat tyyppillisesti diktatuurisesti hallituissa maissa – hyvänä esimerkkinä Valko-Venäjän vuoden 2006 presidentinvaalit, joissa äänestysprosentti oli tunnetusti 92,6.⁴

Vaikka on syytä olla huolissaan äänestämättömän väestöosan passiivisuudesta, voidaan toisaalta olla tyytyväisiä siihen kansanosaan, joka seuraa aikaansa ja äänestää. Oikeusministeriön uusimman *Demokratiaindikaattorit*-raportin (2015: 34) taustatutkimusten mukaan useimpien äänestäjien ehdokasvalinnat perustuvat äänestäjän vakaaseen harkintaan ja mitä ilmeisimmin myös oman ehdokkaan kohtalaisen hyvään tuntemiseen. Suuri osa ihmisistä edelleen seuraa politiikkaa ja on enemmän tai vähemmän aktiivisia.

Oman leimansa suomalaiseen demokratiaan antaa se, että Suomi on pieni maa, joten ihmiset monesti tuntevat toisensa henkilökohtaisesti tai vähintään tuttavapiirin kautta. Vuoden 2015 *Demokratiaindikaattorit*-raportin taustatutkimukseen sisältyi kysely ehdokasvalintojen syistä. Tulokset viittaavat siihen, että ihmiset tuntevat ehdokkaansa keskimäärin melko hyvin. Äänestäneiltä kysyttiin, *millä tavalla* he tunsivat ehdokkaan, jota he äänestivät. Ilmeni, että 18 prosenttia äänestäneistä tunsivat henkilökohtaisesti äänestämänsä ehdokkaan, ja joka kymmenes oli äänestänyt ehdokasta, jonka ystävä, tuttava tai sukulainen tunsivat henkilökohtaisesti. Ylivoimaisesti suurin osa vastaajista kuitenkin sanoi äänestäneensä ehdokasta, jonka tunsivat tiedotusvälineiden perusteella jo ennen vaalikampanjaa (43 %). Joka seitsemäs (14 %) sanoi äänestäneensä ehdokastaan hänen vaalikampanjansa perusteella, ja 15 prosenttia äänestäneistä sanoi valinneensa ehdokkaansa tuntematta häntä tarkemmin. (*Demokratiaindikaattorit* 2015: 36.)

Äänestämättömyys ei välttämättä kerro täysin perusteettomasta apatiasta: äänestämällä on vähemmän merkitystä kuin ennen. Osa vallasta on siirtynyt vaaleilla valittujen päättäjien käsistä kaupallisille ja monikansallisille tahoille. Palaan tähän kaupallisten toimijoiden ja demokratian aihepiiriin kohdassa 7.4. Ylikahri (2013: 59) pohtii ongelmaa seuraavin sanoin: "Samalla kun talous on globalisoitunut, politiikka on pysynyt pääosin kansallisella tasolla. Tämä johtaa tunteeseen, että talous jyrää pienen Suomen. Suomalaisten poliitikkojen tehtäväksi tulee vain luovia markkinoiden paineessa. Kun yritykset siirtävät tuotantoa ja pääkonttoreitaan ulkomaille, tekevät he omasta näkökulmastaan rationaalisia päätöksiä lainsäädännön puitteissa. Kansalaisille tämä näyttäytyy kuitenkin verokikkailuna ja painostuksena saada valtioita laskemaan palkkoja ja veroja. *Ongelma ei poistu ennen kuin päätöksenteon rakenteet saadaan samalle tasolle globaalien talouden kanssa.* Sama ongelma koskee ympäristölainsäädäntöä: ongelmat ovat globaaleja, mutta globaaleista ratkaisukeinoista ei pystytä sopimaan. EU on periaatteessa hyvä alku laajemmalle demokraattiselle päätöksenteolle, mutta sekin kaipaa lisää avoimuutta ja julkista keskustelua." Ylikahri (mt.) jatkaa: "Apatiaa voi [...] poistaa. Tärkeintä demokratian toimimisessa on ihmisen kokemus siitä, että pystyy vaikuttamaan omaan elämäänsä. Usein ihmisillä on liian pessimistinen käsitys vaikutusmahdollisuuksistaan. Vaikuttaminen on paljon muutakin kuin äänestämistä." Kenties lähidemokratian nousu kumpuaa juuri tästä: tarpeesta palata oman elämänpiiriin hallintaan. Palaan aihepiiriin kohdissa 5 ja 6.

3 Tämä ajatus ei ole kaukana Leninin tunnetuista sanoista: "Mitä täydellisempi demokratia, sitä lähempänä on se hetki, jolloin se käy tarpeettomaksi." Toki tässä ironisessa yhteydessä kontekstistaan irrotettuna tämä Leninin sitaatti saa merkityksiä. Iota siinä ei alkuperäisessä asiayhteydessä ole ollut.

4 Muistettakoon sekin ironinen näkökulma, että Hitler nousi valtaan vaaleilla. Olisiko historian kulku ollut toinen, jos saksalaiset olisivat sittenkin jättäneet äänestämättä?

Kuva: CC BY-NC-ND 2.0.

2.2. Informoitu äänestäminen

Ihmisten vieraantumisella edustuksellisesta demokratiasta ja politiikasta on muitakin seurauksia kuin äänestysaktiivisuuden laskeminen. Eräs aikamme vakava ilmiö on valitsematon äänestäminen. Tutkimusten valossa näyttää nimittäin siltä, että osa ihmisistä ei oikeastaan tiedä, mitä ovat äänestämässä, eivätkä valitsisi samaa ehdokasta, mikäli heillä olisi asianmukaiset tiedot ehdokkaista.

Informoitu äänestäminen (*correct voting*) tarkoittaa sitä, että henkilö äänestää sitä puoluetta ja sitä ehdokasta, jota hän äänestäisi myös silloin, jos tietäisi tarkasti, kenen etua kyseinen ehdokas ajaa. Laun & al. (2013) tutkimus on osoittanut sekä järjestetyn koeasetelman kautta että todellisessa elämässä tapahtuneiden vaalien jälkeen suoritetun kyselytutkimuksen kautta, että suuri osa ihmisistä olisi äänestänyt eri tavalla, jos heillä olisi ollut enemmän tietoa ehdokkaista. Ihmiset eivät siis äänestä välttämättä oman etunsa, etenkin taloudellisen etunsa mukaisesti, vaan saattavat tehdä vapaaseen valintaan perustuvan äänestyspäätöksensä harhaanjohtettuina, tietämättöminä tai jonkin epäolennaisen, tunteita herättävän pikkuseikan perusteella.

Informoitu äänestäminen ei ole riippuvainen ainoastaan yksilön kyvyistä. Yhteensä 33 länsimaalaisen demokratian (joukossa oli kehittyneitä ja kehittyviä demokratioita) vertailussaan Lau & al. (2013: 19-20) havaitsivat, että vaikka äänestäjien tiedot ja kiinnostus politiikkaa kohtaan, motivaatio ja aikaisempi kokemus vaaleista lisäävät äänestäjän toden-

näköisyyttä äänestää itseään parhaiten vastaavaa puoluetta, tietyt institutionaaliset tekijät heikentävät mahdollisuuksia informoituun äänestämiseen. Tällöin osa äänestäjistä tulee antaneeksi äänensä sellaisille ehdokkaille, joita eivät olisi äänestäneet, mikäli tietoa olisi ollut enemmän. Kilpailevien puolueiden runsas lukumäärä ja ehdokaskeskeinen vaalijärjestelmä vaikeuttavat äänestäjän mahdollisuuksia äänestää oman etunsa mukaisesti. Sen sijaan informoitua äänestämistä edesauttaa puolueiden ideologisten linjojen selkeä erottuminen toisistaan, vastuunjaon selvyys ja toimiva tiedonvälitys.

Laun & al. (2013: 20) tutkimusten mukaan vain 73 % ihmisistä äänestää ”oikein”, oman etunsa mukaisesti ja riittävin tiedoin. Ihmisten tehdessä tietoon perustuvia äänestyspäätöksiä tuloksena on vastaavuus poliittisen päätöksenteon ja ihmisten tahdon välillä. Lau & al. (mt.) toteavat, että virheellinen äänestäminen on vain illuusio demokratiasta. Poliitikkia koskevia tietoja omaksutaan useista lähteistä. Kaikkein aktiivisimmat osallistuvat itse poliittiseen toimintaan ja hankkivat informaatiota suoraan poliittisilta toimijoilta. Muutoin väestön pää tietolähteitä ovat viestinten ohella koti, lähipiiri ja työelämä. Erityisesti lapset ja nuoret oppivat yhteiskunnallisista asioista myös kouluissa ja oppilaitoksissa. (Demokratiaindikaattorit 2013: 71.)

Wass & Grönlund (2016: 33) viittaavat kirjallisuuteen todetessaan *niukkuuden* olevan keskeinen ”huonojen” valintojen taustatekijä. Eri yhteiskunnalliset ryhmät kärsivät erityyppisestä niukkuudesta: matalapalkkaisessa ammatissa työskentelevällä voi olla puutetta rahasta ja asiantuntijatehtävissä toimivalla ajasta. Vaikutus on kuitenkin molemmille ryhmille sama eli henkisen näköalan kapeutuminen. Tämä johtuu siitä, että niukkuus pakottaa keskittymään lähinnä sen aiheuttamista ongelmista selviytymiseen, kuten eräänntyneen vuokran maksuun tai myöhästyneen projektin loppuunsaattamiseen. Kyseisessä tilanteessa on vaikea hyödyntää käytössä olevaa tietopääomaa tai varsinkaan kartuttaa sitä.

2.3. Puoluetta painottavan äänestämisen yleistyminen

Informoidun äänestämisen kannalta edullista lienee se, että puoluetta painottava äänestäminen on yleistynyt melko voimakkaasti kuluvalle vuosikymmenellä erityisesti nuorimpien äänestäjien joukossa. Vain 36 % alle 30-vuotiaista pitää ehdokasta tärkeämpänä äänestämislleen kuin puoluetta. (Demokratiaindikaattorit 2015: 66.) Oikea puolue on suu- relle osalle äänestäjistä välttämätön ehdokasvalintaa edeltävä päätös. Vain kaksi viidestä äänestäjästä äänestäisi eduskuntavaaleissa samaa ehdokasta, jos hän kuuluisi johonkin toiseen puolueeseen. (Demokratiaindikaattorit 2015: 34.)

Äänestäjien puoluevalinnan tärkeimpiä perusteita eduskuntavaaleissa vuosina 2007, 2011 ja 2015 ovat olleet seuraavat (suluissa on vuoden 2015 prosenttiluku, suuria muutoksia edellisiin vuosiin ei ole, Demokratiaindikaattorit 2015: 35):

- Puolueen arvomaailma (43 %)
- Puolueella on hyvä linja monissa viime aikoina esillä olleissa kysymyksissä (29 %)
- Puolueella on päteviä henkilöitä hoitamassa maassa harjoitettavaa politiikkaa (26 %)
- Halu vaikuttaa maan tulevaan hallituskoostumukseen (25 %)
- Puolueella on hyvä puheenjohtaja (19 %)

Näyttäisi siis siltä, että äänestyskäyttäytymistä ohjaavat suoraa eturyhmäajattelua syvällisemmät yhteiskunnalliset arvokysymykset ja yleinen toivo yhteiskunnan hyvästä hallinnasta.

2.4. Kiinnostaako ihmisiä politiikka?

Poliittinen kiinnostuneisuus on yksi poliittisen kiinnittymisen perusedellytyksistä, ja samalla se muodostaa informoidun äänestämisen kulmakiven. Kiinnostus politiikkaa kohtaan näyttäisi kasvavan iän myötä: nuorimmat ikäryhmät ovat vähiten kiinnostuneita. Nuorten heikosta äänestysaktiivisuudesta kannetaan huolta (tarkastelen tätä yksityiskohteisemmin luvussa 4), sillä 18–24-vuotiaista lähes joka kymmenettä ei kiinnosta politiikka lainkaan. Toisaalta vastaava osuus vanhemmilla ikäryhmillä on noin seitsemän prosenttia, joten ero ikäryhmien välillä kiinnostumattomien osuudessa on todellisudessa melko pieni. Samalla alle 34-vuotiaista reilusti yli puolet kokee olevansa vähintään jonkin verran kiinnostuneita politiikasta. (Demokratiaindikaattorit 2015: 52–54.) Koululaisten kansainvälisissä vertailuissa suomalaisnuoret ovat sijoittuneet yhteiskunnalliselta tietämykseltään aivan kärkimaiden joukkoon. Yleiskuva 2000-luvulta alkaen tehdyistä tutkimuksista on se, että suomalaisten yleinen poliittinen tietämys vaaleista ja poliittisista instituutioista on kohtuullisella, mutta ei mitenkään erinomaisella tasolla. (Demokratiaindikaattorit 2013: 52, 68.)

Demokratiaindikaattorit-raportin (2015: 54) mukaan koulutuksella on vahva vaikutus politiikasta kiinnostumiseen. Noin kuudesosa suomalaisista, joilla ei ole ammatillista koulutusta, ei koe olevansa lainkaan kiinnostuneita politiikasta. Sen sijaan yliopisto- tai ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneiden kiinnostus politiikkaa kohtaan on hyvinkin voimakasta. Yliopistotutkinnon suorittaneista lähes 90 prosenttia on politiikasta vähintään jonkin verran kiinnostuneita. Yleisesti ottaen poliittinen kiinnostuneisuus on sitä suurempaa, mitä korkeampi vastaajan koulutus on. Lahti & Laine (2013) raportoivat Helsingissä vuonna 2012 suoritetun kyselytutkimuksen perusteella samaa: mitä korkeampi koulutus kyselyvastaajalla on, sitä kiinnostuneempi hän on kaupungin toiminnasta ja päätöksenteosta (Lahti & Laine 2013: 14). Valtaosa helsinkiläisistä on kiinnostuneita kaupungin asioista ja täysin välinpitämättömien määrä on vähäinen (mt: 33).

Pohjakuva: Helsingin kaupungin aineistopankki / Matti Tirri.

2.5. Ovatko ihmiset tyytyväisiä demokratiaan?

Suomalaisten yleinen tyytyväisyys demokratian toimivuuteen on vakaata ja kansainvälisesti verraten korkeaa. (Demokratiaindikaattorit 2015: 64.) Hieman useampi kuin joka toinen on kuitenkin nykyisin täysin tai jokseenkin eri mieltä väittämästä ”demokratia toimii Suomessa niin hyvin, että puheet kansalaisten huonoista vaikutusmahdollisuuksista ovat vailla pohjaa”. (Demokratiaindikaattorit 2013: 59.) Toistaiseksi ihmiset luottavat myös instituutioihin. Luotetuimpina instituutioina näyttäytyvät turva- ja järjestysinstituutiot, kuten poliisi, puolustusvoimat ja oikeuslaitos. Myös maan koulutusjärjestelmään ja terveydenhoitojärjestelmään luotetaan paljon, joskin luottamus terveydenhoitoon on ollut laskusuunnassa. Vähiten luotettujen instituutioiden joukkoon kuuluvat suuryritykset ja EU, sekä hännänhuippuna poliittiset puolueet. Keskitason luottamusta kohdistuu ay-liikkeeseen, mediaan sekä kirkkoon. Ay-liikettä ja mediaa kohtaan tunnettu yleinen luottamus on ollut vakaata 2000-luvun alusta alkaen, mutta kirkkoon suuresti luottavien osuus on pudonnut noin 30 prosenttiin aikuisväestöstä. (Demokratiaindikaattorit 2013: 60.) Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen alueellisessa terveys- ja hyvinvointitutkimuksessa (Kaikkonen & al. 2015) kyselyvastaajat ovat arvioineet luottamusta oman kunnan päätöksentekoon asteikolla 1–5 (1=en luota ollenkaan, 5=luotan täysin). Helsingissä keski-arvo on 3,1, koko Suomessa 2,9. Luvut ovat molemmissa pysyneet samoina vuosina 2013–2015.

2.6. Suora demokratia vai edustuksellinen demokratia?

Keskustelua on käyty kansainvälisen tason tutkimuksissa siitäkin, pitäisikö ihmisten pysyä päättämään omista asioistaan ilman välikäsiä, kuten kansanedustajia ja kunnanvaltuutettuja. Budge (2012: 26) toteaa, että vahvin suoran demokratian vastainen argumentti on tähän mennessä ollut se, että kaikkia kansalaisia on mahdotonta koota yhteen päättämään asioista. Digitalisaatio on tehnyt tämän argumentin pitkälti tyhjäksi. Sveitsiläinen yhteiskunta perustuu suoraan demokratiaan ja kansanäänestyksiin, joten se tarjoaa luonnonlaboratorion tämän tyyppisen poliittisen järjestelmään vaikutuksista. Kriesi (2012: 52–53) kertoo, että laajamittainen äänestäminen monista asioista suoraan ei vaikuta olevan kohtuuton taakka sveitsiläisille. Ihmiset näyttäisivät hyötyvän suoran demokratian proseduureista siinä, että heidän äänensä tulee selvästi kuuluviin päätöksenteossa ja näin ollen tyytyväisyys tehtyihin ratkaisuihin on yleistä. Kriesi (mt.) kuitenkin huomauttaa, että poliittisella eliitillä on vahva vaikutus prosessien valmisteluvaiheessa, keskustelujen käynnistämässä ja erilaisten vaihtoehtojen muodostamisessa. Talpin (2012: 196) muistuttaa, että eliitin muodostuminen on yhteiskunnallisessa päätöksenteossa kutakuinkin väistämätöntä, vaikka esimerkiksi kansalaisraatiin valittaisiin alun perin satunnaisia ihmisiä. Yhteiskunnallinen vaikuttaminen edellyttää hanke-ehdotusten huolellista valmistelua, neuvottelua viranhaltijoiden kanssa ja toteutettavaksi valitun hankkeen edistymisen tarkkailua. Tällaiseen toimintaan osallistuvalla ihmiselle kertyy kokemusta, joka tekee hänestä yhteiskunnallisen vaikuttamisen asiantuntijan. Olosuhteissa kuin olosuhteissa demokratia on aktiivisten ylivaltaa.

2.7. Mikä tekee äänestämisen todennäköisemmäksi?

Wass & Borg (2016: 177) kertovat tutkimusten osoittavan, että mitä turvatummassa yhteiskunnallisessa asemassa yksilö on, sitä todennäköisemmin hän äänestää. Äänestämisen näyttää olevan yhteydessä yksilön *resursseihin*, kuten sosioekonomiseen asemaan, osallistumista tukeviin taitoihin sekä osallistumiseen käytettävissä olevaan aikaan. Osallistuminen edellyttää resurssien ohella myös *motivaatiota*. Uskonnollisuus, puoluesamastuminen, kiinnostus politiikkaa kohtaan ja poliittinen tietotaso lisäävät motivaatioon perustuvan äänestämisen todennäköisyyttä. Äänestämässä käyntiin liittyvien käytännön järjestelyjen vaivattomuus madaltaa osallistumiskynnystä. Äänestämisen täytyy myös tuntua vaikuttamispyrkimysten näkökulmasta mielekkäältä osallistumismuodolta. Osallistumistodennäköisyyttä lisää äänestämässä käyntiä koskeville ulkoisille vaateille annettu painoarvo, kuten koettu kansalaisvelvollisuus käyttää äänioikeutta. (Wass & Borg 2016: 178–179.)

Wass & Borg (2016: 181) kertovat, että äänestämisen motivaatioperustaan kuuluviksi tekijöiksi on eri maissa tehdyissä tutkimuksissa luettu muun muassa yhteiskunnallisia instituutioita ja toisia ihmisiä kohtaan tunnettu sosiaalinen luottamus, tyytyväisyys demokratian toimivuuteen, äänestäjän kokemus sisäinen ja ulkoinen kansalaispätevyys eli tunne omista vaikutusmahdollisuuksista ja poliittisen järjestelmän kyvystä olla vastaanottavainen kansalaisten vaikuttamispyrkimyksille, kiinnostuneisuus ja tietämys politiikasta, puoluesamastuminen sekä vasemmisto-oikeisto-ulottuvuuden kokeminen relevantiksi oman poliittisen asemoitumisen kannalta. Kaikkein välittömimmin äänestämiseen tai äänestämättä jättämiseen vaikuttavia seikkoja ovat osallistumiseen liittyvät kustannukset. Esimerkiksi pitkä etäisyys äänestyspaikalle tai äänestyspaikan vaihtuminen laskee osallistumistodennäköisyyttä. Äänestämisen kustannuksia voidaan madaltaa erilaisilla käytännön järjestelyillä, kuten tarjoamalla mahdollisuus äänestää ennakkoon, postitse (esim. Sveitsi) tai internetissä (Viro). Vaikuttavuuden tunteen muodostumista edesauttavat osaltaan institutionaaliset ja kontekstuaaliset tekijät, kuten vaalijärjestelmän kyky muuntaa annetut äänet edustajapaikoiksi oikeudenmukaiseksi koetulla tavalla, tarjolla olevien vaihtoehtojen riittävyys, selkeys sekä aito kilpailutilanne niiden välillä. Merkittävä osa äänioikeutetuista katsoo äänestämisen lukeutuvan ”kunnon kansalaisen” tunnuspiirteisiin ja voi siten tuntea syyllisyyttä kyseisen kansalaisvelvollisuuden laiminlyönnistä. On havaittu, että tietyt persoonallisuuspiirteet, kuten tunnollisuus ja altruismi, lisäävät todennäköisyyttä kokea äänestämisen velvollisuudeksi.

Suomalaisia on yritetty innostaa äänestämään kuntavaaleissa erilaisilla toimenpiteillä. Ennakkoon on voinut äänestää jopa kaupassa ja bensa-asemalla. Ennakkoon äänestäminen onkin lisääntynyt edelleen, vaikka kokonaisäänestysaktiivisuus kääntyi laskuun vuoden 2012 kuntavaaleissa. Äänestämässä kävi äänioikeutetuista vain 58,3 prosenttia. Valtuustokauteen 2009–2012 mahtui myös erilaisia kokeiluja, joista tunnetuin lienee sähköinen äänestäminen. Teknisten vaikeuksien vuoksi jouduttiin järjestämään uusintavaalit vuoden 2008 vaalien osalta sähköistä äänestämistä kokeilleissa kunnissa. Mielenpideilmapiiri on uusille sähköisen äänestämisen kokeiluille myönteinen. (Piipponen & Pekola-Sjöblom 2013: 31.)

Suomessa äänestämistä pidetään mitä ilmeisimmin hyveenä. Tämän voi päätellä siitä, että ihmisillä on taipumus väittää äänestävänsä, vaikka eivät äänestä: vuonna 2012 Helsingissä tehdyn kyselytutkimuksen vastaajista 90 % ilmoitti äänestävänsä, vaikka käytännössä äänestysprosentti on noin 58 %. (Lahti & Laine 2013: 24.) Tämä kertonee myös siitä, että kyselyyn vastasivat ne, jotka ovat aktiivisia äänestäjiä.

3. OSALLISTUMISEN ERIARVOISUUDESTA

Osallistumiserot eri väestöryhmien välillä ja sitä kautta eriarvoisuus ovat kasvaneet. Äänestäminen ja järjestöosallistuminen ovat perinteisesti olleet osa suomalaisten laajaa kansanvaltaista osallistumista, mutta nykyään osallistuminen on kuitenkin vahvasti polarisoitumassa. Hyvin koulutetut, hyvätuloiset ja varttuneemmat suomalaiset äänestävät ja osallistuvat edelleen aktiivisesti yhdistystoimintaan, kun taas nuoret, heikommin koulutetut ja heikommassa asemassa olevat syrjäytyvät osallistuvasta kansalaisuudesta. Ehdokkaat ja erityisesti valitut edustajat ovat äänestäjiä paremmin koulutettuja, korkeammista ammattiluokista ja enemmän ansaitsevia. Vuoden 2015 eduskuntavaaleissa korkeasti koulutettujen ehdokkaiden osuus kasvoi entisestään. Nuorimmat ikäluokat ja etniset vähemmistöt ovat aliedustettuina sekä ehdokkaissa että valituissa. (Tilastokeskus 2015, Demokratiapolitiikan suuntaviivat 2009: 14.)

Tilastokeskus on julkaissut kunnallisvaalien 2000, 2004, 2008 ja 2012 jälkeen taustanalyysit, jossa verrataan äänioikeutettuja, ehdokkaita ja valtuustoon valittuja useiden sosioekonomisten tekijöiden mukaan. Äänioikeutettuja koskevat tiedot perustuvat äänioikeusrekisteriin, ja ehdokkaita ja valittuja koskevat tiedot ehdokasrekisteriin. Näihin on yhdistetty taustatietoja Tilastokeskuksen henkilötietojen tilastoaineistoista, mm. väestö-, työssäkäynti- ja perhetilastoista sekä tutkintorekisteristä. Ehdokkaat ovat selvästi korkeammin koulutettuja kuin äänioikeutetut, ja valtuustoon valitut ovat korkeammin koulutettuja kuin ehdokkaat keskimäärin. Vähintään alimman korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuus oli kaikilla äänioikeutetuilla 29 %, ehdokkailla 43 % ja valituilla 51 %. Vaaliprosessi suosii työssäkäyviä. Vuoden 2012 vaalien äänioikeutetuista 54 % oli työllisiä. Vastaava osuus ehdokkailla oli 71 % ja valituilla 80 %. Yksityisen sektorin palkansaajat ovat valtuustoissa aliedustettuja, yrittäjät ja julkisen sektorin palkansaajat yliedustettuja. Koulutustason ja työmarkkina-aseman erot heijastuvat edustavuustarkastelussa myös tuloihin: keskimääräinen tulotaso kohoaa, kun siirrytään äänioikeutetuista ehdokkaihin ja edelleen valittuihin. Ehdokkaiden mediaanitulot ovat 39 % suuremmat ja valtuustopaikan saaneiden mediaanitulot 72 % suuremmat kuin äänioikeutetuilla. Myös perheellisyys on vaaleissa valttia. Vuoden 2012 kunnallisvaaliehdokkaista 32 % eli yhdessä avio- tai avopuolison kanssa taloudessa, jossa oli alaikäisiä lapsia. Valituilla vastaava osuus oli 39 %. Äänioikeutetuista ryhmään kuuluu vain 21 %. Suuri osa perheasemien eroista liittyy äänioikeutettujen ja ehdokkaiden ikärakenteiden eroavaisuuksiin: ikähaitarin ala- ja yläpää ovat ehdokkaiden joukossa heikosti edustettuina. Ulkomaalaistaustaisten osuus suomalaisten kuntien valtuustoissa on hyvin pieni. (Pikkala & al. 2013: 145.)

3.1. Poliittisen osallistumisen eriarvoistuminen suhteessa sosioekonomiseen taustaan

Wass & Grönlund (2016: 30) toteavat, että jo varhaisimmissa poliittista osallistumista koskevissa tutkimuksissa huomattiin korkean sosioekonomisen aseman lisäävän poliittista aktiivisuutta. Osallistumiserot hyvä- ja huono-osaisten välillä ovat kasvaneet sitä mukaa kun yleinen äänestysaktiivisuuden taso on kääntynyt laskuun, mikä Suomessa tapahtui 1980-luvun puolessavälissä. Kuten koulutus tai varallisuus, myös äänestäminen ja puo-

luekanta siirtyvät sukupolvelta toiselle. Vanhempien sosioekonominen tausta vaikuttaa olevan keskeinen mekanismi. Hyvin toimeentulevien, aktiivisesti äänestävien kansalaisten intressit näkyvät selvemmin poliittisen päätöksentekoprossin tuotoksissa. Tällainen kierre syntyy paitsi osallistumisen, myös edustuksen epätasa-arvoisuudesta. Ehdokkaat ja erityisesti valitut kansanedustajat ovat äänestäjiä pidemmälle koulutettuja ja enemmän ansaitsevia. Edustuksellisen demokratian vakavin haaste liittyy Wass & Grönlundin (2016: 30, 194) mukaan siihen, miten välttää poliittisen vaikuttamisen keskittyminen hyväosaisen ja liian pienen eliitin käsiin.

Poliittisen osallistumisen eriytyminen on monelta osin rinnakkainen kehityskulku yleisen eriarvoistumisen kanssa. Demokratian kestävyuden kannalta keskeisimmän uhkakuva muodostaa tilanne, jossa taloudellisesti marginaalissa olevat kansalaiset eivät koe enää lainkaan mielekkääksi osallistua kollektiiviseen toimintaan ja yhteiskunnallisesti turvatussa asemassa olevat kansalaiset katsovat kyseessä olevan omista valinnoista johtuva oikeutettu poliittinen poissulkeminen. Näin ollen poliittisen yhdenvertaisuuden parantamisen kannalta tehokkain, mutta samalla haastavin, mahdollisuus liittyy yleisen yhteiskunnallisen eriarvoisuuden kaventamiseen. (Wass & Grönlund 2016: 35.) Oikeusministeriön julkaiseman eduskuntavaalitutkimuksen 2015 pohjana olevan aineiston mukaan neljä viidesosaa (79 %) suomalaisista kannattaa nykyistä pienempiä tuloeroja (Wass & Grönlund 2016: 29).

Pitkäsen & Westisen (2016) tutkimus luo läpileikkauksen ihmisten kokemuksiin yhteiskunnan tilasta, eivätkä tulokset anna syytä huolettomuuteen. 58 % suomalaisista on sitä mieltä että ”viimeaikaisista ongelmista huolimatta demokratia toimii Suomessa hyvin ja ongelmia pystytään ratkaisemaan”. 41 % ajattelee päinvastoin. 58 % arvioi, että ”Suomessa pärjää edelleen yritteliäisyydellä ja ahkeruudella”. Loput ovat eri mieltä. 74 % arvioi, että ”hyvän elämän edellytykset ovat heikentyneet viime vuosina”. 82 % on sitä mieltä, että ”eriarvoistuminen uhkaa suomalaista yhteiskuntaa”. Tilanteen kokonaiskuvaksi jää Pitkäsen & Westisen (2016: 10) mukaan se, että iso osa suomalaisista näkee yhteiskuntakehityksen kielteisenä ja kokee voimattomuutta.

Tyytymättömyys näyttäisi kytkeytyvän yksilön sosioekonomiseen asemaan. Pienituloiset ja työntekijät ovat huomattavasti tyytymättömämpiä yhteiskunnan tilaan kuin hyvätuoloisimmat ja johtajat. Ammatillisen koulutuksen saaneet ovat selkeästi tyytymättömämpiä kuin yliopistokoulutuksen saaneet. Pitkänen & Westinen (2016: 12) kärjistävät, että kyse on kahdesta todellisuudesta: hyvässä sosioekonomisessa asemassa olevat ovat tyytyväisiä yhteiskunnan tilaan toisin kuin pienituloisemmat ja vähemmän koulutetut.

Ikäryhmien välillä on huomiota herättävä ero: yli 65-vuotiaat ovat muita tyytyväisempiä yhteiskunnan tilaan. Pitkänen & Westinen (2016: 13) arvelevat tämän selitykseksi sitä, että työelämän epävarmuus ei kosketa vanhinta ikäryhmää. Lisäksi suuret ikäluokat ja heitä vanhemmat kokevat, että pahemmistakin tilanteista on selvitty. Asuinpaikka ei heijastu näkemyksiin: esimerkiksi pääkaupunkiseudulla ei olla tyytyväisempiä tai tyytymättömämpiä kuin pienissä kunnissa.

Pitkänen & Westinen (2016: 33) toteavat, että iso osa suomalaisista kantaa huolta eriarvoistumisesta ja kokee, ettei oma ahkeruus takaa toimeentuloa. Moni kyseenalaistaa demokratian toimivuuden ja järjestelmän kyvyn tuottaa ratkaisuja. Tyytymättömimpiä nykytilaan ovat pienituloiset, äänestämättömät ja vasemmistolaiset. Tyytymättömyyden lisäksi moni suomalainen kokee turvattomuutta. Noin puolet liittyy maahanmuuttoon uhkakuvia ja haluaisi vahvistaa sisäistä turvallisuutta. Äänestämättömät, erittäin konservatiiviset, eniten oikealla olevat ja perussuomalaiset näkevät muita enemmän uhkakuvia. (Pitkänen & Westinen 2016: 33.)

Wass & Grönlund (2016: 29-30) näkevät eriarvoistumiskehityksestä Suomessa käydyin keskustelun tiivistyvän sen havainnon ympärille, että mitä paremmassa asemassa yksilö

on, sitä enemmän hän arvioi kaikkien muidenkin kuuluvan samaan veneeseen eli tulevan osalliseksi yleisestä hyvinvoinnista. Wass & Grönlund (mt.) näkevät keskeisinä huolenaiheina kasvavan *empatiavajeen* ja *solidaarisuuskuilun*. Nämä termit kuvastavat sitä, missä määrin huono-osaisuuden koetaan olevan seurausta yksilön omista valinnoista ja kuinka laajasti yhteiskunnan katsotaan olevan velvollinen huolehtimaan heikompiosaiten hyvinvoinnista tulonsiirtojen ja erilaisten palvelujen kautta. Korkeassa sosioekonomisessa asemassa olevat näyttäisivät pitävän köyhyyttä selvästi enemmän itseaiheutettuna siinä missä itse köyhyyttä kokeneet painottavat myös yhteiskunnan rakenteiden merkitystä. Toisaalta sosioekonominen asema ei ainakaan ratkaisevasti vaikuta siihen, keiden auttamiseen yhteiskunnan nähdään olevan velvollisia. Tärkeiksi auttamiskohteiksi koetaan lapsiperheet ja vanhukset, mutta päihdeongelmaisten ja pitkäaikaistyöttömien tukemiseen verovaroilla suhtaudutaan kaikkein kielteisemmin.

Wass & Borg (2016: 185) toteavat, että puhtaasta hyötynäkökulmasta katsottuna on vaikea ymmärtää, miksi vähiten ansaitsevat äänestävät vähiten, vaikka esimerkiksi sosiaali-etuuksia ja verotusta koskevilla päätöksillä on suurin merkitys juuri kyseisen ryhmän hyvinvoinnin kannalta. Vuoden 2015 eduskuntavaaleissa eniten ansaitsevan neljänneksen äänestystodennäköisyys yli kymmenen prosenttiyksikköä vähiten ansaitsevaa neljännestä suurempi. Kyseinen ero on riippumaton koulutuksesta ja ammattiluokasta. Tämä havainto osoittaa konkreettisesti, millainen merkitys taloudellisilla resursseilla on osallistumisen edellytysten kannalta. Kun kaikista heikoimmassa taloudellisessa asemassa olevilla äänestäjillä kuluu paljon energiaa toimeentulon hankkimiseen, ei motivaatiota välttämättä enää riitä poliittiseen osallistumiseen. Myös asunnon omistamisella on itsenäinen vaikutus äänestämiseen. Asunnon omistajilla on vuokralla asuvia suurempi todennäköisyys äänestää vaaleissa. Osittain tämä voi johtua suuremmasta pysyvyydestä asumisjärjestelyjen osalta ja heijastaa siten sosiaalista kiinnittymistä.

Wass & Grönlund (2016: 31) huomauttavat, että hyvä- tai huono-osaisuuden määritelmä rajautuu pelkästään yksilön taloudelliseen asemaan. Olennaisia tekijöitä ovat myös työsuhteen laatu, perhetyyppi, terveys, asuinalue, koulutusmahdollisuudet, sosiaaliset verkostot sekä informaatioteknologian käyttötaidot. Toisaalta monet näistä ovat läheisessä yhteydessä sosioekonomisen hyvinvoinnin kanssa. Sosioekonomiset indikaattorit osoittavat yhä voimakkaampaa huono-osaisuuden alueellista keskittymistä (Vilkama & al. 2014) – kaupunginosien sosioekonominen profiili näyttäisi korreloivan äänestysaktiivisuuden kanssa odotuksenmukaisesti (ks. kohta 2.1), eli sosioekonomisesti heikompien kaupunginosien äänestysprosentit jäävät alhaisemmiksi kuin vauraampien asuinalueiden äänestysprosentit.

3.2. Vammaiset ja osallistuminen

Vammaispalveluja tarvitsevien henkilöiden yhteisöllinen ja yhteiskunnallinen osallistuminen on huomattavasti vähäisempää kuin muilla, lukuun ottamatta järjestötoimintaan osallistumista. Teittinen & Vesala (2015: 25) näkevät suurimpana ongelmana heikon taloudellisen aseman: ”Kun menojen kattaminen tuloilla on hankalaa, myös osallistuminen yhteisöön ja yhteiskuntaan on hankalampaa.” Taloudellisen tilanteen tarkastelu ei kuitenkaan täysin selitä vammaispalveluja tarvitsevien ja ei-tarvitsevien välisiä eroja, joten vammaispalveluja tarvitsevien osallistumiselle on myös muita esteitä. Näihin muihin aktiivisuutta vähentäviin tekijöihin liittyy vammaisten muita heikompi työelämäosallisuus. Teittinen & Vesala (2015: 26) maalaavat kuvaa tilanteesta: ”Työelämään osallistuminen tarkoittaa yleisesti kansalaisuuden toteutumista työhön perustuvassa modernissa yhteiskun-

Kuva: NKL / Juha Tuomi.

nassa parhaalla mahdollisella tavalla. Tästä ilmiöstä on käytetty myös käsitettä *työntekijäkansalaisuus*, jolla tarkoitetaan palkkatyöllä rakennettua taloudellista ja sosiaalista sidettä yksilön ja yhteiskunnan välille. Työntekijäkansalaisina ihmiset saavat työstään palkkaa ja he ovat oikeutettuja työterveyshuoltoon, heillä on loma-oikeus ja järjestäytymisoikeus ammattiliittoon. Työntekijäkansalaisuuden kautta muodostuu myös työeläke, joka tarjoaa kansaneläkettä paremman toimeentulon.” Vain noin 40 % vammaispalveluita tarvitsevista työikäisistä henkilöistä käy töissä (mt.), vaikka vammaisten työllistymismalleista on olemassa useita käytännössä toimivaksi osoittautuneita esimerkkejä Suomesta ja muista Euroopan maista. Ongelmana on lähinnä se, että niiden systemaattisessa käyttöönotossa ollaan tehottomia. Suurin osa tunnetuista vammaisten työllistymismalleista edellyttää ulkoisen toimijan tukea ainakin työhön pääsyssä, sillä yleisiä hidasteita ovat työnantajien ennakkoluulot sekä vammaisen työnhakijan heikko itseluottamus ja lannistuminen. (Idström & al. 2013.)

Kulttuuripalvelujen käyttö on huomattavasti vähäisempää vammaispalveluja tarvitsevilla kuin muilla kansalaisilla. Kummassakin ryhmässä selvästi useimmin käytetty kulttuurilaitos on kirjasto. Kun kirjasto jätetään tarkastelusta pois, niin muita kulttuuripalveluja käyttämättömiä on vammaispalveluja tarvitsevista peräti 42 %, ja muista 20 %. (Teittinen & Vesala 2015: 28.) Osallistumista heikentää sekin, että lähes kolmasosalla vammaisista ei ole internet-yhteyksiä. Nykypäivänä nettiyhteyttä voidaan pitää kotitaloudessa välttämättömyytenä, sillä sähköisten palveluiden saatavuus on käytännössä täysin riippuvainen siitä. Internetpohjaisten palveluiden saavuttamattomuus saattaa marginalisoida ja syrjäyttää ihmisiä heille oikeutetuista hyvinvointipalveluista. (Teittinen & Vesala 2015: 28.) Ruotsissa on kiinnitetty huomiota siihen, että vammaiset ovat aliedustettuina kunnallispolitiikassa – heidän on muuta väestöä epätodennäköisempää sekä tulla nimetyksi ehdokkaaksi että tulla valituksi. (Järnbert & Wilén 2016: 23.)

Vammaisjärjestöillä on suuri rooli vammaisten aktivoimisessa. Näin ollen demokratian nimissä näiden järjestöjen toimintamahdollisuudet tulisi turvata niissäkin tilanteissa, joissa palveluita joudutaan karsimaan. Vammaispalveluja tarvitsevat ihmiset osallistuvat järjestötoiminnan kautta kansalaisvaikuttamisen muotoihin, sillä vammaisjärjestöt järjestävät systemaattisesti erilaisia aktiviteetteja pyrkimyksenään vammaisten ihmisten osallisuus. (Teittinen & Vesala 2015: 27.)

3.3. Ikäihmiset ja osallistuminen

Ikäihmiset kasvavana väestöryhmänä lienee perusteltua nostaa esille tässä yhteydessä, onhan heidän äänensä kuuluminen kuntalaissa säädettyjen vanhusneuvostojenkin puolesta erityisasemassa. Helsingin kaupungin ”Stadin ikäohjelma” on ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista säädetyn lain mukainen toimeenpanosuunnitelma. Sitä on valmisteltu verkostossa, jossa mukana on ollut kaupungin virastoja ja liikelaitoksia, järjestöjä, Helsingin vanhusneuvosto ja palvelukeskusten asiakasneuvostoja.

Stadin ikäohjelmassa ikäihmisten tiedonsaanti ja osallistuminen ovat olleet yksi viidestä kehittämiskokonaisuudesta. ”Tieto käyttöön ja voimaa vaikuttamiseen” -työryhmän tavoitteena on ollut kehittää tapoja, joilla varmistetaan helsinkiläisten ikäihmisten tiedonsaanti kaupungin päätöksenteosta ja palveluista. Keinoina on ollut laajentaa ”Ikäihmisten palveluopasta” kattamaan myös muita kuin sosiaali- ja terveyspalveluita sekä informoida ikäihmisiä keskeisistä palvelunumeroista esimerkiksi puhelinluetteloissa, kaupungin infolehdistä ja ikäihmisille suunnatuissa esitteissä. Lisäksi on haluttu selkiyttää hel.fi-sivuja tiedon löydettävyyden parantamiseksi. Sivustojen kehittämistyössä ja testauksessa on kuunneltu yli 65-vuotiaita palveluiden käyttäjiä. Resurssien rajoissa on pyritty lisäämään myös ikäihmisille suunnattua jalkautuvaa neuvontatyötä palvelukeskuksissa, kirjastoissa, asukastaloissa ja terveysasemilla. Lähipalveluverkosto lisää yhteistyötä järjestöjen kanssa.

Osallistumisen, vaikuttamisen ja tiedonsaannin kanavia on pyritty tekemään tutuiksi ”Asumista ja Elämää Helsingissä” -minimessuilla palvelukeskuksissa. Näiden lisäksi on korostettu perinteisten yleisö- ja asukastilaisuuksien merkitystä digitaalisten palvelujen rinnalla – unohtamatta myöskään eri kieliryhmiä. Yksi tapa edistää ikääntyvien kaupunkilaisten osallistumismahdollisuuksia on ollut järjestää opastusta ja neuvontaa sähköisten välineiden ja palveluiden käytössä muun muassa työväenopistoissa ja kirjastoissa. Tässä on hyödynnetty kirjaston ”Digitalkkari”-palvelua ja vertaisneuvontaa. Kaupunki jatkaa yhteistyötä myös ENTER ry:n vapaaehtoisten vertaisopastajien kanssa henkilökohtaisessa tietotekniikan opastuksessa.

3.4. Maahanmuuttajat ja osallistuminen

Maahanmuuttotaustaisten äänioikeutettujen osallistumistodennäköisyys kunnallisvaaleissa on syntyperäisiä matalampaa, mikä johtuu osaltaan heikommasta sosioekonomisesta asemasta (Pirkkalainen & al. 2016, Wass & Weide 2015). Tiettyjen tekijöiden on toisaalta havaittu nostavan maahanmuuttajataustaisten henkilöiden äänestysaktiivisuutta.

Näitä tekijöitä ovat:

- lasten vanhemmuus
- avioliitto suomalaisen kanssa
- asuminen alueella, johon on keskittynyt paljon oman etnisen ryhmän edustajia
- alkuperäisen kotimaan demokraattisuus

Alaikäisten lasten vanhemmuus lisää äänestämistodennäköisyyttä ulkomaalaistaustaisten äänioikeutettujen keskuudessa (Wass & Weide 2015). Lasten myötä vanhemmat ovat jatkuvasti tekemisissä koulun kanssa, mikä muodostaa näin siteen vanhemman ja julkisen instituution välille. Toimiva kontakti julkisiin instituutioihin voi lisätä myös uuden kotimaan poliittista järjestelmää kohtaan tunnettua luottamusta. (Pirkkalainen & al. 2016: 74–75.) Vanhemmuudella sinällään on vain pieni vaikutus äänestämisen kannalta. Sen sijaan suurperheen (5–9 lasta) vanhempien äänestystodennäköisyys on 22 prosenttiyksikköä suurempi kuin niillä maahanmuuttotaustaisilla äänioikeutetuilla, joilla ei ole lapsia. Huomattakoon, ettei suurperheen mobilisoiva vaikutus rajoitu vain maahanmuuttotaustaisiin äänioikeutettuihin vaan on nähtävissä myös syntyperäisillä äänioikeutetuilla, joskin lievempänä (18 prosenttiyksikköä). Havainto liittyy siihen, että sosiaalipoliittisilla ratkaisuilla on erityisen suuri merkitys monilapsisille perheille, mikä puolestaan motivoi äänestämään. Kyseinen yhteys korostuu kunnallisvaaleissa, koska kunnat ovat vastuussa lasten päivähoidon ja terveystalvelujen järjestämisestä samoin kuin peruskouluopetuksesta ja toisen asteen koulutuksesta. (Wass & Weide 2015: 51.)

Avioliitto Suomen kansalaisen kanssa lisää maahanmuuttajataustaisen henkilön äänestystodennäköisyyttä (Wass & Weide 2015). Isossa-Britanniassa tehdyissä tutkimuksissa on havaittu, että etnisten vähemmistöryhmien äänestysaktiivisuus on korkeampi sellaisilla alueilla, joihin on keskittynyt runsaasti samaan ryhmään kuuluvia (Cutts & al. 2007, Fieldhouse & Cutts 2008). Demokraattisessa maassa syntyneiden äänestystodennäköisyys on 12 prosenttiyksikköä suurempi verrattuna niihin äänioikeutettuihin, jotka ovat lähtöisin ei-demokraattisesta valtiosta. (Wass & Weide 2015: 52.) Yleensäkin maahanmuuttaneiden osallistumistodennäköisyys uudessa kotimaassa on suurempi silloin kun heillä on aikaisempia kokemuksia demokraattisista instituutioista. Toisaalta Somaliassa syntyneet ovat saavuttaneet Suomessa muihin ulkomaalaistaustaisiin ryhmiin verrattuna korkean vaaliosallistumisen tason, vaikka kyseinen kokemus heiltä puuttuukin. Suomalainen demokratia voi somalien näkökulmasta vaikuttaa erityisen merkitykselliseltä entisen kotimaan poliittista tilannetta vasten peilattuna. (Pirkkalainen & al. 2016: 73–74.) Suomalaisissa vaaleissa EU-maiden, Islannin ja Norjan kansalaisten äänestysaktiivisuus kuntavaaleissa oli vielä 2000-luvun alkuun saakka korkeampi kuin muiden ulkomaiden kansalaisilla. Vuosien 2008 ja 2012 vaaleissa näiden ryhmien erot ovat tasoittuneet ja vuonna 2012 muiden ulkomaiden kansalaisten äänestysprosentti kohosi jopa hieman suuremmaksi. Nimenomaan tässä joukossa osallistumisen viimeaikainen trendi on ollut nouseva, mihin ovat saattaneet vaikuttaa osaltaan viranomaislähtöiset aktivointikampanjat. (Demokratiaindikaattorit 2013:77.)

Somalit ovat Suomen kolmanneksi suurin muuta kuin suomea, ruotsia tai saamea äidinkielenään puhuva ryhmä. Suomen noin 16 000 somalinkielisen joukkoon lukeutuu erilaisissa elämäntilanteissa olevia, eri ammattiteissa työskenteleviä ja erilaisiin yhteisöihin kuuluvia ihmisiä. Huolimatta työsaannissa ja toimeentulon hankkimisessa kohdatuista vaikeuksista, syrjinnän kokemuksista Suomessa ja nuorten syrjäytymiseen liittyvistä huolista, somalit ovat yksi aktiivisimmista maahanmuuttajataustaisista ryhmistä niin yhdistysten perustamisen määrällä kuin kunnallisvaalien äänestysaktiivisuudellakin mitattuna. Somalit ovat erityisen aktiivisia perustamaan erilaisia yhdistyksiä verrattuna muihin Suomessa asuviin suuriin maahanmuuttajaryhmiin, kuten virolaisiin ja venäläisiin. Soma-

lyhdistyksiä arvioidaan olevan yhteensä noin 50. Nämä erilaiset yhdistykset ovat pääosin vapaaehtoisvoimin toimivia ja nojaavat usein yhden tai useamman aktiivin sitoutumiseen ja verkostoihin. Yhdistykset toimivat useilla aihealueilla: ne järjestävät kotoutumiseen keskittyviä toimintoja, kuten kielikursseja ja tukea työllistymiseen, harrastustoimintaa sekä lasten läksykerhoja. Moni somalijärjestö toimii myös tiiviissä yhteistyössä eri viranomais-ten kanssa esimerkiksi kotouttamis- ja nuorisotyössä. Lisäksi ne järjestävät kulttuurita- pahtumia ja tekevät kehitysyhteistyötä Somaliassa. Somalitaustaiset äänioikeutetut ovat myös suhteellisen aktiivisia osallistumaan kunnallisvaaleissa. Niiden neljän ulkomailla syntyneiden äänioikeutettujen ryhmän joukossa, jotka on mahdollista eritellä Tilastokes- kuksen aineistossa, ainoastaan ruotsalaissyntyisten äänioikeutettujen osallistumisaste oli somalialaissyntyisiä hieman korkeampi (45 vs. 40 %). Virossa tai Venäjällä syntyneiden äänestäminen oli selvästi vähäisempää. Somalialaistaustaisten äänestäjien joukossa mie- het ovat vain hiukan naisia aktiivisempia. Kulttuuristen stereotyyppien mukainen oletus maahanmuuttajanaisten miehiä poliittisesti passiivisemmasta roolista ei siis näyttäisi pi- tävän paikkaansa somalien kohdalla, kuten ei myöskään virolais- tai venäläistaustaisten äänioikeutettujen keskuudessa. (Pirkkalainen & al. 2016: 69–73.)

Somaliassa syntyneiden äänioikeutettujen sosioekonominen asema on heikko paitsi syntyperäisiin suomalaisiin myös muihin ulkomaalaistaustaisiin äänioikeutettuihin ver- rattuina. Tämä liittyy pitkälti vaikeuteen työllistyä tai saada koulutusta vastaavaa työtä, jolloin myös käytettävissä olevat tulot ovat niukat. Taloudelliset vaikeudet puolestaan ka- ventavat mahdollisuuksia ja motivaatiota poliittiseen osallistumiseen, kuten lukuisissa tutkimuksissa on havaittu. Vastaavasti myös yhteiskunnallisen osallisuuden kokeminen voi olla vähäisempää. Somalien poliittinen kiinnittyminen on myös hyvä esimerkki osal- listumisen kasautuvasta luonteesta. Yleisesti yhdistyksiin kuulumisen ja poliittisen osal- listumisen sekä luottamuksen välillä on havaittu positiivinen yhteys. Järjestötoiminta voi vähentää etnisen taustan vuoksi syrjityksi tulemisen kokemuksia, ja lisätä tätä kautta ää- nestyshalukkuutta. (Pirkkalainen & al. 2016: 73–74.)

3.5. Yhteenvetoa osallistumisen eriarvoistumisesta

Yllä on kuvattu erilaisia äänestys- ja osallistumisaktiivisuuteen vaikuttavia tekijöitä. Yksi huomionarvoinen ryhmä, jota harvoin erikseen mainitaan, ovat yksinhuoltajat, joilla on omat reunaehdonsa. Nuorten hyvinvointikertomuksen (2016)⁵ mukaan helsinkiläisistä alle 18-vuotiaista joka neljäs elää yhden huoltajan perheissä. Muuhun maahan verrattuna osuus on korkea, sillä vain 18 prosenttia kaikista Suomen alle 18-vuotiaista asuu vain yh- den vanhemman kanssa. Saatavilla ei ole tutkimustietoa siitä, äänestävätkö yksinhuoltajat tai osallistuvatko he muulla tavoin yhtä aktiivisesti kuin väestö keskimäärin.

Kuten Pirkkalainen & al. (2016: 75) toteavat, pelkkä yhteiskunnallinen aktiivisuus ilman työllistymismahdollisuuksia ei riitä yhdenvertaisen poliittisen kansalaisuuden toteutumi- seen. Vaaleissa äänestäminen tai yhdistysten perustaminen eivät välttämättä vaikuta maa- hanmuuttajien, vammaisten tai muiden heikossa asemassa olevien ihmisten elinolosuh- teiden kannalta keskeisiin asioihin. Myös inklusiivisuuteen pyrkivän deliberatiivisen de- mokratian käytännöt voivat olla pohjimmiltaan juuri poissulkevia eli eksklusiivisia, koska kaikilla ei todellisuudessa ole tasavertaisia edellytyksiä osallistua deliberatiivisiin proses- seihin, kuten kansalaisraateihin ja kansalaisfoorumeihin – terveyden, kielitaidon tai per- hetilanteen rajoitteet sulkevat helposti ulkopuolelle.

5 <http://www.nuortenhyvinvointikertomus.fi/indikaattorit/tunteet-ja-vuorovaikutus/yksinhuoltajaperheissa-asuvat-nuo- ret> (Päivitetty 2.6.2016, luettu 14.9.2016.)

4. NUORET JA OSALLISTUMINEN

Nuorten vähäisestä kiinnostuksesta politiikkaa kohtaan on kirjoitettu paljon huolestuneita kannanottoja ja aihetta on tutkittu. *Demokratiaindikaattorit* (2015: 54) luonnehtii tilannetta seuraavasti: ”Ikäryhmien väliset erot ovat [...] huomattavat. Voimakkaimmin puolueisiin samaistuvat yli 55-vuotiaat ja heikoimmin alle 34-vuotiaat. Vanhimpiin ikäryhmiin kuuluvista reilusti yli puolet katsoo olevansa lähellä jotakin poliittista puoluetta kun taas alle 34-vuotiaista lähes 60 prosenttia ei koe mitään puoluetta läheiseksi.” Vanhat ovat aktiivisempia kuin nuoret. Mitä tästä voisi päätellä? Ehkä puolueiden maailmankuva ja arvot ovat muodostuneet tietyn ikäpolven aikana myötäilemään kyseisten ihmisten käsityksiä ja prioriteetteja. Nämä puolueiden arvot ja maailmankuva määrittävät, rajautuvat ja polarisoituvat suhteessa toisiinsa. Kaikilta osin kyseinen maailmankuva ei kenties kohtaa niiden ongelmia, jotka ovat luomassa elämäänsä ja tavoittelemassa unelmiaan eri aikakautena, erilaisten haasteiden edessä – nykyajan nuoria. Karvonen (2011: 4) valaisee tilanteen taustoja seuraavasti: ”Kun ennen kansalaisten yhteiskuntaluokka ohjasi heidät lähes automaattisesti tiettyihin puolueisiin, luokka- ja ryhmäraajat eivät nykyään säätele kansalaisten poliittista käyttäytymistä läheskään yhtä paljon. Nuo rajat sinänsä ovat nykyään yhä epäselvempiä, kun kansalaisten koulutustaso on dramaattisesti korkeampi kuin teollisen yhteiskunnan huippuvuosina.” Karvonen (mt.) jatkaa edustuksellisen demokratian nykyhaasteista: ”Valtaosaa poliittisesta kentästä hallitseva puoluejako perustuu historiallisesti yhteiskuntarakenteisiin, jotka ovat muuttuneet lähes kokonaan. Ihmiset eivät kerta kaikkiaan enää jakaudu ryhmiin samalla tavalla kuin puoluelaitos edellyttäisi.”

Tiedot nuorten äänestysaktiivisuudesta kuntavaaleissa viittaavat siihen, että äänestämishetkellä 18-vuotiaiden äänestysaktiivisuus on korkeammalla tasolla kuin hieman tätä vanhempien nuorten. Osallistumisen lasku pian äänioikeusikärajan saavuttamisen jälkeen selittyy sillä, että heti täysikäisyyden saavutettuaan aktiivisesti äänestäneet nuoret muuttavat pois lapsuudenkodistaan ja saavat sen jälkeen suhteellisesti enemmän vaikutteita ikätovereiltaan, joiden keskuudessa osallistuminen voi olla huomattavasti vanhempia matalammalla tasolla. (Wass & Borg 2016: 188.) Suurin osa perustelee äänestämättömyyttään vaikeudella löytää sopiva ehdokas (tärkeä syy 65 %:lle) tai puolue (tärkeä syy 49 %:lle). Voimakkaamman kiinnostuksen herääminen edellyttäisi ainakin sitä, että nuorille pystyttäisiin osoittamaan ja sanallistamaan, että joku taho ajaa heidän asiaansa. (Myllyniemi & Kiilakoski 2013: 101–104.) Jos nuoret ikäluokat pettyvät politiikkaan, vaikutuksen voi odottaa kumuloituvan tulevaisuudessa.

Tutkimukset viittaavat siihen, että nuoret luottavat poliittisiin instituutioihin ja ovat aiempaa kiinnostuneempia politiikasta, mutta varsinaiseen poliittiseen toimintaan osallistumisen kasvusta ei ole vastaavia merkkejä. (Myllyniemi & Kiilakoski 2013: 97.) Myllyniemi & Kiilakoski (2013: 118) kertovat kuitenkin useaan lähteeseen viitaten, että vaikuttaminen oman asuinalueen suunnitteluun ja palveluihin on nuorten keskuudessa lisääntymässä. Nuorilla on omat tapansa vaikuttaa elinympäristöönsä. Keskinen (2015) kertoo, että 75 prosenttia helsinkiläisnuorista tekee ostopäätöksiä ekologisin perustein tarkoituksenaan vaikuttaa asioiden kehitykseen. Lähes joka kolmas helsinkiläisnuorista kertoo vaikuttavansa jonkin asian puolesta tai jotain vastaan porukalla, verkkoyhteisöissä vaikuttaneita on noin 40 %. Joka kolmas helsinkiläisnuori on tehnyt vapaaehtoistyötä, joka neljäs on vaikuttanut taiteen keinoin. Yksioikoiset puheet politiikan arvostuksen romahtamisesta tai legitimitteetikriisistä eivät siis välttämättä vaikuta uskottavilta.

4.1. Perhetaustan merkitys

Tutkittaessa nuorten perhetaustaa ja politisoitumista on ilmennyt, että jos nuoren lapsuudenkodissa on keskusteltu uutisista ja ajankohtaisista aiheista edes melko usein, nuoresta on kasvanut suurella todennäköisyydellä politiikasta kiinnostunut. Vieläkin vahvempi ja suoraviivaisempi vaikutus on sillä, kuinka paljon lapsuudenkodissa on keskusteltu politiikasta. Jos kodissa on keskusteltu politiikasta hyvin tai melko usein, nuori on lähes 90 prosentin varmuudella vähintään jonkin verran kiinnostunut politiikasta. (Demokratiaindikaattorit 2013: 46.) Se, että nuorten ja heidän vanhempiensa kiinnostuneisuus politiikasta korreloivat vahvasti, kertoo yhteiskunnallisen kiinnostuksen siirtymisestä sukupolvelta toiselle. Arvojen sosiaalisesta periytymisestä puolestaan kertoo se, että nuoren ja tämän vanhemman arviot omasta sijoittumisestaan vasemmisto-oikeisto-ulottuvuudelle ovat usein lähellä toisiaan. (Myllyniemi & Kiilakoski 2013: 108.)

Kansainvälissä tutkimuksissa on huomattu, että vanhempien sosioekonomisilla resursseilla on huomattava merkitys aikuisten lasten äänestämässä käymisen kannalta. 18–40-vuotiaiden kohdalla todennäköisyys äänestää vuoden 2015 eduskuntavaaleissa oli 30 prosenttiyksikköä suurempi, mikäli toinen tai molemmat vanhemmat ovat suorittaneet korkeakoulututkinnon verrattuna vain perusasteen koulutuksen saaneiden vanhempien lapsiin (43 % vs. 73 %). Eriytyminen osallistumisen suhteen alkaa siis jo lapsuudenkodissa, ja vanhemmilta omaksuttu toimintamalli vaikuttaa vielä nuorten keski-ikäistenkin äänestämiseen. (Wass & Borg 2016: 193, Gidengil & al. 2016.)

Kuva: CC BY-NC 2.0.

4.2. Koulun merkitys

Kansalaiseksi kasvamiseen vaikuttavat kodin lisäksi nuorten muut lähisuhteet, koulut, opilaitokset, media ja muut instituutiot. Myllyniemi & Kiilakoski (2013: 101) toteavat koulupetuksen keskittyvän tuottamaan tiedollista kompetenssia, ja puoluepoliittiset kysymykset on rajattu ulkopuolelle. Koulun tarjoama tieto on täten ollut instituutioihin painotunutta, eikä opetus ole korostanut kriittisiä, analyttisiä, osallistuvia tai kokemuksellisia ulottuvuuksia. Koulu ei näin ollen tuota osallistumista tai tietoa politiikan sisältökysymyksistä ja niitä koskevista erimielisyyksistä. Kokko (2013: 54) tuo esiin ongelman ytimen: ”1970-luvun teiniliittojen ja kouluneuvostojen aktiivisen toiminnan jälkeen 2000-luvulla politiikka ja poliitikot pidetään visusti koulujen ovien ulkopuolella. *’Learning by doing’* ei päde yhteiskunnallisten asioiden opetuksessa. Lasten ja nuorten asenteisiin ja tietämykseen vaikuttaa tällainen täydellinen kielto tuoda poliittista toimintaa kouluihin. Asian, joka on kiellettyä, on pakko olla jotakin epäilyttävää tai pahaa.” Kokko (mt.) ei kannata poliittisten kampanjoiden tuloa kouluihin, mutta toteaa kuitenkin, että demokraattisten toimintatapojen ja poliittisessa päätöksenteossa käytettävien menetelmien, kuten äänestämisen käyttäminen koulumaailman asioissa, tutustuttaisi nuoret politiikan menetelmiin omassa arjessa. Teoreettisen opiskelun lisäksi olisi suotavaa tarjota koululaisille mahdollisuus tutustua poliittisiin puolueisiin ja poliittiseen päätöksentekoon. Edustuksellisen demokratian piirissä toimivien puolueiden ja poliitikkojen vastuulle jää se, missä määrin politiikan sisältökysymykset konkretisoituvat ja kohdentuvat nuorten arkeen. Myllyniemen & Kiilakosken (mt.) arvion mukaan tästä opetuksen linjasta johtuu se, että valtion ja kuntien virkamiehet nauttivat kysely kyselyltä enemmän nuorten luottamusta. Luottamus kasvaa sekä poliittista järjestelmää että virkamieskuntaa kohtaan. Yhteiskunnallisiin instituutioihin luotetaan enemmän kuin näiden instituutioiden sisällä toimiviin puolueisiin, jotka tosin nekin näyttäytyvät kyselytutkimuksissa suhteellisen luotettavina. Toisin sanoen instituutioiden toimivuus vaikuttaa olevan tärkeämpää kuin näiden puitteissa toimivien yksittäisten toimijoiden kyvykkyys. Suomen nuoret arvioivat olevansa vähemmän aktiivisia osallistumaan koulun toimintaan kuin muut eurooppalaiset nuoret. Tämänkin voi tulkita siinä valossa, että Suomi on ainoa Pohjoismaa, jossa kouluneuvostot on lakkautettu. Näin suomalaisnuorille ei mahdollisteta sen enempää tutustumista vaikuttamiseen kuin myöskään vaikutusmahdollisuuksia. (Myllyniemi & Kiilakoski 2013: 110.)

Koulutuksen määrä erottelee yhteiskunnallista osallistumista jopa Suomen kaltaisessa hyvinvointivaltiossa, jossa koulutus on maksutonta ja keskeinen sosiaalista liikkuvuutta edesauttava tekijä. Nuorten aikuisten (25–34-vuotiaat) ryhmässä ero on silmiinpistävä: korkeakoulutettujen osallistumisaste on 2,5-kertainen ainoastaan perusasteen koulutuksen suorittaneisiin nähden. Havainto korostaa sitä seikkaa, että äänestäneet eivät muodosta peilikuvaa kaikista äänioikeutetuista, samoin kuin edustajat eivät muodosta peilikuvaa valitsijakunnasta. Tosin koulutuksen lisäksi myös ammatti vaikuttaa siihen, minkä tyyppisiä sosiaalisia verkostoja äänestäjälle on muodostunut, millaisia sosiaalisia normeja hän omaksuu ja kuinka suuri merkitys poliittisilla päätöksillä on hänen toimeentulonsa kannalta. Viimeksi mainitun suhteen maanviljelijät ja yrittäjät ovat erityisen keskeisessä asemassa. Kaikista ammattiluokista maanviljelijät ovat aktiivisimpia äänestäjiä. (Wass & Borg 2016: 184–185.)

netari
Suomen ainoa verkkonuorisotalo

Netarissa tapahtuu Ohjausta ja neuvontaa Avoinnet chatit

Auki tänään

- 9:00-15:00 **Rikosuhrripäivystyksen chat** ▶
- 12:00-13:30 **Puhetta -chat** ▶
- 13:00-15:00 **Nuortelämä.fi Chat** ▶
- 13:00-15:00 **Huilivillit Verkossa-chat** ▶
- 15:00-19:00 **Net-tuki Live** ▶
- 17:00-20:00 **Lasten ja nuorten chat** ▶
- 18:00-21:00 **Netari-chat** ▶
- 18:00-20:00 **SPR Nuorten liveyhtymä** ▶
- 19:00-21:00 **TÄTU-chat** tapaturmaisesti loukkaantuneille tai vammautuneille nuorille ▶

Tervetuloa nuorisotalolle!

Netari on oma nuorisotalosi verkossa. Olemme auki joka viikko sunnuntaista torstaihin klo 18-21. **Netarissa voit:**

- tavata meidän ohjaaja ja muita nuoria **Hahho-illassa** maanantaisin ja torstaisin. Tee tunnukset ja hyppää messiin!
- jutella nuorisotyöntekijöiden ja vapaaehtoisten luotettavien aikuisten kanssa su-to. Chattiin pääset sivun alareunasta.
- kyiä kysymyksiä ja saada vastauksia **Astorian** ja **Mato-sivustolla**
- saada **ohjeita ja neuvoja** [tuki.fi](#)

Netarissa tapahtuu

Joka kuukausi uusi **Hennan video!** Stay tuned!

ÄLÄ JÄTÄ YKSIIN

Syrjäytyminen

Hei sinä 15-29-vuotias nuori! Oletko joskus käynyt Netarissa? Kerro meille siitä! Meitä kiinnostaa tietää, mikä asia sinun elämässäsi on muuttunut sen jälkeen, kun aloit käydä Netarissa. Onko

4.3. Kaupungin merkitys

Helsingissä nuoria innostetaan vaikuttamaan asioihin ja tekemään aloitteita. Aloiteoikeus on 13–17-vuotiailla helsinkiläisillä kaupungin toimivaltaan kuuluvissa asioissa. Vuonna 2015 jätettiin 39 nuorten aloitetta. Vastaukset moniin olivat puutteellisia, mutta niitä täydennettiin ennen valtuustokäsittelyä.

Jotta nuorten orastava innostus ei laimenisi alkuunsa, yhteiskunnalta vaaditaan viisasta suhtautumista. Helsingin kaupungin nuorisoasiainkeskuksen nuoriso-ohjaaja Juhani Kiviniemi korostaa (suullisessa esitelmässään 4.5.2016) Ruuti.netissä tehtäviin nuorison aloitteisiin liittyen, että ei-vastausten sävyn on oltava kohtelias ja kannustava, jotta nuorten innostus vaikuttaa asioihin ei sammu ynseyteen. Hän korostaa ymmärrettävästi ja ystävällisesti annettuja faktisia asiaperusteluita käyttäen esimerkkinä hyvästä ei-vastauksesta opetusviraston antamaa (3.5.2016) lausuntoa koulujen iltapäiväruokailua koskevassa aloitteessa. Nuoren perustelu aloitteelle oli se, että oppilaat maksavat ruokailusta 2,25 euroa. Vastauksessa laskettiin lisäksi tarvittava henkilöstöresurssi esimerkkikoulusta (14 400 euroa lukuvuodessa), joka kerrottiin oppilaitosten määrällä (165), joten lisämäärärahan tarve olisi ollut noin 2,4 miljoonaa euroa. Vaikka vastaus oli kielteinen, perustelut olivat erinomaisen selkeät ja sävy myönteinen. Esimerkkinä huonosta vastauksesta vastaavassa kontekstissa Kiviniemi antaa tällaisen kyhäelmän: *"Aloite asettaa meille haasteita siinä, miten palveluita kehitetään."*

Nuoret haluavat mukaan keskusteluun, joten heidät on siihen otettava. Sama painotus toistuu Kallion & Bäcklundin (2012: 254) *Aloitekanavaa* koskevassa tutkimuksessa. Aloitekanava on kansallisia lapsi- ja nuorisopoliittisia linjauksia noudatteleva kunnille tuotettu palvelu. Kaikille Aloitekanavan kautta ideoita esittäneille nuorille tehdään selväksi, *mik-*

si aloitteen eteenpäin vieminen onnistuu tai ei onnistu. Kiilakoski & Gretschel (2012: 25) korostavat, että lasten ja nuorten kuuleminen ja näkemysten esittäminen tulisi toteuttaa dokumentoidusti, jotta sitä voitaisiin valvoa. Lisäksi Kiilakoski & Gretschel (2012: 9) huomauttavat, että lasten ja nuorten paljon käyttämä kuntalain mukainen aloiteoikeus on mitataavaltaan sopimaton nuorten tarkoituksiin: se on samaan aikaan liian heikko (päättäjä on helppo sivuuttaa aloitteet) ja liian järeä (pikkuasiat hukkuvat kuntaorganisaatioon, vaikka asia voitaisiin hoitaa nopeasti kuntoon esimerkiksi koulun tai nuorisotilan tasolla).

Helsingin kaupungin nuorisoasiainkeskus koordinoi kansallista verkkonuorisotalo Netaria (netari.fi), jonka työntekijät ”jalkautuvat” myös lasten ja nuorten suosimiin virtuaaliympäristöihin. Kallio & Bäcklund (2012: 253) toteavat, että positiivisen potentiaalin ohella virtuaaliyhteisöistä puhuttaessa ilmaistaan usein huolta lasten ja nuorten omaehtoisen yhteisöllisyyden vaaroista. Haastatellut asiantuntijat tuskailevat esimerkiksi verkkoympäristöjen aatteellista köyhyyttä ja oikeiden ihanteiden puutetta. Virtuaalinen tila, joka tarjoaa edellytyksiä lasten ja nuorten laajamittaiseen tavoittamiseen heille mieluisassa toimintaympäristössä, mahdollistaa myös heidän kiinnittymisensä ”vääränlaisiin” yhteisöihin. Tämän pelätään edesauttavan yhteiskunnan kannalta vahingollisten seurausvaikutusten syntyä. Vertaiskulttuurisiin sivustoihin ja verkkopohjaisiin peleihin ei näin ollen suhtauduta potentiaalisina yhteisöllisyyttä tukevinä verkkofoorumeina, vaan pikemminkin eristävinä ja haitallisina vapaa-ajanvieton muotoina. Koettu osallisuus asettuu tässä puheessa vastakkain hallinnon rationaliteetteja noudattelevan osallistumisen ja osallisuuden kanssa. Tämä tilanne tuo näkyviin hallinnon pyrkimyksen ohjata lasten ja nuorten verkkoyhteisöllisyyttä terveeseen suuntaan.

Haltia (2012) toteaa: ”Mitä enemmän nuori saa tukea omille kansalaistaidoilleen, sitä enemmän hän voi hyödyntää niitä oman aktiivisen kansalaisuutensa vahvistamisessa. Sen sijaan, että yritetään sovittaa kaikki nuoret samaan muottiin pitämällä kansalaisosallistumista itseisarvona, tulisi [...] panostaa enemmän nuorten osallisuuden tunteen vahvistamiseen, mikä todennäköisesti lisää myös vastuuntuntoa.” Jos nuori tuntee olevansa lähiyhteisöissään arvostettu ja hyväksytty, mutta oppii myös ottamaan vastuuta itsestään ja läheisistään, saa nuori hyvät lähtökohdat vastuullisena ja aktiivisena kansalaisena toimimiseen. (Myllyniemi & Kiilakoski 2013: 99.) Nuorten hyvinvointikertomuksessa⁶ (2016) todetaan, että perhe ja ystäväpiiri ovat selvästi kaksi tärkeintä kiinnittymisen kohdetta nuorten elämässä. Koulu- tai työyhteisö ja sekä ystävät näyttäytyvät seuraavaksi tärkeimpinä ryhminä nuorille. Vajaa 60 % nuorista nosti suomalaisen yhteiskunnan asiaksi, joka merkitsee paljon.

6 <http://www.nuortenhyvinvointikertomus.fi/indikaattorit/tunteet-ja-vuorovaikutus/yhteenkuuluvuus-ryhmiin>

5. TIEDONVÄLITYKSEN TEKNINEN KEHITTYMINEN JA DEMOKRATIA

Toimiva tiedonvälytys on edellytys sille, että ihmiset kiinnostuvat yhteiskunnallisista asioista ja politiikasta – informoidusta äänestämistä puhumattakaan. Seuraavaksi syvenytään tapoihin, joilla ihmisten tiedonsaanti on muuttunut median kehittymisen myötä.

Demokratiaindikaattorit-raportti (2013: 72) mainitsee merkittävinä äänestämiseen liittyvinä tietolähteinä erityisesti yli 35-vuotiaille television uutis- ja ajankohtaisohjelmat, sanomalehdet sekä television vaaliohjelmat, vaalikoneet, sanomalehtimainonnan sekä ehdokkaiden nettisivut. Alle 35-vuotiaiden keskeisimmät tietolähteet poikkeavat näistä. Nuoret ovat pitäneet vuosien 2007 ja 2011 vaaleissa selvästi tärkeimpinä vaalitietolähteenään tiedostusvälineiden vaalikoneita ja ehdokkaiden nettisivuja. Television vaaliohjelmaa lukuun ottamatta perinteisten medioiden merkitys väheni nuorille vuoden 2011 eduskuntavaaleissa äänestyspäätöksen tietolähteenä. Demokratian kehittämisessä olisi mitä ilmeisimmin kyettävä tarttumaan reippain ottein osallistumiskanaviin ja -tapoihin, jotka nuoret kokevat itselleen mielekkäimmiksi.

5.1. Internet

Kuten Kilpeläinen & Rasi (2016: 129) toteavat, erityisesti ikääntyneen väestönosan kohdalla on Euroopan laajuisesti korostettu tarvetta poistaa niitä tekijöitä, jotka vaikeuttavat tai estävät heidän osallisuuttaan digitaalisessa yhteiskunnassa. Kilpeläinen & Rasi (2016: 136) kuvailevat: ”Yhteiskunnassa uutisointi on muuttanut muotoaan siten, että asioihin viitataan tai kerrotaan lyhyesti, mutta syvällisempi tieto ja uutisointi on saatavissa ainoastaan verkossa. [...] Pystyäkseen saamaan kiinnostavista asioista lisätietoa ja syventämään ymmärrystään, yhteiskunta pakottaa käyttämään internettiä tai muita teknologiavälitteisiä kanavia.” Ikäihmisille tämä voi olla vaikeakin muutos, joten se, ettei palveluita järjestetä vaihtoehtoisella tavalla, kertoo nähdäkseni vanhusten kunnioittamisen puutteesta yhteiskunnassamme. Christensen (2012: 5) huomauttaa, että monien kuntien internetsivuilta puuttuu selkeä visio siitä, mikä rooli internetsivuilla on kunnan demokraattisessa järjestelmässä. Internetsivut ovat hajanaisia ja hankalasti navigoitavia. Tällainen sekavuus ei Christensenin (mt.) mukaan ainoastaan hankaloita verkkodemokratian sovellusten käyttöä, vaan estää kansalaisten aktiivisuutta antamalla ymmärtää, ettei heidän osallistumispyrkimyksiään tulla ottamaan vakavasti päätöksenteossa.

Puolueet heräsivät ensimmäistä kertaa internetin mahdollisuuksiin vuoden 1999 eduskuntavaaleissa, jolloin vajaa neljännes ehdokkaista oli esillä omalla kotisivullaan. Sitten min kotisivujen määrä on kasvanut niin, että vuoden 2011 eduskuntavaaleissa jo lähes 70 prosentilla ehdokkaista oli oma kotisivu. Puolueet ovat kannustaneet ehdokkaita nettinäkyvyyteen tarjoamalla koulutusta, teknistä apua ja yhtenäisiä visuaalisia ratkaisuja. Nettikampanjat olivat aluksi erityisesti nuorten kaupunkilaisehdokkaiden käytössä, mutta erot eri-ikäisten ja eri puolilla maata asuvien ehdokkaiden välillä ovat vähitellen tasoittuneet. (Mykkänen & Borg 2013: 158–159.)

Internet saattaisi luoda tasa-arvoa kilpailevien ryhmittymien vaalikampanjointiresursseihin, koska verkossa kampanjointi voi olla avoimempaa ja tasapuolisempaa kuin muissa medioissa. Internetillä ei käytännössä kuitenkaan toistaiseksi ole ollut tällaista ryhmittymien kilpailuresursseja tasaavaa vaikutusta, joka olisi selvästi osoitettavissa. Sen sijaan Mykkäsen & Borgin (2013: 167) mukaan internetillä on voinut olla varsinkin viime vuosina kansalaisten *poliittista kiinnostusta vahvistavaa* vaikutusta. Nuorten osalta kiinnostuksen kasvu ei ole nostanut äänestysaktiivisuutta, mutta toiminnallinen muutos saattaa ilmetä viiveellä tai aktiivisuus voi kanavoitua puolue- ja vaalidemokratiaan osallistumisen ulkopuolelle.

Mykkäsen & Borgin (2013: 167) mukaan vakiintuneissa demokratioissa internet tuskin vaikuttaa jatkossakaan äänestysaktiivisuuteen nopeasti, ellei sitten tulevaisuuden vaaleihin luoda mahdollisuutta äänestää internetin välityksellä. Kansalaismielipide on jo nyt asialle melko suopea. Pelkästään netissä toimivaan äänestykseen ei kuitenkaan voitane siirtyä vielä vähään aikaan, koska osalla ikäihmisistä ei ole internetin käyttökokemusta.

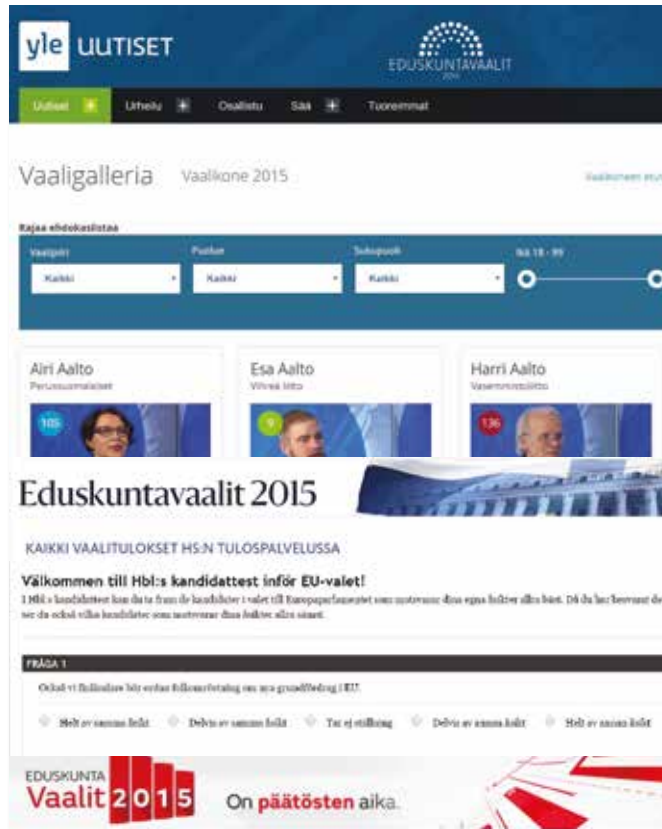
5.2. Kuinka voi kartoittaa politiikan vaikuttavuutta verkossa?

Gibson (2010: 29–30) pohtii vaikeutta mitata sosiaalisessa mediassa tapahtuvan toiminnan vaikuttavuutta. Selkeitä menestyksen tai epäonnistumisen indikaattoreita ei ole, joten on hankalaa arvioida sitä, mihin pyrkimyksiin käytetty aika ja resurssit ovat viisaasti käytettyjä. Kuinka voi todistaa toimintansa vaikuttavuuden? Kuinka voi tutkia, mitkä toimet tehostavat vaikutusta, mitkä eivät? Mitä ylipäänsä pitäisi mitata, ja kuinka sitä voisi mitata? Sentyypiset palvelut kuin Twitter Search ja Google Alerts voivat kertoa, kuka vaikkapa jostain tietystä politiikosta keskustelee netissä, mutta ne eivät löydä mainintoja Facebookissa. Facebookista, blogeista ja sosiaalisista verkostoista on olemassa tilastoja, jotka näyttävät, kuinka moni on katsellut sivustoa ja kuinka usein vierailijat palaavat sivustolle uudestaan. Tämä ei kuitenkaan riitä, sillä sosiaalisen median vaikutukset ulottuvat sen ulkopuolelle – alueelle, jonka mittaaminen on käytännössä mahdotonta: lasten vanhemmat saattavat kuulla vaikkapa koulun sulkemisesta Twitterin kautta, ja soittaa sen jälkeen asiasta lähipiirinsä muiden koululaisten vanhemmille, tai joku kuulee jonkun poliitikon kampanjasta Facebookissa ja kertoo siitä perheelleen. Jos mitataan vain sitä, mitä netissä tapahtuu, kadotetaan olennainen osa koko kuvasta.

5.3. Vaalikoneet

Vaalikoneita käytti vuoden 2011 eduskuntavaalien yhteydessä lähes joka toinen valitsija. Nuoret ja nuoret keski-ikäiset kokevat vaalikoneet jopa hyödyllisimpänä äänestysvalintojen tietolähteenä. Näin ollen vaalikoneiden merkitys ehdokasinformaation lähteenä alkaa olla jo niin tärkeä, että palveluntarjoajille lankeaa suuri vastuu siitä, että koneissa käytetyt kysymykset ovat oleellisia ja riittävän erottelukykyisiä, ja että käytetyt laskenta-algoritmit eivät aiheuta hakutuloksiin vinoumia mihinkään suuntaan. (Mykkänen & Borg 2013: 166.)

Parhaimmillaan vaalikoneet antavat tehokkaasti informaatiota ehdokasvalinnan tueksi. Ne saattavat myös vaikuttaa puolueen valintaan. *Demokratiaindikaattorit*-raportissa (2015: 37) todetaan, että ilman puoluepreferenssejä toimiville äänestäjille mieleisen ehdokkaan löytäminen vaalikoneesta tarkoittaa samalla puoluevalintaa. Tällöin siis puolue määräytyy ehdokkaan perusteella. Luultavasti vaalikoneet kuitenkin tukevat useimpi-

en käyttäjien kohdalla äänestyspäättöstä niin, että ne antavat helposti saatavilla olevan, tiivistetyn kuvan oman vaali-piirin puolueiden ehdokkaista ja heidän mielipiteistään, ja tarjoavat informaatiota puolueiden ehdokkaiden linjoista valtakunnallisesti. Oletettavasti tämä helpottaa valitsijoita rajaamaan pois puolueita, joiden ehdokkaat edustavat itselle epämieluisia kantoja. Hyvin toteutetut ehdokasvaalikoneet auttavat äänestäjiä tekemään tietoon perustuvia puolue- ja ehdokasvalintoja sillä perusteella, mitä puolueet ja ehdokkaat sanovat vaaleissa tavoittelevansa.

Vaalikoneet vaikuttavat siis sekä ehdokkaan ja puolueen valintaan. Vaikutus näyttää olevan suurinta 25–34-vuotiaiden

ikäryhmässä, jossa peräti 42 prosenttia Tilastokeskuksen kyselyyn vastanneista kertoo vaalikoneen vaikuttaneen ehdokasvalintaan. Seuraavaksi eniten vaalikoneilla on merkitystä äänestyspäättökseen sisältöön 35–44-vuotiaiden ryhmässä (32 %). Sen sijaan nuorimassa ikäryhmässä vastaavasta vaikutuksesta kertoi vain 25 prosenttia vastaajista. Nämä havainnot kertovat mitä ilmeisimmin siitä, että vaalikoneesta on eniten hyötyä niille, joille internetin käyttö on arkipäivää, mutta joilla on myös kasaantunutta tietoa politiikasta. Aikaisempi kokemus toimii taustana vaalikoneiden tarjoamalle informaatiolle. (Mykkänen & Borg 2013: 162.)

Ensimmäisen suomalaisen vaalikoneen rakensi Yleisradio vuoden 1996 eurovaalien yhteyteen amerikkalaisen CNN:n luoman idean pohjalta. Koneen kehittäjien tavoitteena oli lisätä äänestäjien mielenkiintoa vaaleja kohtaan. Suomen henkilövaalijärjestelmä teki mielekkääksi yksilötason vertailun ehdokkaiden ja äänestäjien mielipiteiden välillä. Puolueet suhtautuivat vaalikoneyhteistyöhön hyvin myönteisesti. Vielä vuoden 1999 eduskuntavaaleissa Yleisradio oli ainoa vaalikoneen ylläpitäjä, mutta samana vuonna pidetyissä europarlamenttivaaleissa oli mukana myös Helsingin Sanomien vaalikone. Vuoden 2011 eduskuntavaaleissa vaalikoneita oli jo yli 20. (Mykkänen & Borg 2013: 161–162.)

Alle 35-vuotiaista äänestäjistä noin 40 prosenttia oli sitä mieltä, että vaalikoneen käyttö lisäsi kiinnostusta vaaleihin. Vanhemmissa ikäryhmissä vastaavasta kiinnostuksen lisääntymisestä kertoi keskimäärin viidennes äänestäjistä. (Mykkänen & Borg 2013: 62.) Vaalikoneiden ilmiömainen suosio viittaa siihen, että teknologian sujuvuuteen tottuneet ihmiset haluavat räätälöityjä palveluita. Informaatiotulvaan hukuvat äänestäjät haluavat vastaukset omiin, spesifeihin kysymyksiinsä ja koneen, joka toimii palvelijana, etsii heille informaatiotulvasta relevantin tiedon ja tuo sen heille valmiiksi pureskeltuna. Vaalikone näyttäisi olevan demokratian kannalta nerokas keksintö, joka antaa ihmisille juuri sitä, mitä he haluavat.

5.4. Sosiaalinen media ja äänestäminen

Mykkäsen & Borgin (2013: 164) mukaan olemassa oleva tutkimustieto ei tue sitä oletusta, että sosiaalisella medially olisi tähän mennessä ollut edes kohtuullisen merkittävä rooli politiikkaa koskevan informaation lähteenä tai äänestyspäätöksen tukena. Myös Myllyniemi & Kiilakoski (2013: 109) toteavat, että erilaisten e-demokratiakokeilujen taustalta on löydettävissä havainto, ettei sosiaalista mediaa nähdä vaikuttamisen areenana, ainakaan kovin tehokkaansa sellaisena. Vaikuttaa siis siltä, ettei sosiaalinen media yksinään riitä uudistamaan järjestelmää, ellei samalla muuteta osallistumisen kulttuurin muita rakenteita. Nuorimmat äänestäjät ovat aktiivisimpia sosiaalisen median hyödyntäjiä, mutta tässäkin tapauksessa sosiaalisen median poliittinen käyttö jää hyvin pieneksi. Esimerkiksi 18–25-vuotiaista vain 12 prosenttia on Mykkäsen & Borgin (mt.) mukaan seurannut jonkun ehdokkaan Facebook-sivustoa, Twitter-tiliä tai vastaavaa.

Railo & Ruohonen (2016: 92) toteavat, että Perussuomalaiset ovat kyenneet aitoon vuorovaikutukseen kannattajiensa kanssa sosiaalisen median kautta erityisesti maahanmuuttopolitiikasta keskusteltaessa. Kansanedustajaehdokkaat ovat yleisesti lisänneet näkyvyytään sosiaalisessa mediassa. Vaikka kyselytutkimusten tulokset paljastavat kuilun sosiaalisen median kampanjakäytön ja äänestäjien tiedonhankinnan välillä, on syytä muistaa, että vaalien yhteydessä esiintyvä aktiivisuus sosiaalisessa mediassa on vain murto-osa poliitikkojen yleisestä näkyvyydestä sosiaalisessa mediassa. Personoidut Facebook-sivustot ja Twitter-tilit ovat eräänlainen jatkuvan kampanjoinnin muoto, joka väistää perinteisen median portinvartijamekanismit. Mykkänen & Borg (2013: 165) ennustavat, että lähivuosien vaaleissa nähdään sosiaalisen median merkityksen kasvu myös äänestäjien keskuudessa. Erityisesti Twitter on suosittu poliitikkojen, asiantuntijoiden ja toimittajien keskuudessa. Siksi sen voidaan sanoa olevan urbaaniin pääkaupunkiseutuun keskittyvä eliitin media. (Vainikka ja Huhtamäki 2015: 180).

5.5. Sosiaalinen media ja deliberatiivinen demokratia

Vaalien ja edustuksellisen demokratian muiden formaalien muotojen ulkopuolella sosiaalisen median merkitys deliberatiiviselle demokratialle saa yhä suuremman merkityksen. Sauri (2015: 52) toteaa, että sosiaaliset mediat avaavat kansalaisille suoran kanavan julkishallinnon eri tasoille, ja päinvastoin. Tämä ei tietenkään muuta päätöksentekojärjestelmää tai virallisia johtosäätöjä mitenkään, mutta päätösten pohjana olevaa keskustelua se voi hyvinkin muuttaa – erityisesti siksi, että kansalaisilla on enemmän tietoa käytettävissään kuin aikaisemmin. Näin ollen Sauri (mt.) pohtiikin, että mitä aktiivisempaa yhteiskunnallista keskustelua käydään sosiaalisessa mediassa, sitä enemmän voisi kuvitella olevan tarvetta suorille kansanäänestyksille – joko neuvoa-antaville tai sitoville. Olisi johdonmukaista, että niitä alettaisiin lähivuosina yhä äänekkäämmin vaatia (ks. luku 2.6). Myös Gibson (2010: 8) kysyy, miksi me voimme äänestää TV:n talenttiohjelman voittajasta, mutta emme lapsemme koulun tulevaisuudesta?

Sosiaalisen median suurimpana ongelmana Gibson (2010: 25–26) näkee maineen menettämisen uhan. Sosiaalinen media on ennalta arvaamaton. Siksi moni johtaja ei mielellään sitoudu toimintaan, joka voi saattaa hänen edustamansa instituution tai hänen oman maineensa riskialttiiseen tilanteeseen. Sauri (2015: 45) maalailee: ”Kaksisuuntaisen, monenkeskisen vuorovaikutuksen maailmassa muodollinen asema ei enää takaa vaikutusvaltaa tai painoarvoa. Olet tasan yhtä uskottava kuin viimeisin puheenvuorosi. Vuosikymme-

nen aikana rakentunut hyvä maine saattaa olla mennyttä yhden onnettoman mölättyksen myötä, ja sitä voi olla erittäin vaikea tai mahdoton jälleenrakentaa. Pahimmassa tapauksessa möläys on niin mieleenpainuva, että se jää päästäjänsä taakaksi tai suorastaan liikanimeksi muistokirjoitukseen saakka.” Sauri (2015: 41) kuitenkin jatkaa, että hallinnon ainoa tapa ennaltaehkäistä kohut ja mainetappiot on olla mukana keskustelussa siellä, missä sitä käydään. Hän (2015: 42) antaa esimerkin Aluehallintovirastolle (AVI) sattuneesta tapauksesta: ”Lokakuussa 2014 polemiikkia aiheutti ns. *viskigate*. Verkossa levitetyn tarinan mukaan Etelä-Suomen aluehallintovirasto oli kieltänyt Helsingin Rautatien torilla järjestettyjä olut- ja viskimessuja kommentoivia blogikirjoittajia mainitsemasta viskisanaa, kun väkevien alkoholijuomien mainonta on lailla kielletty. AVI ei onnettomuudekseen ollut läsnä kommentoimassa keskustelua niillä foorumeilla, joilla tämä tieto levisi, ja kohu oli valmis. Ilmeisesti tarina ei edes pitänyt paikkaansa, mutta kun AVI lopulta pääsi esittämään oman versionsa tapausten kulusta, oli jo myöhäistä: suomalaisen julkishallinnon virkaintoilu ja vieraantuminen kansalaisten todellisuudesta oli jälleen kerran näytetty toteen, ja mielikuvan hälventäminen vie varmasti taas oman aikansa. Jos taas virasto olisi ollut mukana keskustelussa alun pitäen ja selostanut asian laidan, mitään kohua ei olisi päässyt syntymään.” Uuden tekniikan opettelu on kunnan työntekijöille lisärasite. Säästövaatimusten paineessa on vaikeaa löytää aikaa ja rahaa, joita vaaditaan asioiden kokeilemiseen. Uusien työkalujen käyttö edellyttää uusien prosessien, rakenteiden ja taitojen omaksumista, eikä mikään takaa sitä, että lopputulos vastaa odotuksia. Toimiminen digitaalisesti on kuitenkin niin halpaa ja nopeaa, että pitkällä aikavälillä kustannussäästöt ovat tuntuvia. (Gibson 2010: 24.) Myös kaupungin työntekijöiden retorisia taitoja on hiottava entisestään, sillä sosiaalinen media rakentuu yksilöiden varaan. Siinä on kyse ihmisistä, jotka puhuvat toisilleen, pikemminkin kuin organisaatioiden tiedotustoiminnasta massoille. Kaupungin työntekijöiden on kehitettävä oma tapansa keskustella ja tuoda persoonansa esiin. (Gibson 2010: 28.) Sauri (2015: 31) kiteyttää, että ellei julkishallinto – valtiot, kaupungit, kunnat ja niiden johdannaiset – ole mukana keskustelussa, se on keskustelusta ulkona. Ja jos julkishallinto on kansalaiskeskustelun ulkopuolella, sen toiminnan oikeutus väistämättä rapautuu. Ja samalla rapautuu demokratia.

Kuva: CC BY-SA 2.0.

5.6. Sosiaalinen media ja kaupunkilaisaktivismi

*Kaupunkiaktivismi*⁷ tarkoittaa kansalaisten itse organisoimaa omaehtoista yhteistoimintaa, joka tapahtuu yleensä järjestötoiminnan ulkopuolella, on luonteeltaan rakentavaa ja suuntautuu ensisijaisesti käytännölliseen tekemiseen, ei niinkään vaikuttamiseen poliittisen mielipiteenmuodostuksen ja päätöksenteon kautta. Kaupunkitapahtumien keskeinen koollekutsumis- ja järjestelyväline on sosiaalinen media, erityisesti tapahtumien ympärille perustetut Facebook-sivut. ”Voidaan varmaan sanoa, että nimenomaan sosiaalinen media on synnyttänyt uuden kaupunkikulttuurin”, toteaa Sauri (2015: 38).

5.6.1. Esimerkkejä maailmalta

Sosiaalinen media ja sen käyttöönotto kaupunkiaktivismia lietsovana voimana on rantautunut Helsinkiin maailmalta. Siksi käyn läpi muutamia ulkomaisia esimerkkejä ennen kuin esittelen helsinkiläisiä esimerkkejä. Gibson (2010) vyöryttää brittiläisiä esimerkkejä sosiaalisen median käyttöönotosta yhteiskunnallisen osallistumisen virkistäjänä. Alkuvuodesta 2010 Iso-Britanniaa kohtasivat poikkeukselliset, äärimmäiset sääolosuhteet. Tuolloin eri puolilla maata viranomaiset käyttivät sosiaalista mediaa tiedottaakseen ihmisille asioista viiveettä. Kirkleesissä ja Essexissä otettiin käyttöön ”gritter twitter”-palvelu, jonka kautta ihmiset saivat ajantasaista tietoa 24 tuntia vuorokaudessa hiekoitusautojen kulkureiteistä. Lisäksi Essexin kreivikunnan hallinnon kotisivuille laitettiin tiekartta, josta näkyi kulkukelpoisiksi huolletut tiet. (Gibson 2010: 11.)

Nopean informoinnin lisäksi digitalisaatio auttoi kuntalaisia tarjoamalla ripeään toimintaan kannustavan viestintäkanavan. Tammikuussa 2010 Brighton & Hoven kaupunginvaltuusto vetosi twitterissä nelivetojen omistajiin, jotta he auttaisivat hädänalaisia kuntalaisia ja kuljettaisivat ihmisiä sairaalaan. Kyseinen viesti uudelleentwiitattiin satoja kertoja, toisinaan sentyyppisin lisäyksin varustettuna, kuten ”*come on Chelsea tractor drivers, redeem yourselves!*”⁸ Vetoamus toistettiin seuraavana päivänä, ja samanlainen uudelleentwiittaus seurasi perässä. Seuraavien neljän päivän aikana yhteensä 12 vapaaehtoista kuljettajaa auttoi ruoanjakelussa viemällä tarvikkeita hädänalaisille ihmisille sekä kyyditsemällä ihmisiä sairaaloihin. Kunnanvaltuusto sai tästä vapaaehtoisten auttajien ripeästä mobilisoimisesta valtaiset kiitokset. Jakamalla reaaliaikaista tietoa tilanteesta kuntalaisille, he loivat jotain uutta: mahdollisuuden ihmisille auttaa toisiaan. Gibson (2010: 12) näkee sosiaalisen median työkaluna, joka tarjoaa kuntien päättäjille mahdollisuuden valjastaa kuntalaisten, eritoten aktivistien ja vapaaehtoistyöntekijöiden, energiaa ongelmien nopeaan ja radikaalisti aiempaa tehokkaampaan ratkaisemiseen. Gibson (mt.) tarjoaa muitakin vastaavia esimerkkejä sosiaalisen median hyödyistä kuntalaisten osallistamisessa: Somersetissä vanhemmat voivat seurata Twitteristä, mitä heidän lapsensa milloinkin syövät koulussa lounaaksi.

Lontoossa käynnistettiin vuonna 2008 kampanja, jossa ihmiset saivat äänestää siitä, mitkä puistot tulisi kunnostaa. Jaossa oli 400,000 punttaa rahaa. Äänestäjien piti valita 47 puiston joukosta kymmenen voittajaa. Tämä äänestyskampanja tuotti Facebook-ryhmiä, YouTube-videoita, Flickr-valokuvia ja lukuisia blogitekstejä. Koska äänestyksen saattoi suorittaa digitaalisesti, kampanja tavoitti sellaisiakin ihmisiä, jotka tuskin muuten osallistuisivat tämänkaltaisiin aktiviteetteihin. Ääniä kertyi yli 110,000. (Gibson 2010: 16–17.)

7 Katso esimerkkejä luovista ja innovatiivisista kaupunkiaktivismeista Helsingissä nettikirpputoreista kasvihotelleihin: <https://kaupunkiaktivismi.wordpress.com/aktivismeja/>. Katso myös Mäenpää & Faehnle 2016.

8 Teemu Vassin keksimä vapaa suomennos tälle hankalasti käännettävissä olevalle sutkaukselle olisi: ”No niin, katu- maasturikuskit, tehkää kerrankin hyvä työ!”

Sosiaalisessa mediassa on kyse yhteisöistä. Ne kytkevät ihmisiä yhteen auttaen heitä antamaan toisille jotain omasta persoonastaan, rohkaisevat keskusteluun ja rakentavat luotamusta (Gibson 2010: 18.) *Harringay Online* (www.harringayonline.com) perustettiin vahvistamaan pohjois-lontoolaisen Haringeyn kaupunginosan yhteisöllisyyttä. Sivusto avattiin vuonna 2007 käyttäen ilmaista Ning-alustaa. Sivuston tärkein tehtävä oli välittää asukkaille sentyypistä tietoa alueesta kuten turvallisuus, terveydenhuolto, paikalliset yritykset, tapahtumien suunnittelu ja paikalliset uutiset. Nykyään sivustolla käydään vilkkaasti keskusteluita, on perustettu ryhmiä, jaetaan valokuvia ja videoita, suunnitellaan tapahtumia, kerrotaan uutisia, annetaan neuvoja sekä kirjoitetaan blogeja. Sivustolla on yli 2,300 rekisteröitynyttä käyttäjää ja sillä vieraillee päivittäin 200–250 henkilöä. (Gibson 2010: 18–19.)

Ihmisten odotukset kasvavat ja muuttuvat yhteiskunnan sopeutuessa uuteen teknologiaan, joka alkaa olla läsnä kaikkialla. Odotukset kasvavat myös sosiaalisten innovaatioiden myötä eturyhmien ja kiinnostuneiden yksilöiden kehittäessä yhä parempia keinoja vaikuttaa yhteiskuntaan. Gibson (2010: 34) viittaa sentyypisiin yhteisöihin kuten parhaita sosiaalisia innovaatioita vuosittain palkitseva *Social Innovation Camp*, digitaalisen kommunikaation kehitystä ajava *Rewired State*, ja hyväntekeväisyyttä edistävä *MySociety*.

FixMyStreet (www.fixmystreet.com)⁹ tarjoaa kansalaisille yksinkertaisen työkalun, jolla voi ilmoittaa tieongelmista, kuten tien pintaan tulleista kuopista. *WhatDoTheyKnow*-sivusto (www.whatdotheyknow.com) tarjoaa palvelun, jossa voi pyytää tietoja kaikilta julkisilta viranomaisilta kansalaisten lakisääteisen tiedonsaantioikeuden nimissä. Kysyjä saa vastauksen omaan sähköpostiinsa, ja se julkaistaan myös sivustolla. *Patient Opinion* (www.patientopinion.org.uk) on sivusto, jolla julkisen terveydenhuollon asiakkaat voivat kertoa kokemuksiaan saamastaan palvelusta. Iso-Britannian julkinen terveydenhuolto oli aluksi vastahakoinen osallistumaan sivuston toimintaan peläten hukkuvansa negatiiviseen palautteeseen, mutta käytännössä on ilmennyt, että sivuston kautta annettu palaute on yleensä rakentavaa. Sivusto välittää annetut palautteet sille viranomaiselle, joka on kyseisestä asiasta vastuussa. Sivuston saama suosio vaatii julkisen sektorin viranomaisia reagoimaan aiempaa enemmän ihmisten kysymyksiin verkossa – muuten näyttäisi siltä, ettei kyseinen viranomainen piittaa kuntalaisista eikä toimi palvelun asianmukaiseksi ylläpitämiseksi ja kehittämiseksi. Skotlannissa on kehitetty samantyyppinen palvelu, jonka suurennuslasin alla ovat poliisivoimat. *MyPolice* (www.mypolice.org) on Skotlannin *Social Innovation Campin* palkitsema palvelu, joka toimii tiiviissä yhteistyössä poliisin kanssa kehittääkseen riippumatonta palautesivustoa rikosoikeudellisesta järjestelmästä. Näin ollen poliisin täytyy aiempaa enempiä vastata julkisesti toiminnastaan ja ratkaisuistaan. (Gibson 2010: 34–35.)

Lontoolaisen Suttonin kaupunginosan asukkaat käyttävät Twitteriä tiedottaakseen toisiaan kirjastoauton liikkeistä (www.twitter.com/sutmoblib). Teknologia palvelee toisaalta joissakin tapauksissa myös yhteisöllistä laittomuutta: jotkut käyttävät Twitteriä ilmoittelakseen pysäköinninvalvojien ja nopeusvalvontakameroiden sijainneista toisilleen (www.twitter.com/stonecotparking). (Gibson 2010: 37.)

Openlylocal (www.openlylocal.com) on projekti, jossa kunnallishallintoon liittyvää tietoa pyritään saaman järjestelmälliseen, helposti saavutettavaan muotoon kaikkien saataville. Muuan aktivisti pitää sivustoa täysin vapaaehtoisesti etsien dataa verkosta ja järjestäen sen käyttökelpoiseksi informaatioksi, josta saa kätevästi lohkaistua vaikka Twitter- viestejä. Vaikka kunnan päättäjät eivät esittele tietojaan sosiaalisessa mediassa, aktivistit voivat tehdä sen heidän puolestaan – kiitos digitaalisten palveluiden. (Gibson 2010: 38.)

Gibson (2010: 39) pitää tämän tyyppisen kansalaisosallistumisen merkittävimpana saavutuksena Birminghamissa sattunutta tapausta, jossa ryhmä paikallisia bloggaajia, hakke-

9 Helsingin Kerro kartalla -palvelu on samanlainen esimerkki, joskin vielä laajempi.

reita ja yrittäjiä rakensi oman versionsa Birminghamin kunnan nettisivuista. Uusi, yhteisön ylläpitämä *Birmingham City Council DIY* -sivusto (www.bccdiy.com) tekee ongelmista raportoimisen ketterämmäksi, tarjoaa mahdollisuuden tutustua kunnallisiin suunnitelmiin ja saada tietoa alueesta. Sen sisältö on peräisin Birminghamin kunnan virallisilta sivuilta, mutta kyseinen sisältö on organisoitu tällä uudella ”DIY” -sivustolla siten, että ihmiset löytävät etsimänsä helpommin ja voivat saada saman tien muutakin relevanttia tietoa esimerkiksi *FixMyStreet*-palvelusta. Lisäksi sivusto on käyttäjien muokattavissa samaan tapaan kuin Wikipedia. (Gibson 2010: 39.)

Gibsonin tärkein viesti on se, että kunnallisten päättäjien ei tule karttaa sosiaalisessa mediassa toimimista, koska se on kulttuurimme nykyaikaa. Sosiaalisen median keinoin saadaan yhteisten asioiden hoitamiseen lisää nopeutta, joustavuutta, kustannustehokkuutta – ja demokratiaa.

5.6.2. Esimerkkejä Helsingistä

Usein mainittuja esimerkkejä sosiaalisen median synnyttämästä uudesta kaupunkiaktivismista ja kaupunkikulttuurista Helsingissä ovat *Ravintolapäivä*, *Siivouspäivä* ja *Kaljajelunta*, mutta ne eivät suinkaan jää ainoiksi kaupunkiaktivismiin muodoiksi. *Illallinen taivaan alla* houkuttelee ihmisiä aterioimaan yhdessä ulkosalla nyyttikestien periaatteella. Se järjestettiin ensimmäisen kerran 12.6.2013 Pohjoisesplanadilla. Kumpulassa on yhteisaterioitu vastaavasti jo noin kymmenenä vuonna *Vallataan Limingantie* -tapahtumassa, jossa on pyritty saamaan pitkä yhtenäinen pöytärivistö koko kadun mitalle. Näiden tapahtumien itseohjautuva luonne on tullut mahdolliseksi nimenomaan sosiaalisen median myötä. Tässä luvussa käsitellään helsinkiläisiä esimerkkejä, mutta ei kuitenkaan kaupungin virallisia osallistumiskanavia, vaikka osa niistäkin sosiaalisessa mediassa. Viralliset kanavat käsitellään luvussa 9.5.

Mushrooming on Vallilasta lähtöisin oleva, sosiaalisessa mediassa toimiva, alun perin luovan työn tekijöille ja myöhemmin muillekin työntilajoja välittävä aktivistiryhmä, joka hoksasi vuonna 2010, että lähekkäin työskentelevät ihmiset voisivat alkaa tehdä jotain yhdessä. Nykyisin verkosto tavoittaa tuhansia ihmisiä. Suomessa *Mushrooming*-Facebook-ryhmiä on jo neljässä kaupungissa. Suurimmassa eli Helsingin ryhmässä oli syyskuussa 2016 lähes 6000 jäsentä. Verkostoon kuuluu työntilajoja myös muutamassa muussa Euroopan maassa ja Etelä-Afrikassa. Työntiloina on toimistohuoneiden lisäksi esimerkiksi tanssisaleja, fysioterapeuttien työhuoneita ja jopa elokuvastudioita. Tilojen käyttö ei rajaudu työhön saati viralliseen työhön, vaan työhuoneilla on käyttöä monenlaisissa harrastuksissa ja mm. paperittomien sairaalana.

Nappi Naapuri -palvelu on naapurustojen oma sosiaalinen media, josta löytyy apua, seuraa ja tukea lähialueelta. Esimerkkinä tällaisesta toiminnasta on vuonna 2014 aikana Facebookiin perustetut nuorten äitien vertaistukeen tarkoitetut *Hätäkahvit* -ryhmät. Nämä ryhmät tarjoavat apua sellaisiin tilanteisiin, jossa äiti kokee, että ei juuri sillä hetkellä jaksa lastensa kanssa yksin ja tarvitsee kipeästi tukea samanlaisessa tilanteessa olevilta. Tämän ryhmän esimerkkiä seurasi vuonna 2015 perustettu *Hätäkallat* -ryhmä, joka on tarkoitettu kenelle tahansa yksinäiselle, joka kaipaa seuraa vaikkapa baariin.

Viime vuosina kaupunkilaiset ja luontojärjestöt ovat tehneet omia vaihtoehtoisia suunnitteluratkaisuja kaupunkisuunnitteluviraston tekemien suunnitelmien vertailukohteiksi. Esimerkiksi *Urban Helsinki*, Facebook-kuvauksensa mukaan ”kapinallinen seitsemän hengen kollektiivi”, on tehnyt oman vaihtoehdon Helsingin yleiskaavasta, Koskelan sairaala-alueesta ja Pikku Huopalahden pohjoisosasta. Kyseinen varjoyleiskaava sovitaisi kaupunkiin tulevana vuosikymmeninä miljoona asukasta. Se on yli 200 000 enemmän kuin virallisissa suunnitelmissa. *Urban Helsinki* -ryhmä kyseenalaistaa nykyisiä kaupunki-

Kuva: Helsingin kaupungin aineistopankki / Lauri Rotko / Visit Finland.

suunnittelun säädöksiä. Jos nykyvaatimukset valosta ja melurajoista heitettäisiin romukoppaan, Kehä I:n sisään mahtuisi ryhmän mukaan jopa miljoona asukasta ja viheralueetkin säilyisivät. Aktiivisesti Helsinkiin liittyvistä kysymyksistä keskustelevia Facebook-ryhmiä ovat esimerkiksi *Lisää kaupunkia Helsinkiin* ja *Helsingiläisten Helsinki*. Helsingissä toimii myös lukuisia erilaisia ruokapiirejä ja lähiruoan välitysverkostoja, joiden periaatteissa korostuvat eettiset ja ekologiset arvot, kuten ruokahävikin minimoiminen.

Maaliskuussa 2011 avattu *Helsinki Region Infoshare* (<http://www.hri.fi>) tarjoaa avointa dataa Helsingistä ja muualta pääkaupunkiseudulta kaikkien käyttöön. Kaupunkien datan avaaminen on mahdollistanut monia demokratiaa ja kansalaisaktiivisuutta edistäviä verkkopalveluita, joita voivat luoda yksityiset sovelluskehittäjät tai periaatteessa kuka tahansa. Esimerkiksi erilaiset reittiopaspalvelut, joita yksityishenkilötkin ovat kehittäneet, perustuvat avoimeen joukkoliikennedataan. Avointa päätöksentekodataa hyödyntävän *Päätökset*-palvelun (<http://dev.hel.fi/paatokset>) kautta kuntalaisten on entistä vaivattomampaa seurata asioiden etenemistä kaupungin päätöksentekokoneistossa.¹⁰

5.7. Kuka hallitsee verkostoja?

Edellä esiteltyt esimerkit kertovat siitä, että valta yhteiskunnallisten asioiden muuttamiseen ohittaa usein virallisen päätöksentekokoneiston. Idea leviää sosiaalisessa mediassa hetkessä ihmiseltä ihmiselle, ja toimintavalmius saavutetaan saman tien. Mutta kuka sitten hallitsee verkostoja? Vastaus on tämä: ei kukaan. Verkostoja ei voi hallita, mutta yhteiskuntatieteitä popularisoiva toimittaja Malcolm Gladwell (2000: 30–88) erottaa kolme ihmistyyppiä, joilla on muita suurempi vaikutus verkostojen toimintaan. *Verkostoitujat*

¹⁰ Katso teknologian hyödyntämisestä alueellisen osallistumisen kokeilussa myös Helsingin demokratiapilotit 2014: 17–20, Högnabba 2014, Sjöblom 2015.

pystyvät olemaan tavanomaista laajemmissa sosiaalisissa piireissä mukana ja yhdistämään erilaisia verkostoja toisiinsa. Heidän kauttansa tieto leviää verkostosta toiseen nopeasti. Toinen verkostoihin vaikuttava ihmistyyppi on *tietäjä*, jolla on tavanomaista laajempi asiantuntemus. Hän pystyy vastaamaan verkostoista kumpuaviin kysymyksiin saman tien suuren, yleissivistyksellisen kapasiteettinsa ansioista, ja näin suuntaamaan keskusteluja. Kolmas tyyppi on *myyjä*, joka osaa esitellä asiansa niin, että muut lähtevät siihen mukaan. Mikäli Gladwellin ajatuksissa on perää, nykyisenä demokratian aikana verkostoituneiden ihmisryhmien liikkeitä hallitsee, tai pikemminkin suuntaa, *lahjakkuus* – niiden yksilöiden osallistuminen, jotka ovat sosiaalisesti, tiedollisesti tai retorisesti taitavia. Auktoriteetti vailla todellista, inhimillistä kyvykkyyttä menettää merkitystään, kun kaikki saavat osallistua keskusteluihin.

Sauri (2015: 45) kuvaa osuvin sanoin, miksi sosiaalisessa mediassa käytäviin keskusteluihin osallistuminen on tärkeää deliberatiivisen demokratian kannalta: ”Maailma tai kunkin yhteisön maailma rakentuu vapaassa keskustelussa esitetyn parhaiten perustellun näkemyksen varassa. Ellet ole siinä keskustelussa mukana, joku muu kyllä esittää sen parhaiten perustellun näkemyksen, ja sen pohjalta yhteisö jatkaa matkaa. Siitä et voi koskaan olla etukäteen varma, että juuri sinun näkemyksesi on se paras argumentti, mutta jos olet keskustelussa mukana, todennäköisyys paranee huomattavasti.” Verkostojen vallankäyttäjä voi olla kuka tahansa.

II MUU OSALLISTUMINEN, LÄHIDEMOKRATIA JA KAUPUNKILAISAKTIVISMI

Kuva: CC BY-SA 2.0.

6. LÄHIDEMOKRATIA JA OSALLISTUMISEN MONIMUOTOISUUS

Sjöblom (2015) toteaa, että yleinen käsitys demokratiasta on muuttunut: monelle ei enää riitä pelkkä edustuksellinen demokratia ja äänestäminen kuntavaaleissa, vaan kaupunkilaiset haluavat *toimia itse* oman asuinalueensa parantamiseksi. Kuntalaisten eniten käytämiä osallistumistapoja ovat asiakas- tai käyttäjäkyselyyn vastaaminen ja yhdistystoimintaan osallistuminen. Noin joka kolmas kuntalainen on osallistunut talkootyöhön lähiympäristön hyväksi ja osallistunut päiväkodin tai koulun vanhempainiltaan. Kuntalaisaloite on harvoin käytetty osallistumiskeino. Sosiaalisen median kautta osallistuminen, yhdistysohallistuminen, vetoomuksen tai adressin allekirjoittaminen sekä kunnan järjestämään keskustelutilaisuuteen osallistuminen ovat yleistyneet viime vuosina. Parhaimpina vaikuttamistapoina pidetään talkootyöhön osallistumista, yhdistystoimintaa, yhteydenottoa kunnan viranhaltijaan sekä päiväkodin, koulun tms. vanhempainiltaan osallistumista. Vähiten tehokkaina vaikuttamisen kanavina pidetään sosiaalisen median kautta osallistumista, yleisönosastokirjoituksen kirjoittamista, rahan antamista johonkin paikalliseen kysymykseen liittyvään kampanjaan sekä vetoomuksen allekirjoittamista. Tiedot käyvät ilmi Kuntaliiton kuntalaiskyselystä, johon vastasi kaikkiaan yli 12 000 kuntalaista keväällä 2015. (Pekola-Sjöblom 2016, ks. myös Piipponen & Pekola-Sjöblom 2013: 37.) Poliittisen osallistumisen laittomista osallistumistavoista *Demokratiaindikaattorit* (2013: 54–55) mainitsee laittoman lakon sekä kansalaistottelemattomuuden, jotka eivät saavuta suurta suosiota kansan keskuudessa.

Yllämainittuja vaikuttamistapoja vieläkin käytännönläheisempää toimintaa oman elinympäristön hyväksi edustaa yllä kuvailtu kaupunkiaktivismi, kuten Ravintolapäivä ja Siivouspäivä, sekä perinteisten kaupunginosayhdistysten rinnalle syntyneet kaupunginosaliikkeet, kuten Kallio-liike. On huomattu, että jos kansalaisaktiivisuus kuuluu kulttuuriin jollain maantieteellisellä alueella, kyseinen kulttuuri itsessään ruokkii osallistumista. Kuten Pihlaja & Sandberg (2012 :183) muotoilevat: ”Kokonaisten kaupunginosien identiteetti ja me-henki voi perustua aktiiviseen kansalais- ja yhdistystoimintaan, kuten esimerkiksi Helsingin Kalliossa, missä jo ennestäänkin vilkas asukastoiminta saa jatkuvasti uusia muotoja.”

Lähidemokratian kehittymisellä nykyiseen muotoonsa on historialliset juurensa. Paikallisyhteisöjen muodostuminen ja halu vaikuttaa omiin asioihin on ikaikainen ihmisluonteen piirre ihmisten tavoitellessa ihanneyhteiskuntaa. Esimerkiksi Pariisin kommuunissa kokeiltiin ensimmäistä kertaa käytännössä sosialistista paikkautopiaa jo vuonna 1871, mutta kommuuni kukistettiin lopulta väkivaltaisesti. Tunnetuin suomalaisten utopiakokeilu oli Matti Kurikan johdolla Kanadaan Malcolmin saarelle 1900-lvun alussa perustettu Sointula. (Katajamäki 2016: 15–17.)

Helsingissäkin lähidemokratian edistäminen ei ole uutta, kuten eivät myöskään keinot, joilla tavoitteeseen pyritään. 2.3.1988 päivätty raportti *Lähidemokratian kehittäminen Helsingissä* (Lähidemokratiakomitea 1988: 5) tarjoaa lähidemokratian edistämisen tärkeimpinä keinoina seuraavia:

- Hallinnon ja asukkaiden välisen tiedonkulun parantaminen
- Kuntalaisten aloite- ja muutoksenhakumahdollisuuksien parantaminen
- Lähidemokratiasihteerit
- Yhteissuunnittelu.

Kuva: Helsingin kaupungin aineistopankki / Lauri Rotko.

Paljolti samat ideat, joskin nykyaikaisin termein ilmaistuna, ovat tänäkin päivänä demokratian toteutumisen polttopisteessä. Lähes 30 vuotta vanhaa asiakirjaa tutkiessa voi hyvillä mielin olettaa, että pitkän aikavälin suunnittelutyö kantaa nyt hedelmää tämänhetkisessä elävässä, kukoistavassa, osallistuvassa kaupunkikulttuurissa Helsingissä.

Vaikka teknologian kehitys on irrottanut eritoten sosiaalisen median myötä jopa lähidemokratiaa koskevat keskustelut paikasta ja saattanut ne kenen tahansa ulottuville, ongelmat ovat edelleen samat: jos vallanpitäjät eivät kuuntele, niiden keskustelut ovat demokratian kannalta turhia heille, joilla ei ole valtaa. Sjöblom (2015) tarjoaa esimerkkinä tapauksen, joka liittyy Arabian alueen Kulttuuri- ja kaupunginosayhdistyksen Artova ry:n demokriatipilottiin. Artova mahdollistaa Arabianrannan, Toukolan ja Vanhankaupungin asukkaille muun muassa asukastalotoimintaa, harrastekursseja, kaupunkiviljelyä, kierrätystapahtumia ja elokuvakerhotoimintaa. Tätä kaikkea rahoitetaan jäsenmaksujen kautta ja kaupungin tuella. Kyseinen yhdistys oli mukana alueellisen osallistumisen kokeilussa vuonna 2013. Artovan julkilausuma asukkaiden toiveista luovutettiin syksyllä 2013 rakennusvirastolle, joka kertoi ottavansa sen huomioon päätöksissään. Kirjallista palautetta ei puheenjohtajana tuolloin toimineen Lauri Alhojärven mukaan kuitenkaan tullut, eikä julkilausumassa esiin tuotuja muutoksia ole käytännössä tapahtunut. Alhojärvi kuvaa tämän välinpitämättömyyden seurauksia paikalliselle ympäristötaideryhmälle sekä muille toimijoille näin (mt.): ”Ympäristötaideteosryhmä jatkoi hetken aikaa toimintaansa, haki apurahoja muttei saanut ja lopetti. Muut ryhmät jäivät odottamaan kaupungin toimia. Keskeisenä ongelmana oli se, että demokriatipilotilla ei ollut aitoa vaikutusta kaupungin päätöksentekoon.” Sjöblom (2015) summaa, että kunnallisilla osallistumishankkeilla on vaarana jäädä näennäisdemokratiaksi, jos niiden vaikuttavuudesta ei erikseen huolehdi. Vertailun vuoksi kerrottakoon, että vastaavia kokemuksia on muualtakin: Virossa perustettiin kansainvälisen tuen turvin vuosina 2005–2008 kuusi organisaatiota vammaisten työllistämiseksi taloudellisesti kestäväällä tavalla. Kun projekti päättyi, vain ne organisaatiot jäivät olemassa oleviksi, joille oli valittu alun perin vastuuntuntoinen ja innostunut johtaja, muut

kuihtuivat pois. Jäljelle jääneistäkin organisaatioista on tosin into hiipunut, koska ulkopuolista tukea ei ole. (Idström & al. 2013: 94.) Lienee ihmisen luonteenomaisuus, että me tarvitsemme toistemme tukea – kuka enemmän, kuka vähemmän. Vallassa olevien ihmisten välinpitämättömyys lannistaa niiden innostuksen, joilla ei ole institutionaalista valtaa.

6.1. Vapaaehtoistyö, talkootyö, naapuriapu – käytännön osallistuminen yhteiskunnan paremmaksi tekemiseen

Vapaaehtoistoiminnan toimintaedellytysten kehittämistä selvittävän työryhmän loppuraportti (Valtiovarainministeriö 2015, tästedes VM) keskittyy pohtimaan sitä, kuinka voisi purkaa lainsäädännöllisiä esteitä ihmisten aktiivisuudelta ja omatoimisuudelta yhteiskunnallisessa ja yleishyödyllisessä käytännön osallistumisessa. Konkreettisesti tämä tarkoittaa lähinnä järjestötoimintaa, talkootyötä tai naapuriapua. Noin kaksi kolmasosaa vapaaehtoistoiminnasta tapahtuu yhdistyksen tai säätiön piirissä ja yksi kolmasosa epävirallisena talkootyönä ja naapuriapuna. Noin joka kolmas suomalainen on tehnyt jotain vapaaehtoistyötä viimeksi kuluneen vuoden aikana. (VM 2015: 14)

Euroopan parlamentin mietinnössä vuodelta 2008 vapaaehtoistyö määritellään seuraavien kriteerien perusteella (VM 2015: 14):

1. Vapaaehtoistyö on palkatonta, eikä sitä tehdä taloudellista palkkiota vastaan.
2. Sitä tehdään omasta vapaasta tahdosta.
3. Se hyödyttää kolmatta osapuolta perheen ja ystäväpiirin ulkopuolella.
4. Se on kaikille avointa.

Keskeisiä ongelmakohtia ovat työttömän oikeudet tehdä vapaaehtoistyötä menettämättä työttömyysturvaa, vapaaehtoistyössä tarvittavat vakuutukset, tietosuojakysymykset sekä vastuut erityisesti terveystalouden tuotannossa sekä terveyteen liittyvissä tehtävissä. Yhtenä ongelmana esiin nousee vahinkovastuu. Vapaaehtoinen ei saa korvausta työstään. Hän toimii altruistisesti motivoituneena, joten saattaa olla kohtuutonta, että hän voi joutua jossain tilanteessa auttamisen johdosta henkilökohtaiseen korvausvastuuseen.

Järjestöjen näkökulmasta erilaiset yleisötilaisuuksien järjestämiseen ja vapaaehtoistyön teettämiseen liittyvät lupamenettelyt voivat olla rasite. Etenkin hygieniapassivaatimuksen on koettu aiheuttavan haasteita vapaaehtoisten käytölle, mutta myös esimerkiksi Teostomaksut ja järjestyksenvälvojen vaatiminen voivat estää pienten tapahtumien järjestämistä. Spontaaniin ja löyhästi organisoitujen juhlien kannalta vaatimus turvallisuussuunnitelmasta voi tuntua työläältä. Paloturvallisuus täytyy tietenkin olla huomioituna. Yhtenä ratkaisuna nähdään se, että luvissa pitäisi saada käyttöön yhden luukun tai yhden lomakkeen periaate. Nykyään tapahtumiin voidaan joutua hakemaan erikseen lupaa usealta eri viranomaiselta. (VM 2015: 41–43.)

6.2. Järjestöt ja osallistuminen, ajan trendejä

Arvioiden mukaan ainakin noin joka toinen suomalainen lapsi, nuori tai aikuinen osallistuu vähintään yhden yhdistyksen tai järjestön toimintaan. Huippuaktiiveja eli vähintään neljän yhdistyksen toimintaan osallistuvia lienee korkeintaan kymmenisen prosenttia aikuisväestöstä. (Demokratiaindikaattorit 2013: 41.) Ihmiset luottavat järjestöihin enemmän kuin puolueisiin, joten järjestöjen kuuleminen ja huomioiminen on demokratian kannalta erityisen tärkeää: 1990-luvun alkupuolelta saakka noin puolet suomalaisista on ollut sitä mieltä, että ”nyky-Suomessa kansalaisten mielipiteet välittyvät päätöksentekijöille paljon paremmin kansalaisliikkeiden kautta kuin puolueiden kautta”. Näinä vuosikymmeninä vain muutama prosentti vastaajista on ollut väittämästä täysin eri mieltä. Ei kuitenkaan ole riittävästi tietoa siitä, kuullaanko järjestöjä. *Demokratiaindikaattorit*-raportti (2013: 40) toteaa seuraavaa: ”Demokratian hyvän toimivuuden kannalta on olennaista, että valmisteluprosesseissa kuullaan asian kannalta olennaisia tahoja sellaisella tavalla, joka mahdollistaa aidon vaikuttamisen asioiden kulkuun. [...] Viranomaisen järjestämistä kuulemistilaisuuksista ja muista kuulemistavoista ei ole olemassa riittävän yksityiskohtaista ja kattavaa määrällistä tietoa, jota voitaisiin hyödyntää suoraan demokratiaseurannan tukena.”

Suomessa palkansaajien ammatillinen järjestäytyminen on edelleen vahvaa. Kolme neljästä palkansaajasta kuuluu jäsenenä johonkin ammattiyhdistykseen, eikä luku ole muuttunut oleellisesti viimeksi kuluneiden kymmenen vuoden aikana. Työttömyyskassan jäsenyys on lisännyt samaan aikaan hitaasti suosiotaan. Nykyisin vähän useampi kuin joka kymmenes palkansaaja kuuluu jäsenenä työttömyyskassaan. Ammattiyhdistyksiin kuuluminen on yleisintä iäkkäimmillä työntekijöillä. (Demokratiaindikaattorit 2013: 38.) Työelämään vaikutetaan demokraattisesti siis järjestöjen kautta. Entä voisiko keskustele- vaa demokratiaa soveltaa työpaikoilla? Vähämäki (2008: 216) vastaa kysymykseen seuraavasti: ”Dialogi voi soveltaa ja onnistua missä yrityksessä tahansa, jos johdolla on riittävästi rohkeutta asettua dialogitilanteessa yhdenvertaiseksi keskustelijaksi, jonka osallistumisoikeus perustuu, samoin kuin jokaisen muunkin osallistujan osallistumisoikeus, omaan työkokemukseen eikä hierarkkiseen asemaan. Tämä ei tarkoita sitä, että yrityksen kaikissa tilanteissa, joissa vaaditaan eritasoista päätöksentekoa, kaikkien olisi osallistuttava.” Toisaalta Vähämäki (mt. 222) myös huomauttaa, että avoimen keskustelun tuottamaa demokraattista oppimistilaa tulee vaalia, jotta se voi säilyä kilpailun, nopeatempoisuuden ja tehokkuusvaatimusten paineissa.

6.3. Kansalaisraadit

Monenlaisen spontaanin, lähinnä sosiaalisen median mahdollisuuksista kumpuavan yhteisöllisen vaikuttamisen rinnalla on kehitetty hallitumpia, formaalimpia ja suunnitelmallisempia uusia demokratian muotoja. Kuten johdannossa kuvailtiin, 1990-luvulla demokratiakäsityksiä koskevassa teorianmuodostuksessa tapahtui deliberatiiviseksi kään- teeksi kutsuttu ajattelutapojen muutos, jossa harkitun, demokraattisen keskustelun rooli alkoi korostua. Erilaisia uusia kansalaisosallistumisen muotoja, kuten kansalaisraateja, on tämän käänteen myötä pyritty kehittelemään monella taholla. Silti varsinaisissa jul- kista päätöksentekoa koskevissa demokratiakäytännöissä ei ole selvästi havaittavissa vas- taavaa käännettä, kuin mitä demokratiateoreettisen keskustelun perusteella voisi olettaa – käytännön vaikutukset ovat toisin sanoen jääneet suhteellisen vähäisiksi. (Niinikoski & Setälä 2012: 262.)

Kansalaisraatiformaatin on kehittänyt amerikkalainen Ned Crosby 1970-luvulla. Kansalaisraati kokoaa yhteen 16–24 henkilöä. Noin 3–5 päivän ajan raatilaiset käsittelevät valittua yhteiskunnallista kysymystä. He kuulustelevat asiantuntijoita sekä käyvät punnittua ja harkittua keskustelua pienryhmissä ja koko ryhmän kesken. Lopuksi he muodostavat valistuneen kansalaismielipiteen, joka kirjataan raadin julkilausumaksi. (Vartiainen & al. 2012: 9.)

Kokemukset kansalaisraatien toiminnasta ovat olleet vaihtelevia. Otettakoon ensimmäiseksi esimerkiksi Hervannan kansalaisraati, joka toteutettiin neljänä arki-iltana marraskuussa 2012 ja johon osallistui 14 raatilaista. Värttö & al. (2015: 87) kertovat, että raadin vaikuttavuus suhteessa poliittiseen päätöksentekoon johti pettymykseen. Raatilaiset kokivat jääneensä julkilausumansa kanssa yksin. Sen sijaan syksyllä 2011 Vaasassa toteutettu kaksikielinen ikäihmisten kansalaisraati näyttäisi tuottaneen positiivisempia tuloksia – tai kenties vain positiivisempaa mieltä. Vartiainen & al. (2012: 13) toteavat: ”Ikäihmisten kansalaisraadin haastattelut [...] vahvasti tukivat raatityyppisen osallistumisen toimivuutta yhtenä tulevaisuuden toimintatapana.” Niinikoski & Setälä (2012: 275) sen sijaan lausuvat Mikkelissä toteutetun foorumityöskentelyn johtopäätöksenä, että ”tilanteet, joissa foorumien rooli päätöksenteon valmistelussa ei ole selkeä jo niiden toiminnan käynnistyessä, eivät luonnollisestikaan ole kannustavia foorumin osallistujille.” Niinikoski & Setälä jatkavat (mt.): ”Vaikka Suomessa on viitteitä demokratiakokeilujen lisääntymisestä, mistään merkittävästä käänteestä demokratiakäytäntöjen osalta julkisessa päätöksenteossa ei tässä yhteydessä voi kuitenkaan vielä puhua. [...] On [...] kiistanalaista, voisivatko deliberatiiviset kansalaisfoorumit¹¹ tehdä esimerkiksi kuntaa sitovia päätöksiä.” Heidän (mt.) mukaansa kansalaisfoorumitoiminnan vakiintuminen yhdeksi demokraattisen osallistumisen muodoksi edellyttäisi ylhäältä alas johdettujen prosessien rinnalle kansalaisten aloitteisiin pohjautuvia foorumeita. Kansalaisfoorumien asemaa tulisi myös täsmentää suhteessa edustuksellisiin demokraatielimiin. Saman ongelman muotoilee Karjalainen (2012: 41) sanoin: ”Jotta kansalaisfoorumilla olisi todellisia vaikutuksia päätösten sisältöön, on määriteltävä ennen sen järjestämistä, mitkä tahot hallinnossa käsittelevät sen lopputuotteen ja miten.”

Grönlund & al. (2010) ovat tutkineet ydinvoimalan rakentamispäätöstä edeltänyttä deliberatiivisen demokratian kokeilua, jonka tavoitteena oli muodostaa harkittu kansalaismielipide aiheesta. He toteavat, että kokeiluun osallistuneiden henkilöiden luottamus edustuksellista demokratiaa kohtaan kasvoi osallistumisen tuloksena. Kuten Karvonen (2011: 5) kiteyttää, mitä ilmeisimmin omakohtainen vaihtoehtojen punnitseminen muiden kanssa auttaa eläytymään vaaleilla valittujen päättäjien asemaan. Grönlund & al. (mt.) toteavat kokeilun lisänneen myös osallistujien tietoa energiakysymyksistä. Sen sijaan yleinen valmius toimia poliittisesti ei lisääntynyt, mutta ei laskenutkaan kokeilun seurauksena. Myös Christensen & al. (2016: 15–16) ovat tutkineet deliberatiivisen keskustelun vaikutusta kyseiseen toimintaan osallistuviin ihmisiin ja todenneet, että ihmisten kiinnostus yhteiskunnallisiin kysymyksiin voimistuu deliberatiivisten käytäntöjen myötä riippumatta heidän taustastaan. Tutkijat muistuttavat, että heidän tarkastelemissaan tapauksissa osallistujat olivat vapaaehtoisia, joten näyttöä ei ole siitä, kuinka deliberatiiviset demokratiakeskustelut vaikuttaisivat henkilöihin, jotka ovat mukana välinpitämättöminä tai vastentahtoisesti. Lisäksi ihmisiin saattaa vaikuttaa tällaisessa toiminnassa uutuudenviehätys ja ainutkertaisuus elämässä. Mikäli deliberatiiviset käytännöt muodostuisivat rutiineiksi, vastaavaa vaikutusta ei välttämättä koettaisi.

Beetham (2012: 65–66) pohtii sitä, mitä uutta kansalaisraatityyppinen toiminta tuo yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen verrattuna kansalaislähtöisiin kampanjoihin tai mielenosoituksiin. Johtopäätöksensä hän toteaa, että mielenosoitukset ja kampanjat saavat määrällisesti enemmän ihmisiä liikkeelle, joten tässä mielessä ne ovat tehokkaampia.

11 Niinikoski & Setälä käyttävät sanaa ”kansalaisfoorumi” tässä yleiskäsitteenä keskustelevalta, kansalaisraatityyppisestä toiminnasta.

Keskustelevan kansalaisraadien tuoma edistysaskel verrattuna mielenosoitustyyppiseen osallistumiseen on se, että kansalaisraati tarjoaa harkittuja vaihtoehtoja sellaisille poliittisille ratkaisuille, joita mielenosoitus ainoastaan pyrkii torjumaan. Suuntaa antava näyttö on enimmäkseen positiivista ja odotuksenmukaista: kansalaiskeskustelu on hyväksi demokratialle.

Helsingissä kansalaisraatityyppistä toimintaa on sovellettu viime vuosina esimerkiksi pysäköintipolitiikan ja uuden keskustakirjaston suunnittelussa (katso kohta 9.5).

6.4. Kunnalliset kansanäänestykset ja kansalaisaloitteet

Vuosien 1991–2012 välisenä aikana Suomen kunnissa järjestettiin yhteensä 60 neuvoo-antavaa kunnallista kansanäänestystä. Lähes kaikki koskivat kuntaliitoksia. Kunnallisten kansanäänestysten suosio on ollut äänestysprosentilla mitaten varsin hyvä. Kuntalaiset ovat äänestäneet paikallisissa neuvoo-antavissa kansanäänestyksissä suurin piirtein yhtä ahkerasti tai jopa aktiivisemmin kuin kunnallisvaaleissa. Ainakin tämä puhuu kunnallisten kansanäänestysten aktiivisen järjestämisen puolesta. Yleensä ottaen kansanäänestysten nykyistä aktiivisempi käyttö olisi Demokratiaindikaattori-raportin (2013: 51) mukaan perusteltua myös kansalaismielipiteen valossa (ks. myös kohta 2.6).

Kansalaisaloitteilla on joitakin yhtymäkohtia kansanäänestyksiin. Yhteistä on keskittyminen yksittäisiin teemoihin ja julkinen huomio niiden taakse ryhmittyvään kansalaismielipiteeseen. Kansalaisaloite on nimensä mukaisesti vain aloiteoikeus. Suuri enemmistö verkkopalveluun tehdyistä kansalaisaloitteista näyttää keräävän taakseen vain joitakin satoja tai korkeintaan muutamia tuhansia kannattajia. Tässä mielessä lakiin kirjatut kannattajamäärät ja määrääjat tuntuvat toimivilta. Järjestelmä ei ole ruuhkauttamassa eduskunnan työtä ainakaan mahdollisen alkuinnostuksen jälkeen. (Demokratiaindikaattori 2013: 52.) Uusi oikeus on aktivoinut kansalaisia asiakeskeiseen vaikuttamiseen. Jaakkola (2015: 22–23) kuitenkin varovaisesti kyseenalaistaa kansalaisaloitteen mahdollisuuksia: ”Kansalaisaloitteen suhde demokratian laajentamiseen ei ole [...] yksiselitteinen. Kansalaisaloite mahdollistaa vaatimusten ja toiveiden välittämisen kansanedustajille, mutta niiden käsittelyä ja päätöksentekoon soveltamista ei määritellä lainsäädännössä (Kansalaisaloitelaki, 12/2012). Eduskunnalla ei näin ollen ole laillista velvollisuutta käsitellä yhtäkään kansalaisaloitetta suuressa salissa ja sillä on periaatteessa mahdollisuus valikoida käsiteltäviksi ne aloitteet, jotka kansanedustajat kokevat mielekkäiksi. [...] Kansalaisaloitteet ovat Suomessa tällä hetkellä väline, jolla kansalaiset voivat vaikuttaa poliittiseen esityslistaan, mutta eivät varsinaiseen päätöksentekoon.” Jaakkolan (2015: 26) mukaan kansalaisaloite siis nykyisessä muodossaan kärsii velvoittamattomuudesta ja heikosta institutionalisoinnista. Mikäli kansalaisaloitteesta ei saada vaikuttavampaa, saattaa Jaakkolan (mt.) mielestä koko ajatus kansalaisten osallistamisesta kansalaisaloitteilla kääntyä itseään vastaan.

6.5. Äänestämättömyys ja demokraattiset innovaatiot – tehottomuuden toteaminen

Newton (2012: 137) kiteyttää demokratian toteutumisen perustavalaatuisina ongelmina kansalaisten kompetenssin ja demokratian vastavoimat: välinpitämättömyyden ja passiivisuuden. Jo Platon pohti sitä, ovatko kansalaiset riittävän älykkäitä ja ymmärtäväisiä hallitsemaan itseään – onko heillä tarpeeksi tietoa asioista, ja kiinnostaako heitä ylipäänsä käyttää aikaa ja nähdä vaivaa yhteiskunnallisen päätöksenteon vuoksi. Nämä kysymykset ovat edelleen ajankohtaisia. Newton (2012: 153) tuo esiin sen, että demokraattisten innovaatioiden vaikutuksia on tutkittu hyvin vähän. Tällaisten tutkimusten ongelmana on huomattavan suurten metodologisten hankaluuksien lisäksi se, että ne ovat kalliita ja aikaavieviä. Newtonin (mt.) mukaan näitä tutkimuksia ei välttämättä edes haluta tehdä, jotta käyttöön otettujen keinojen tehottomuus ei joutuisi julkisuuden valokeilaan. Olemassa oleva näyttö kuitenkin viittaisi varsin vaatimattomiin tuloksiin demokratian parantamisessa uusien keinojen, esimerkiksi kansalaisraatien, osallistuvan budjetoinnin ja digitalisaatioon liittyvien ratkaisujen avulla. Poliittisten keskustelujen, poliittisen kampanjoinnin ja vaaliprosessin digitalisaatio on lähinnä siirtänyt vanhat ongelmat uuteen viestintäkanavaan (mt.). Toisaalta osallistuvan budjetoinnin piiriin kuuluvien hankkeiden joukossa on hyviä esimerkkejä myös onnistumisista. Talpin (2012: 192) muistuttaa Porto Alegressa ja Keralassa sattuneista tapahtumista, joissa laajat joukot nimenomaan köyhiä ihmisiä saatiin aktivoitumaan ja kiinnostumaan yhteiskunnallisesta vaikuttamisesta. Molemmissa tapauksissa oli kyse ihmisten lisääntyneistä mahdollisuuksista päättää julkisten varojen käytöstä.

Kuntalainen voi tehdä kunnalle aloitteen

Kuntalaisaloite.fi-verkkopalvelussa voit tehdä palvelussa mukana oleville kunnille kuntalaisaloitteita sekä kannattaa ja seurata muiden tekemiä aloitteita.

Voit käyttää palvelua suomeksi ja ruotsiksi. Kuntalaisaloite.fi on oikeusministeriön tarjoama palvelu ja sen käyttö on turvallista ja maksutonta.

Kuntalaki takaa kuntalaisille oikeuden tehdä kunnalle aloite sen toimintaa koskevista asioista. Aloitteen tekijälle ilmoitetaan aloitteen johdosta suoritetut toimenpiteet.

Kaksi prosenttia kunnan äänioikeutetuista asukkaista voi tehdä kunnanvaltuuston toimivaltaan kuuluvassa asiassa aloitteen, jonka valtuusto käsittelee. Lisäksi viisi prosenttia kunnan äänioikeutetuista asukkaista voi tehdä kunnalle aloitteen kunnallisen kansanäänestyksen järjestämisestä.

Selaa kuntalaisaloitteita

Selaa kuntalaisaloitteita omalta paikkakunnaltasi

Valitse kunta

Viimeksi lisätyt aloitteet

- Rovaniemi 28.11.2016
Kevenytläkenteen väylien korvaamista leventämällä piennaraluetta murskeella
- Lepäsvirta 25.11.2016
Sorsakosken koulu säilytettävä!
- Lieto 25.11.2016
Kuntalaisaloite Liedon Jukolan tien ajonopeuksien alentamiseksi
- Il 25.11.2016
Koulukuvaukset

7. OSALLISTUVA BUDJETOINTI

7.1. Brasilialainen menestystarina

Osallistuvassa budjetoinnissa kansalaiset käyttävät päätösvaltaa julkisten varojen kohdentamisesta. Julkishallinto saa vastineeksi asiakkaidensa asiantuntemusta ja tietoa heidän arvoistaan. Samalla julkishallinnon läpinäkyvyys ja osallistavuus vahvistuvat. Osallistuvan budjetoinnin malli on syntynyt Brasiliassa, Porto Alegressa, vuonna 1989, kun vallassa ollut sotilasjunta syrjäytettiin ja kaupungissa järjestettiin ensimmäiset vapaat vaalit. Osallistuvan budjetoinnin kokeilu kumpusi vasemmistolaisten aktivistien aloitteesta antaa kansalaisille valtaa päättää yhteisistä asioista ja halusta vapautua hallintoa syövyttäneestä korruptiosta. Mallia on käytetty maailmanlaajuisesti yli 1 500 kaupungissa. Pariisissa osallistuvaa budjetointia on toteutettu vuodesta 2014 alkaen. 5 % kaupungin koko investointibudjetista 2014-2020 aikana eli yhteensä yli puoli miljardia euroa käytetään kaupunkilaisten määrittelemiin hankkeisiin¹². Madridissa osallistuvan budjetoinnin soveltaminen aloitettiin vuonna 2016¹³. Reykjavíkissa toiminta käynnistyi vuonna 2011, ja vuoteen 2015 mennessä osallistuva budjetointi oli tuottanut yli 700 hankeideaa. (Grímsson & Bjarnason 2015: 46.) Trendi on vahvasti nykyaikaa myös Helsingissä, jossa sitä on sovellettu suurissakin hankkeissa, kuten uutta keskustakirjastoa luotaessa. (Salminen & al. 2016: 62.¹⁴)

7.2. Mikä edistää osallistumista budjetointiin?

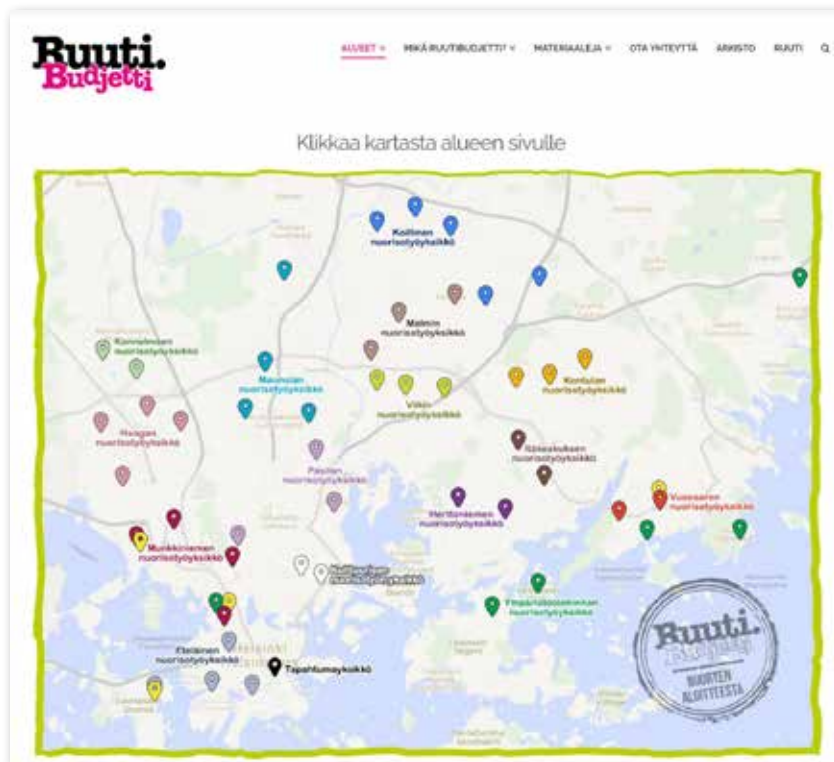
Stortone & De Cindio (2015: 188, 193, 195) keskittyvät kertomaan Italian¹⁵ eri kaupunkien kokeiluista soveltaa osallistuvaa budjetointia ja nostavat esille huomiotaherättävän eron Monzan kaupungin ja Torinon kaupungin välillä. Monza onnistui saamaan ihmiset osallistumaan aktiivisesti tarkastelun kohteena olevaan hankkeeseen, kun taas Torinossa osallistuminen oli nuivaa. Eron taustalla tutkijat näkevät sen, että Monzassa ihmiset saivat keskustella, suunnitella ja valita hankkeen itse, ja myös epävirallisella keskustelulla ja kommentoinnilla oli sijansa prosessin kuluksa. Kartta, jota käytettiin suunnittelun alustana, keräsi 196 ehdotusta. Näistä 61 oli peräisin ihmisten kokoontumisista, ja nettiin ne oli viety kaupungin työntekijän toimesta – loput olivat nettiä itsenäisesti käyttävien ihmisten ehdotuksia. Kartalle vietyjen ehdotusten lisäksi hanke keräsi 682 kommenttia. Torinossa sen sijaan 15 valittua kaupunkilaista suunnitteli kilpailutettavat hankkeet, ja muilta pyydettiin vain ideoiden ja tarpeiden esille tuomista. Tämän jälkeen kaupunkilaisia pyydettiin äänestämään kolmesta projektista paras voittajaksi. Torinolaisten kiinnostus osallistuvaan budjetointiin oli mitätöntä verrattuna Monzaan. Tämän esimerkin valossa näyttäisi siltä,

¹² <https://budgetparticipatif.paris.fr>

¹³ <https://decide.madrid.es>

¹⁴ ks. myös <http://keskustakirjasto.fi/yhdessa/osallistuvabudjetointi/>

¹⁵ Helsingin kaupungin talous- ja suunnittelukeskuksen laatimassa Selvitys osallistuvan budjetoinnin malleista -muistiossa annetaan perusteellinen, mutta tiivis selonteko erilaisista osallistuvan budjetoinnin malleista eri maissa sekä arvioidaan niiden soveltuvuutta Helsinkiin. Suosittelemme tätä lähdeettä syvällistä tietoa tarvitsevalle.

että ihmiset osallistuvat sitä innokkaammin, mitä enemmän he saavat käyttää omaa ääntään. Vapaa keskustelu ja omien ideoiden saaminen kaikkien tietoon, ilman välikäsiä, on tärkeää. Karvonen (2011: 1) yleistää: ”Ratkaisumallit, jotka korostavat demokraattisia päätöksiä edeltävää kansalaiskeskustelua, ovat antaneet lupaavia tuloksia.”

Stortone & De Cindio (mt.) pohtivat netin käyttöä demokraattisessa vaikuttamisessa ja tutkivat hybridiä malleja, jotka perustuvat osittain älypuhelimiin, osittain netin ulkopuolella tapahtuviin kokoontumisiin. Nopeuden ja matalan osallistumiskynnyksen lisäksi netti mahdollistaa erilaisia menetelmiä, kuten Espoon Suvelassa käytetyn budjettointipelin, jonka avulla suunniteltiin asukaspuistoa leikkitelineineen ja istutuksineen (ks. Salmi & al. 2016: 63).

Helsingin kaupungin *RuutiBudjetti*-hankkeessa oli tavoitteena tuottaa nuorille positii- visen vaikuttamisen mahdollisuus sekä luovuttaa päätösvaltaa nuorille nuorisotalojen ra- hoituksen suunnittelussa ja toimeenpanossa. Nuorille annettiin mahdollisuus neuvotella ja määrittellä alueen ominaispiirteiden ja tarpeiden pohjalta, minkälaisia vapaa- ja nuoriso- toimialan palveluita alueella tarvittaisiin. Högnabba (2014: 18–19) toteaa: ”Kehittämistyö- tä on *edistänyt* pilotin kuuluminen ja toteuttaminen nuorisotoimen alaisuudessa, jolloin kehittämistyötä on tehty virkatyönä. Työtä hieman *hidastava* tekijä on kaupungin vuosit- taisen toiminnan- ja budjettiprosessin pitkä aikajänne erityisesti nuorten näkökulmasta, jolloin innostus ja motivaatio nuorilla saattaa lopahtaa.” Näyttäisi siltä, että järjestelmän olisi reagoitava silloin, kun innostus on suurimmillaan – eli osallistumisen lähtökohtana ovat ihmisten todelliset, enemmän tai vähemmän spontaanit tarpeet. Palkatun ammatti- laisen läsnäolo liekkiä ylläpitävänä voimana näyttää myös olevan hyödyllinen.

Alueellisen osallistumisen kokeilun loppuraportissa (Helsingin demokratiapilotit 2014: 9) pohditaan sitä, kuinka nuoret voidaan saada mahdollisimman laajasti mukaan budjetin suunnitteluun. Toimivaksi menetelmäksi ovat osoittautuneet karnevaalihenket, koulu- jen kanssa tiiviissä yhteistyössä järjestetyt pelilliset tapahtumat ja työpajat. Koko ideoinnin painopiste on ollut toiminnan suunnittelussa, ei niinkään budjettirakenteessa, jonka hah- mottamisen on huomattu olevan nuorille vaikeaa. Näyttäisi siis siltä, että ikivanha viisaus vallankäytöstä on edelleen voimassa. Ihmiset haluavat leipää ja sirkushuveja. Jos toivottu toiminta tarjotaan sirkushuvien muodossa, ihmiset saadaan mukaan.

7.3. Osallistuvan budjetoinnin hyötyvaikutukset ja riskit

Osallistuva budjetointi kasvattaa kunnanvaltuuston ja kuntalaisten yhteisymmärrystä toistensa intresseistä. Kuntalaisia se auttaa ymmärtämään julkisten varojen budjetoinnin monimutkaisuutta eli sitä, mitä kaikkea täytyy ottaa huomioon budjettia laadittaessa. Näin ollen osallistuva budjetointi voi muodostua käsityksiä avartavaksi tekijäksi, joka nostaa tunnollisesti ja perustellusti työnsä tekevien päättäjien arvoa kuntalaisten silmissä. Salminen & al. (2016: 67–68) tuovat esiin sen, että demokratiaa näyttäisi edistävän erikseen määritelty demokraattisen keskustelun ohjaaja sekä tekninen ja ammatillinen tuki kansalaiskeskustelulle. Osallistuvaa budjetointia suunniteltaessa tulee päättää kenelle se on suunnattu ja mitä tahoja pyritään houkuttelemaan osallistujiksi. Erityisesti marginaalisten ryhmien osallistumisen mahdollistavat ratkaisut ovat tärkeitä osallistuvan budjetoinnin käytännöissä. Tilaisuuksien aikatauluttaminen tai lastenhoidon järjestäminen tilaisuuksien ajaksi vaikuttaa siihen, ketkä osallistuvat. On tärkeää, ettei paikalle tule pelkästään poliittisista asioista kiinnostuneita ja niitä, joilla on muutenkin muita laajemmat mahdollisuudet vaikuttaa yhteiskunnallisiin asioihin. Myös osallistujien väliset valtasuhteet sekä erot argumentointitaidoissa ja teknisessä tietämyksessä uhkaavat aitoa vuorovaikutusta. Monimutkaiset aiheet asettavat osallistujat erilaisiin asemiin ja professionaalis-tekninen kieli ylläpitää hierarkioita heidän välillään. Tällainen tilanne ei kuitenkaan ole toivoton, sillä vaikka aluksi korkeasti koulutettujen on havaittu pääsevän vastuullisempiin asemiin, lopulta kokemuksen kerääntyminen lieventää osallistujien välisiä taitoeroja. Ohjaaja voi tukea tätä kehitystä kannustamalla hiljaisia puhumaan ja kovaäänisiä kuuntelemaan.

Helsingin kaupungin talous- ja suunnittelukeskuksen laatima *Selvitys osallistuvan budjetoinnin malleista* (2012: 3) näkee osallistuvan budjetoinnin uhkana esimerkiksi sen, että mukaan pyrkii omaa etuaan ajavia henkilöitä. Muistio huomauttaa, että osallistuvan budjetoinnin soveltaminen ei ole juuri missään tuonut todistettavissa olevia säästöjä. Samalla muistutetaan (mt: 6), että Helsingin kaupungin hallintokunnissa on jo pitkään tehty yhteistyötä budjettien suunnittelussa järjestöjen ja asukasaktiivien kanssa.

7.4. Onko sijoittajan osallistuminen demokratian mukaista osallistumista?

Osallistuvan budjetoinnin idea on siinä, että tavalliset ja vähävaraiset ihmiset voivat konkreettisesti ja suorasti vaikuttaa päätöksentekoon, joka koskee julkisen rahan käyttöä. Sen kanssa kontrastin muodostaa ajattelu, jossa rikkaiden yksityishenkilöiden tulisi voida käyttää demokraattisen yhteiskunnan rakenteita sijoituskohteina, hyötyäkseen itse. Julkisten palveluiden yksityistäminen on aikamme trendi. Nykyään Sitra on ajamassa Suomeen tulosperusteiseksi rahoitus sopimukseksi suomentamaansa toimintamallia (*Social Impact Bond* eli SIB) iskulauseella ”Sijoittaja kantaa riskin – julkinen sektori maksaa vain tuloksista”. Vaikuttavuusinvestoinnin johtava asiantuntija Mika Pyykkö (2015: 1) selittää: ”Vaikuttavuusinvestoiminen on kansainvälisestikin vielä verraten nuori sijoitusmalli. Ensimmäiset kokemukset siitä ajoittuvat vuoteen 2007. Selvitysten mukaan vaikuttavuusinvestoinnin markkinat ovat sijoitetun pääoman määrässä mitattuna noin 55 miljardia euroa ja kasvavat voimakkaasti. Vaikuttavuusinvestoinnin edistetään muun muassa kehittyviä markkinoita sekä ratkaistaan erilaisia ympäristöön ja hyvinvointiin liittyviä haasteita. Yksi vaikuttavuusinvestoinnin toteutusmuoto on *Social Impact Bond* (SIB) eli tulosperusteinen rahoitus sopimus. SIB on toimintamalli, jossa yksityisen pääoman mahdollistama toiminta tuo onnistuessaan julkiselle sektorille taloudellisia säästöjä. Sijoittajalle se tarjoaa mahdol-

lisuuden investoida mitattavissa olevan yhteiskunnallisen hyödyn aikaansaamiseen. Sitran tavoitteena on rakentaa vaikuttavuusinvestoimiselle ekosysteemiä Suomeen ja kokeilla siihen liittyen muun muassa SIB-mallia käytännössä. Ensimmäinen SIB-mallilla toteutettava hanke onkin käynnistynyt syksyllä 2015. Se liittyy julkisen sektorin työntekijöiden työhyvinvoinnin edistämiseen ja on omalla sarallaan maailman ensimmäinen SIB. Lisäksi SIB-hankkeen suunnittelu on käynnistynyt kuuden kunnan ja yhden ministeriön kanssa.”

Sitra (2015) ei anna yhtäkään käytännön esimerkkiä, joka osoittaisi SIB-mallin hyödyn verrattuna muihin mahdollisiin ratkaisuihin, eivätkä kansainvälisetkään lähteet pysty tarjoamiensa konkreettisten esimerkkien perusteella tässä asiassa parempaan kuin varovaiseen toiveikuuteen: on liian varhaista antaa tuomiota SIB-mallin toimivuudesta suuntaan tai toiseen (OECD 2016: 23, Gustafsson-Wright & al. 2015: 48–50, Azemati & al. 2013: 32). Muitakin vaihtoehtoja on. Lontoossa on kehitetty joukkorahoituksen ja julkisen rahoituksen yhdistelmää, jossa kaupunki tulee vastaan niitä hankkeita, jotka ovat toteuttamiskelpoisia ja keräävät parhaiten joukkorahoitusta. Cathcart-Keays (2016) antaa esimerkkinä ränsistyneen uima-altaan kunnostamisen kaupunkilaisten käyttöön.

Sitra ei tuo lainkaan esiin SIB-malliin kohdistunutta kritiikkiä, kuten seuraavia huolia (Horesh 2015a, b), jotka liittyvät siihen, millaisia sivuvaikutuksia voi olla yksityisen rahan kanavoitumisella järjestöjen tai sosiaalisten yritysten kautta toiminnan kohteen hyväksi:

- SIB-rahoitteisen toiminnan rahoittaja halunnee varmistaa, että rahat käytetään tehdyn sopimuksen mukaisesti, joten hän sekaantunee enenevässä määrin toimintaa organisoivien tahojen päätöksentekoon. On olemassa riski, että voittoa tavoittelemattomien järjestöjen toimintakulttuuri muuttuu tämän myötä liiketoiminnan kaltaiseksi.
- Järjestöjen välille voi kehittyä epätervettä kilpailua.
- Vallan siirtyminen yksityisten tahojen käsiin vähentää julkisen vallan vastuuta. Vaikka demokraattisesti valitut luottamushenkilöt eivät edusta täydellisesti koko kansaa, he ovat kuitenkin käytännössä parhaat mahdolliset demokraattisen yhteiskunnan edustajat. Sosiaalisten palveluiden turvaaminen on heidän käsissään paremmissa käsissä kuin muualla. (Horesh: mt.)

OECD:n raportti (2016: 22) huomauttaa, että nykyinen politiikka on epäonnistunut monissa sellaisissa kysymyksissä, joihin SIB:in kannattajat uskovat SIB:in voivan tarjota uudenlaisia ratkaisuja: asunnottomuus, lasten huostaanotot ja rikoksenuusinta tulevat yhteiskunnalle kalliiksi ja tuottavat kurjuutta, mutta niitä ei ole kyetty tehokkaasti torjumaan nykyisin keinoin. Samainen raportti tosin jatkaa, ettei ole näyttöä siitä, että SIB onnistuisi paremmin – se voi monimutkaisuudessaan tulla jopa suoraviivaista verotusta kalliimmaksi. Joidenkin viimeiaikaisten tutkimusten mukaan julkisten palveluiden yksityistäminen nimenomaan ei säästä veronmaksajien rahaa vaan pikemminkin hukkaa sitä (Chassy & Amey 2011, ks. myös Plumer 2011).

Nähdäkseni demokratian kannalta SIB on arveluttava rahoitusinstrumentti, jota olisi syytä tutkia tarkasti ennen sen soveltamista suomalaiseen yhteiskuntaan. SIB aiheuttaa rakennemuutoksen, jossa osa päätöksenteosta karkaa luottamushenkilöiden käsistä kaupallisille tahoille – varallisuutensa karttumista toivoville sijoittajille ja omia intressejään ajaville palveluntuottajille eli firmoille. Onko yhteiskunnassa käyty riittävän laaja arvokeskustelu ja saavutettu yhteisymmärrys siitä, *miksi* jonkun sijoittajan pitäisi voida vaurastua sillä, että esimerkiksi turvattomaan tilanteeseen joutuneita lapsia, vapautuvia vankeja tai asunnottomia kohdellaan tavalla A sen sijaan, että heitä kohdeltaisiin tavalla B? Kuinka

voidaan turvata se, että yhteiskuntamme heikoimmat ja hädänalaisimmat eivät joudu yksityisten tahojen rahanteon pelinappuloiksi? Rahoittajien ja kaupallisten palveluntuottajien tuodessa omat intressinsä osaksi yhteiskunnallisia käytäntöjä, demokraattisen, avoimen päätöksenteon ote väistämättä heikkenee siitä käytännön proseduurista, jonka lopputuloksena voi olla ratkaiseva vaikutus jonkun todellisen ihmisen todelliseen elämään. Kansainvälisesti SIB näyttäisi herättävän toiveikasta ja jopa innostunutta keskustelua, ja jonkinlaisia alustavia onnistumisiakin on raportoitu (joskin syy-seuraussuhteen kiistaton osoittaminen SIB-rahoituksen ja toteutuneiden edistysaskelien välillä on vaikeaa), joten SIB voi olla käyttökelpoinen väline paremman yhteiskunnan luomiseksi.

Yksityiset vankilat tarjoavat runsaasti konkreettisia esimerkkejä ongelmista, joita seuraa hädänalaisiin ihmisiin kohdistuvien julkisten sosiaalipalveluiden yksityistämisestä. Amerikkalaisissa liikeyrityksiksi muutetuissa vankiloissa henkilökunnan ammattitaito on heikko ja vankien turvallisuus sekä ihmisoikeudet vaakalaudalla (Stevenson 2011). American Civil Liberties Unionin (2016) mukaan myöskään väitteet yksityisten vankiloiden tuomista säästöistä eivät ole osoittautuneet paikkaansapitäviksi. Tarkempia lukuja antaa Opper (2011), joka lisäksi huomauttaa, että yksityiset vankilat pyrkivät pitämään seinensä sisällä vain halvoiksi tulevat vangit – sairaimmat ja täten kalliimmiksi tulevat vangit jätetään mielellään valtion vankiloihin. Vuonna 2008 Mid-Atlantic Youth Services Corp-niminen nuorisovankilafirma jäi kiinni lähes 3 miljoonan dollarin lahjuksien maksamisesta tuomareille, jotta he lähettäisivät kyseisen firman vankiloihin aivan mitättömistäkin rikoksista kiinni jääneitä nuoria (Monbiot 2009, Pilkington 2009). Vankilafirmat ovat tulleet tunnetuiksi myös lobbauksesta, jolla ne pyrkivät vaikuttamaan päättäjiin niin, että vankeustuomiot kovenisivat kautta linjan ja vankilat pysyisivät tällä tavoin mahdollisimman täysinä. Arizonan osavaltio on joutunut jopa maksamaan korvauksia yksityiselle vankilalle siitä, että osa sen selleistä on ollut vajaakäytöllä (Hall & Diehm 2013).

Mikä varmistaa, ettei samoja virheitä tapahdu Suomessa, jos omaksumme ongelmia aiheuttaneen toimintamallin kulttuuriimme? Näitä toimintamuotoja ei ole pakko omaksua. Kaikkiialla niihin ei ole menty. Esimerkiksi Israelin hallitus salli yksityisten vankiloiden perustamisen vuonna 2004, mutta Israelin korkein oikeus päätti vuonna 2009, että yksityisten, voittoa tavoittelevien vankiloiden olemassaolo loukkaa perustavalaatuisia ihmisoikeuksia, ja yksityiset vankilat kiellettiin Israelissa (Medina 2010).

8. PAIKKA JA DEMOKRATIA

8.1. Paikkaperustainen yhteiskunta

Edellä kuvattu lähidemokratiatrendi kaikkine ilmenemismuotoineen, sosiaalisessa mediassa organisoituine kaupunginosajuhlineen ja virkateitse järjestettyine kunnallisine kansanäänestyksineen, heijastaa aikamme maailmankuvaa, jossa demokratia on painottumassa paikalliselle tasolle. Siksi onkin alettu puhua aluekehittämisen paikkaperustaisuudesta. Seuraavaksi käyn läpi Työ- ja elinkeinoministeriön *Näkökulmana paikkaperustainen yhteiskunta*-raportin keskeistä sisältöä.

Luoto (2016: 210) luonnehtii paikkaperustaisen aluekehittämisen ideaa seuraavin sanoin: ”Paikkaperustainen aluekehittäminen on politiikan strateginen valinta, joka antaa lainsäädännöllisesti ja hallinnollisesti paikallisyhteisöille valtaa, resursseja ja toimintaedellytyksiä vaikuttaa kansalaisten lähi- ja toimintaympäristön tulevaisuuteen ylläpitämällä perusrakenteita, jotka mahdollistavat osallistumisen ja kokeilukulttuurin. Paikkaperustaisella aluekehittämisellä tulisikin olla vaikutus osallistumisen kynnyksen madaltamiseen sekä paikallisia innovaatioita edistäviin rakenteisiin ja toimijaverkostoihin. Keskushallinnon rooli paikkaperustaisessa aluekehittämisessä on harjoittaa politiikkaa, joka tuottaa yhteiskunnan kaikille tasoille valtaistamista edistäviä heuristisia perusrakenteita.” Luoto varoittaa (2016: 211): ”Mikäli perusrakenteet ovat luonteeltaan aloite- ja uudistumiskykyä lannistavia, ne vaikuttavat negatiivisesti alueiden kykyyn luoda hyvinvointia.”

Luoto (2016: 211–212) näkee perusrakenteista huolehtimisen kaikkein keskeisimpänä alueellisen kehittämisen päämääränä. Hän esittää analogisena, historiallisena esimerkkinä 1930-1960-luvuilla rakennetun tieverkon, jonka perustalle on sittemmin kehittynyt postinjakeluverkosto, linja-autorahti sekä tietoliikenneverkosto. Luodon (mt.) näkemyksen mukaan paikat ”kerrostavat mennyttä aikaa muodostaen perusrakenteiden solmukohtia, joiden varaan uudet toiminnot ja tulevaisuus rakentuvat. Paikkoja kannattelevat perusrakenteet pettävät, jollei niitä aktiivisesti huolleta ja uudisteta. Perusrakenteita ovat fyysisen infrastruktuurin lisäksi suuressa määrin sosiaali- ja terveydenhuoltojärjestelmä sekä muu yhteiskunnan palvelu- ja hyvinvointijärjestelmä. Perusrakenteisiin satsaaminen on strateginen valinta, jonka vaikutukset ulottuvat pitkälle tulevaisuuteen. Esimerkiksi kymmenien vuosien päähän ajoittuvia hyötyjä ei vielä osata hahmottaa ja ne saattavat perustua hyvinkin yllättävillä tavoilla yhdistelmäteknologioiden ja sosiaalisten innovaatioiden hyödyntämiseen.” Jos yhteiskuntamme perusrakenteet, kuten terveys- ja hyvinvointipalvelujärjestelmä, eivät toimi moitteettomasti, liian monien ihmisten energia, luovuus ja innovatiivisuus kanavoituvat henkilökohtaisista perusasioista selviytymiseen sen sijaan, että tästä potentiaalista saataisiin hyötyä yhteiskunnan kehittämiseksi.

Eskelinen (2016: 49) puolestaan toteaa, ettei paikkaperustaisessa kehittämismallissa aseteta kyseenalaiseksi uudessa talousmaantieteessä korostettujen tekijöiden, kuten mitakaavaetujen, kuljetuskustannusten ja liikkuvuuden, merkitystä aluekehityksessä. Sen sijaan olennaista on kunkin alueen erityisten voimavarojen tunnistaminen ja niiden hyödyntäminen. Kettunen & Kull (2016: 78–79) pohtivat Sote-uudistusta ja Paras-uudistusta (laki kunta- ja palvelurakennemuutoksesta 169/2007) ja huomauttavat Suomen alueiden olevan täysin erilaisessa asemassa esimerkiksi väestönkehityksensä suhteen. Tämä edel-

lyttää erilaisten alueiden hallinnoimista juuri niille sopivien räätälöityjen ratkaisujen pohjalta, ottaen huomioon väestönkehityksen haasteet. Kettunen & Kull (2016: 80) kritisoivat paras-uudistusta siitä, että se perustuu kehittämisen yksilotteisuuteen, yhden koon malliin, joka soveltuu huonosti Suomen oloihin. Paras-uudistuksessa kunnille annettiin mahdollisuus valita, miten toteuttaa sosiaali- ja terveystalouden ja ammatillisen koulutuksen vaatimukset. Uudistuksen seurauksena ennätysmäärä kuntia liittyi yhteen. Kuitenkin vielä suurempi määrä kuntia päätyi erilaisiin kuntayhteistyön muotoihin. Sen sijaan, että uudistus olisi yhtenäistänyt kuntien palvelurakennetta, se monimuotoisti sitä, ja sai aikaan erilaisten liikelaitosmallien, isäntäkuntamallien ja muiden organisaatiomallien lisääntymistä. Reaktiot kertovat selvästi, että kuntien tilanteita ei voi pakottaa yhteen malliin vaan ne on parempi nähdä paikallisina kysymyksinä. Sote-uudistuksessa on kyse vahvasta valtiollisesta ohjauksesta. Terveystalouden uudistuksessa on lakkautettu pieniä aluesairaaloita, synnytysosastoja ja kuntoutuslaitoksia, jotta saataisiin aikaan optimaalinen palveluverkko. Tilanne luonnollisestikin näyttäytyy toisenlaisena, kun sitä katsoo kunnan näkökulmasta: lakkautukset ovat herättäneet närää paikallisella tasolla. Kettunen & Kull (2016: 83) päätyvät johtopäätökseen, että kunnissa tarvitaan paikkaperustaista kehittämistä, *joka on sovellettu juuri niiden omiin olosuhteisiin*: ”Kunnissa on ehkä liikaakin totuttu seuraamaan muita ja odottamaan mitä valtiotasolla päätetään tehdä. [...] Kuntien strategiat ovat hyvin samanlaisia, vaikka niiden olosuhteet vaihtelevat. Tämä kertoo siitä, että strategioita ei ole tehty kuntien omista lähtökohdista vaan yleisen mallin mukaan kopioiden.”

Luoto (2016) tiivistää paikkaperustaisen aluekehittämisen osatekijät kolmeen iskusaanaan: *tekno, tahto ja tunne*. Tekno-osiota Luoto (2016: 212) avaa toteamalla, että ”liikenneväylät, energiaverkko, tietoliikenneyhteydet, vesi- ja viemäriverkosto sekä jätehuolto muodostavat teknisen perustan (infrastruktuurin), jonka liitoksissa yhdyskunnat kehittävät erityisyytään osana koko yhteiskuntaa.”

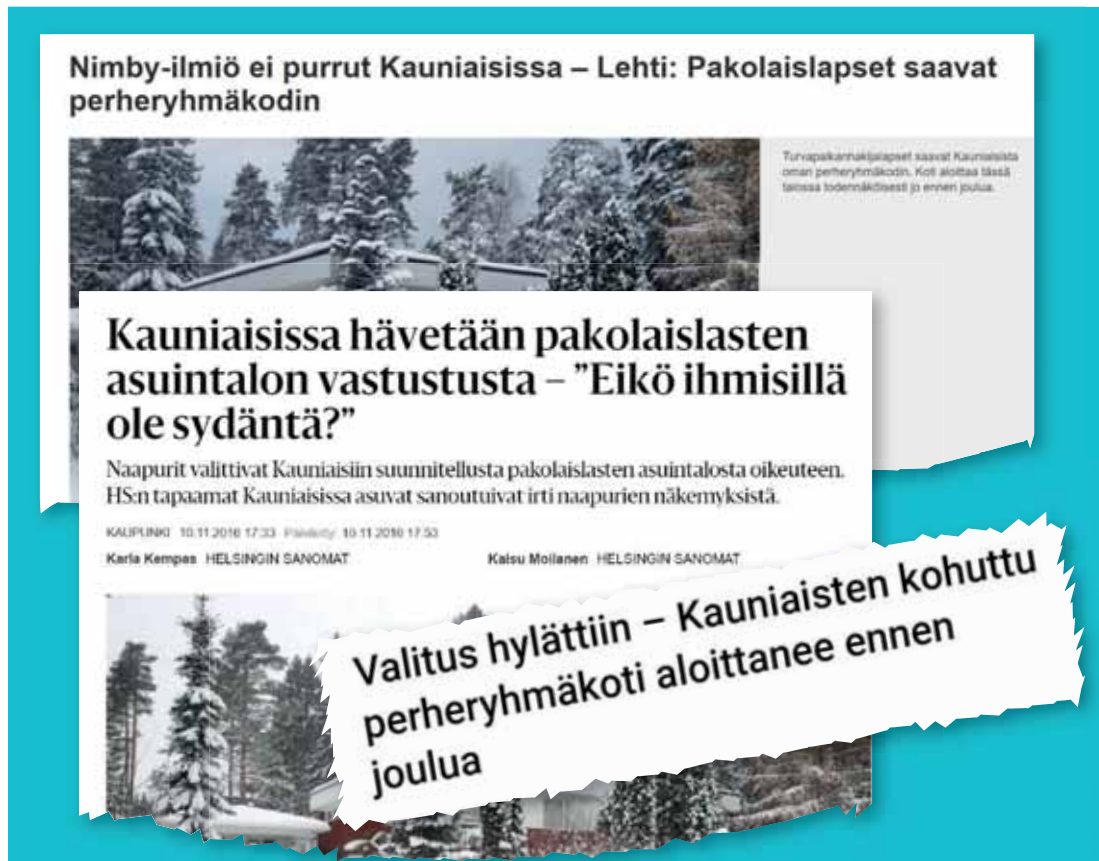

Kuva: <http://maunulatalo.fi/>

Tahto-osiosta Luoto (2016: 213) kirjoittaa: ”Vapaaehtoistoiminta on periaatteessa kaikille avointa, mutta käytännössä toiminnasta usein vastaa pieni aktiivisten vaikuttajien joukko. [...] Paikasta itsessään tulee toisinaan symboli, joka edustaa kansalaisille määrättyjä asioita ja arvoja.” Helsingiläisiä esimerkkejä tästä ovat Malmin lentokentästä tai Käpylän kirjastosta käydyt debaattit. Luoto (2016: 214) jatkaa: ”Vaihteittain tapahtuva kärsivällinen eteneminen virallisessa päätöksentekojärjestyksessä ei välttämättä enää riitä, jolloin tilalle on tulossa nopeasti reagoiva sosiaalisen median parviäly ja ideoiden joukkoistaminen.” Kohdassa 5.6. annetut lukuisat esimerkit tarjoavat runsaasti konkreettista evidenssiä näille Luodon ajatuksilla. Luoto (mt.) huomauttaa, että ”paikallisuus ei suinkaan aina ole ollut juurevaa, kollektiivista ja ihanteellista, vaan paikat ovat kautta aikain olleet myös erilaisten protestiliikkeiden ponnistuslautoja.” Luoto mainitsee ympäristöaktivistit vuonna 1979 yhdistäneen Kojärvi-liikkeen esimerkkinä. Spontaanin osallistumisen ja virkateitse etenevän hallinnon välistä suhdetta Luoto (2016: 215) kuvaa sanoin: ”Alueiden rajat saattavat tulevaisuudessa olla hetkellisiä ja muuntuvia, jopa tilannekohtaisia. Verkostomaisessa ajattelussa rajojen merkitykset katoavat osittain tai kokonaan. Toisin sanoen nykymuotoinen aluehallintojärjestelmä näyttäytyy vanhanaikaisena ja kankeana, kun yhteiskunnan tilastointi, verotus ja valvonta perustuvat toimintojen, ihmisten ja kulkuneuvojen tarkkoihin sijaintitietoihin, siinä missä osallistuminen perustuu nopeasti reagoiviin joukkoliikkeisiin.”

Tunne-osioon päästessään Luoto (2016: 215) pohtii: ”Nopeatempoisessa ja monipaikkaisessa arjessa osallistuminen ja itse tekeminen eivät ole aina mahdollisia tai edes suositeltavia vaihtoehtoja. Aika ja voimavarat eivät yksinkertaisesti riitä. Samalla yhä useammat vapaaehtoistoiminnan tehtävät vaativat tekijöiltään erityistä osaamista ja koulutautumista. Kansalaisilla on kuitenkin perustarve tuntee yhteenkuuluvuutta ja liittyä emotionaalisesti heimoihin, jotka jakavat samoja arvoja ja innostuksen kohteita. Ruohonjuuritasolla syntyvät osallisuuden kokemukset tuottavat laajempaa yhteiskunnallista eheyttä; paikoissa tapahtuva jakaminen säteilee ylöspäin yhteiskunnan rakenteissa lisäten hyvinvointia ja tuottavuutta. Monimutkainen elämä tuottaa tarpeen uusille kiinnittymisen ja sitoutumisen tavoille. Emotionaalisen hallittavuuden tunnetta etsitään rakenteista, jotka ylläpitävät tuttuutta ja samaistumisen symboleja.” Luoto (2016: 216) tuo esiin varmasti monen ihmisen jakaman kokemuksen – kuntaliitosten yhteydessä on jäänyt vähemmälle huomiolle kansalaisten kotiseututunne: ”Kotiseudut muodostuvat tärkeiksi tunteiden kiinnikkeiksi tai nostattavien kokemusten symboleiksi.” Bäcklund (2007: 58) lähestyy samaa asiaa eri sanoin: ”Ylhäältä käsin annettu paikan henki on omiaan synnyttämään vastarintaa, mikäli se sotii paikan käyttäjien arkikokemuksia vastaan. Kokemuksellinen tieto voi perustua muuhunkin kuin keholliseen, omakohtaiseen kohtaamiseen. Välttellemme paikkoja, joissa tiedämme olevan vaarallista liikkua. Aina ei kokemuksella tarvitse olla faktuaalista perustaa. Taiteiden (elokuviin, kirjallisuuden jne.) kautta rakentuu voimakkaita paikkaan liitettyjä kokemuksia.”

Luodon ajatukset paikkoihin liittyvien tunteiden merkityksestä saavat tukea aineistosta, joka muodostuu päättäjien saamista kirjeistä. Eranti (2016) kertoo näihin kirjeisiin liittyen, että monessa mielipiteen ilmaisussa esitetään kommentteja, joita ei perustella mitenkään, tai jotka perustellaan vetoamalla kirjoittajan tai hänen lähipiirinsä omaan etuun, mutta toisissa saatetaan vedota erittäin vakaviin eettisiin periaatteisiin – kuten ”8000 vuotta vanhaan Litorina-meren rantamuodostelmaan”, joka tulisi ehdottomasti säilyttää myös seuraaville sukupolville. Eranti (mt.) muotoilee: ”Kaavoittajalle lähetetty mielipidekirje voi olla sydänverellä kirjoitettu filosofinen tutkielma, mutta yhtä hyvin se saattaa olla hetken mielijohteesta kirjoitettu vihainen purkaus.” Kaavoittajan tai asioista päättävän poliitikon on vaikeaa tuntee kirjoitusten taustalla olevia motiiveja, mutta hänelle jää ratkaistavaksi, rakennetaanko jokin kohde vai ei. Kaavoittaja on mahdollittoman kysymyksen edessä: *milloin* pitäisi ymmärtää kuunnella ihmisiä ja joustaa alkuperäisistä suunnitelmista? Milloin

kyse on ratkaisevasti ihmisten elämään ja hyvinvointiin vaikuttavista tunnesiteistä paikka- ja kohtaan, milloin pelkästä ärtymyksestä? Mikä on tärkeää? Kaavoitusratkaisut voivat olla yksittäisten ihmisten tai pienten paikalliskulttuurien kohtalonkysymyksiä.

Islannissa kerrotaan anekdoottia upeasta Gullfossin vesiputouksesta, joka haluttiin valjastaa sähköntuotantoon 1900-luvun alussa. Kun muuan englantilainen tarjosi tässä tarkoituksessa huomattavaa rahasummaa tontin omistavalle islantilaiselle vuonna 1907, islantilaisen kerrotaan vastanneen: "En myy ystävääni"¹⁶. Gullfoss kohisee vapaana tänäkin päivänä. *Tunne* paikkaa kohtaan ratkaisi asian.

8.2. Nimby-ilmio

"Demokratia on sitä, että kolme sutta ja yksi lammas äänestävät siitä, kenet syödään."
– tuntematon

Paikallisuuteen liittyy toisinaan riitoja siitä, kuka saa asua paikassa tai käyttää sitä. Kaikki eivät ole kaikkien mielestä tervetulleita. Demokratiaa käsittelevässä keskustelussa sivutaan jonkin verran NIMBY-ilmiota (*Not In My Backyard*). Bäcklund (2007: 31–32) huomauttaa, että yhteisöllisyyteen kuuluu olennaisesti toiseuden tunnistaminen. Tämä yhteisöllisyyden käänköpuoli, toiseus, voi konkretisoitua epätoivottuna vastustamisena omaa lähiympäristöä uhkaavien tekijöiden suhteen. "Nimbyilyä" onkin käytetty perusteluna sille, miksi kuntalaisten suoran osallistumisen keinoja ei tulisi vahvistaa.

Kuparinen (2005, ks. myös Mynttinen 2008) on tehnyt tunnetuksi tapauksen, jossa Helsingin Marjaniemessä vastustettiin kehitysvammaisten asuntoloiden perustamista alueel-

¹⁶ <http://www.vulkaner.no/n/gullfoss/egullfoss.html>

le. Aluksi marjaniemeläiset moittivat kaupunkia siitä, että heitä ei oltu kuultu tontinvaraus-suunnitelmia tehtäessä, mutta prosessin edetessä vastustukselle keksittiin lisää perusteluja. Asukkaiden mielestä tontteja tarvittiin paikalliseen käyttöön, sitten kehitysvammaisten asuntoloiden ei katsottu soveltuvan omakotialueelle eikä Marjaniemen kaupunkikuvaan. Lopulta kehitysvammaisten asuntoloiden vastustajat päätyivät vetoamaan talousnäkökohtiin ja kehitysvammaisten hyvinvointiin. Kuparinen ryhtyi haastattelemaan marjaniemeläisiä ja sai selville, ettei vastarinta ei ollutkaan niin yhtenäistä kuin äänekkään vastustuksen pohjalta olisi voinut luulla. Vaikka asuntoloita vastustettaessa kehitysvammaisista oli sanottu: ”Ei kukaan heitä tänne halua, kaikki me vastustamme”, kasvoitusten keskustellessa monet toivottivat kehitysvammaiset lämpimästi tervetulleiksi. (Kuparinen 2008, 2013.) Asenteet voivat muuttua.

Maailmalla naapuristoaktivismiin heiluri on heilahtanut jo toiseenkin suuntaan: on kehittynyt toiseuden hyväksymistä edistävä YIMBY-liike, ”*Yes In My Back Yard*”. Mikäli erilaisuutta ei suvaita, demokratiasta on vaarassa tulla, Aaro Hellaakosken sanoin, ”keskin-kertaisuuden tyrannia”.

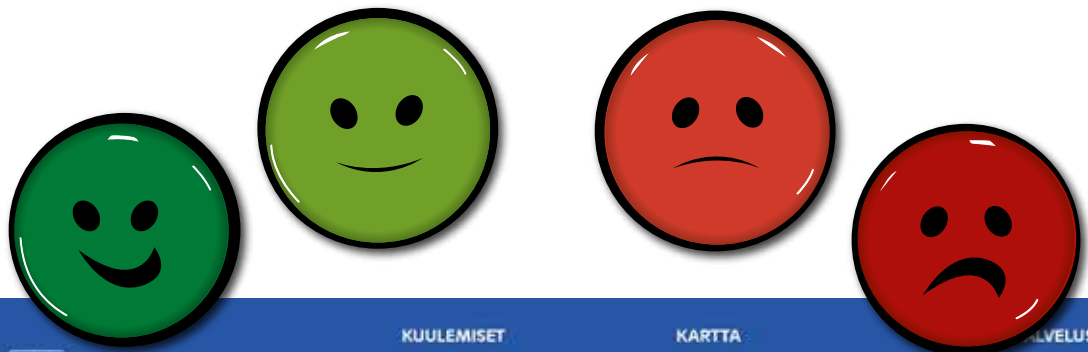
Eranti (2014: 35) yleistää: ”Oman edun ajaminen muotoillaan julkisen oikeuttamisen ja yhteisen hyvän kielelle.” Joskus tällaiset paikallisten asukkaiden vetoamukset myös onnistuvat. Esimerkiksi Etelä-Haagassa sattui tapaus, jossa erään alueen kaavoituksesta vastaava arkkitehti jätti tietyn talon eteen avoimen kentän siihen alun perin suunnitellun kerrostalon sijaan, koska pelkäsi kaavasta aktiivisesti mielipiteitä ilmaisseiden asukkaiden valitusten ja oikeusjuttujen viivästyttävän koko alueen rakentamista vuosilla. Samoin leikkipuiston suunniteltu siirtäminen jätettiin tekemättä asukkaiden voimakkaan vastustuksen seurauksena. Eranti (mt.) kertoo, ettei arkkitehti tehnyt näin vakuuttuneena etelähaagalaisten periaatteellisesta argumentaatiosta, vaan koska asukkaiden painostustoimet olisivat käyneet liian kalliiksi. Tällaiset tilanteet asettavat haasteita osallistuvan suunnittelun kehittämiselle. Eranti (mt.) kysyykin, miten voisi edistää sellaista kaavoitukseen ja maankäytön suunnitteluun osallistumista, jossa olisi kyse muustakin kuin oikeudella pelottelusta. Kohdassa 9.5.1. käydään läpi lukuisia Helsingissä käytössä olevia keinoja.

8.3. Kuinka voi tutkia alueen järjestäytyneisyyttä?

Suurin osa lähidemokratiaa edistävästä järjestötoiminnasta ja kaupunkiaktivismista näyttäisi pyrkivän aidosti yhteiseen hyvään ja kotikulmien paremmiksi tekemiseen kaikille. Kaupunginosien järjestäytyneisyyttä voi myös tutkia. Dragony & al. (2015: 8) esittelee toimivaksi osoittautuneen lähestymistavan tietyn alueen järjestäytyneen kansalaisaktivismiin kartoittamiseen. Kyseinen tutkimusryhmä selvitti Lontoon esikaupunkialueella sijaitsevan Barnet-nimisen alueen kansalaisliikkeet, sekä rekisteröidyt että rekisteröimättömät, ja löysi 319 tällaista ryhmää. Julkaisussaan he analysoivat syitä, miksi ihmiset järjestäytyvät. He tuovat myös esiin järjestäytymisen haasteita sekä järjestäytyneen toiminnan hyötyjä yhteiskunnalle. Kiinnostavinta kuitenkin on itse tutkimusmetodin kuvaus kaikessa konkreettisuudessaan, eli kuinka tutkimusryhmä löysi alueella toimivat rekisteröimättömät ryhmät:

1. Kävellään pitkin katuja ja etsitään ilmoituksia alueella tapahtuvista aktiviteeteista.
2. Vierailaan sellaisissa rakennuksissa ja sellaisilla avoimilla paikoilla, jonne ihmiset tyypillisesti kokoontuvat, kuten uskonnolliset rakennukset, erilaiset toiminnalliset keskuksat, vapaa-ajanviettokeskuksat, puistot ja aukiot.
3. Haastatellaan ihmisiä vapaamuotoisesti ja pyritään saamaan selville, mitä he tietävät alueella tapahtuvasta toiminnasta.

III TIETO, ASIANTUNTEMUS JA PÄÄTÖKSENTEKO

Kerrokantasi

KUULEMISET

Antamalla mielipiteesi voit vaikuttaa käsiteltäviin oleviin asioiden valmisteluun

KARTTA

Näe kuulemiset kartalla

KÄYTTÖOHJE

Tämä on palvelun välitöytä, josta voit käyttää kommentteja

Tervetuloa!

Kerro mielipiteesi valmisteluun tulevista asioista.

Seuraavaksi sulkeutuva kuuleminen

TAVOITTEET PÄÄTÖKSET TULOKSET

Anna palautetta talvihoidon priorisoitujen hoidosta talvella 2016–2017

Avaantui 15 päivää sitten
Sulkeutuu 4 kuukauden päästä

KERRO KARTALLA

Kerrokartalla

Kuntalaisten oma osallistumiskanava

Kerrokartalla -osallistumiskanavalta löydät Helsingin kaupungin karttapohjaiset kyselyt ajankohtaisista aiheista ja alueista. Voit kartalle, vastata kysymyksiin ja keskustella muiden kommentteilla.

Alla olevista linkeistä näet mitä kyselyitä on meneillään. Myös suosittelemme kommentteja voi lukea. Voit tilata sähköpostiisi ilmoituksen uudesta kyselyistä klikkaamalla oikeista painikkeita.

Uusimmat kuulemiset

TAVOITTEET PÄÄTÖKSET TULOKSET

Anna palautetta talvihoidon priorisoitujen hoidosta talvella 2016–2017

Avaantui 15 päivää sitten
Sulkeutuu 4 kuukauden päästä

TAVOITTEET PÄÄTÖKSET TULOKSET

Vuosi 2016

Avaantui 15 päivää sitten
Sulkeutuu 4 kuukauden päästä

Lisää kaupunkia Helsinkiin

Lisää kaupunkia Helsinkiin

Public group

Lisää kaupunkia Helsinkiin

Discussion Members Events Videos Photos Files

9. ASIANTUNTIJOIDEN JA KANSALAISTEN/ KUNTALAISTEN YHTEISTYÖ

9.1. *Byroslavian* merkityksestä uudelle, elävälle kaupunkikulttuurille

Sauri (2015: 37–41) pohtii nykykeskustelua, jossa julkishallinnon byrokratian ja sääntöjen kritisointi on kiihtynyt samaan aikaan, kun kaupungeissa järjestetään yhä enemmän spontaaneja asukaslähtöisiä ja -vetoisia tapahtumia, juhlia ja festivaaleja. Julkisen keskustelun perusteella voisi kuvitella, että viranomaisten ”kuristusote” kansalaisaktiivisuudesta on tiukentunut, vaikka tilanne on täysin päinvastainen. Kaupungin virastot ovat olleet aktiivisesti mahdollistamassa ja tukemassa Helsingissä viime vuosina järjestettyjä asukkaiden ideoimia tapahtumia ja muuta toimintaa. Kolme kertaa vuodessa järjestettävä *Ravintolapäivä* lienee näistä tapahtumista tunnetuin. Vanhojen tavaroiden kierrätykseen perustuva *Siivouspäivä* on noussut miltei yhtä suosituksi, ja kaupunginosa- ja katufestivaaleja on ilmaantunut vuosi vuodelta enemmän.

Sauri (mt.) muotoilee, että nykyisin on trendikästä kritisoida *byroslaviaa* ja vaatia *normitalkoita*, mutta samalla helposti unohtuu, että suomalainen hyvinvointivaltio on rakennettu juuri niiden ”tylsien” normien, lakien, asetusten ja muiden säädösten varaan. Sauri (mt.) jatkaa, että ”kaiken ikävän ja ankeuttavan byrokratian perimmäinen syy” on virkavastuulla toimiva kaupungin viranhaltija, joka pyrkii noudattamaan sovittuja sääntöjä, sillä hänen työnään on varmistaa kaupunkilaisten turvallisuus ja huoleton elämä. Uuden, aktiivisen kaupunkikulttuurin riskit liittyvät ensisijaisesti ihmismassoihin, roskaamiseen ja väliaikaisten rakennelmien turvallisuuteen. Esimerkiksi kesällä järjestettävä (tai pikemminkin itseohjautuva, sillä tapahtumaa ei varsinaisesti ”järjestetä”) *Kaljakellunta* näyttää Saurin (mt.) mukaan perustuvan vankkaan uskoon siitä, että kaupunki korjaa pois Vantaanjokivarresta tapahtuman tuottamat pakkausjätteet, kelluntavälineet ja muun roinan. Viranomainen ei mielellään ota riskiä, että joutuu vastaamaan hyväntahtoisesta suurpiirteisyydestään, jos jotain kurjaa tapahtuu.

Kaupunkiorganisaation virastoista käsin voi toisinaan näyttää siltä, että uusi urbaani kulttuuri aiheuttaa organisaation vakiintuneelle toiminnalle lähinnä vaivaa ja lisätyötä. Sitä se aiheuttaakin, mutta kuten Sauri (mt.) toteaa, samalla uuden kaupunkiaktiivismin tekijät on syytä nähdä tärkeänä osana kaupunkiyhteisön luovuutta ja kekseliäisyyttä. Tämä kapasiteetti pitää osata hyödyntää koko kaupungin parhaaksi. Nykypäivän nuoret aktivistit ja bilettäjät ovat uusien ideoiden sanansaattajia. Heidän merkityksensä on suurempi kuin pelkästään kaupunkitapahtumien tai korttelijuhlien järjestäminen: kysymys on luovuuden kannustamisesta ja uusien toimintatapojen mahdollistamisesta, joka on jokaisen kaupungin menestyksen edellytys. On hyvin mahdollista, että ”tämän päivän sirkushuvit muuttuvat tulevaisuuden leiväksi”. (Sauri 2015: 37–41.)

Kaupunkiaktiivismia hyvän hallinnon näkökulmasta tarkasteleva Helsingin kaupungin talous- ja suunnittelukeskuksen laatima (2012: 7) toteaa, että kansalaisten mielenkiinnon kohteet vaihtelevat. Osallistumisessa on muoti-ilmiöitä, kuten kiinnostus lähiruokaan tai pop-up-ravintoloihin. Muistiossa tiivistetään ongelman ydin yhteiskunnan hallitsemisen kannalta sanoihin: ”Hallinnon on mahdotonta suunnitella toimintaansa niin, että tällai-

Kuva: Helsingin kaupungin aineistopankki/ Jussi Hellsten / Visit Helsinki.

set ilmiöt voitaisiin ennakoiden sovittaa mukaan.” Lisäksi muistio (mt: 9) korostaa vastuuta ja riskienhallintaa: ”Oletus on, että riskit kannetaan normaalin hallinnon puitteissa, koska on ilmeisen vaikea kohdistaa vastuita hyvinkin vapaaehtoisen tai verkostomaisen toiminnan osallistujille. Mikäli vastuuta korostettaisiin, se voisi toimia osallistumisen laajentamistavoitetta vastaan.”

Ylimoitettu kritiikki ”byroslaviaa” kohtaan näyttäisi myös kertovan ainakin jossain määrin kritiikin esittäjien tietämättömyydestä. Helsingin kaupungin päättäjät käyttävät aikaa keskustellakseen demokratian parhaasta toteutumisesta, ja esimerkiksi kaupunginvaltuutettu Emma Kari (Helsingin kaupunginvaltuuston keskustelupöytäkirja 2012: 6) on esittänyt valtuustossa seuraavaa: ”Demokratiassa on kyse myös kaupungista tilana. Kun kiellämme joltain ihmiseltä oikeuden näkyä tai toimia kaupungissa, käytämme valtaa kovimmillaan. Vihreät haluavat antaa hengaavien nuorten ja romanien olla kaupungissa vapaasti. [...] Vihreät haluavat, että Helsingissä voi lorvailla, ja vihreät haluavat, että Helsingissä voi perustaa ravintoloita.” Se, millaisia puheenvuoroja valtuustossa käytetään, riippuu siitä, keitä sinne on äänestetty. Valtuustossa käytetyt puheenvuorot vaikuttavat vuorostaan siihen, millaisiin ratkaisuihin sääntöjä määriteltäessä päädytään.

9.2. Kommunikaation sujuvuus aktivistien ja asiantuntijoiden välillä

Yksi demokratiakeskustelun polttopisteistä kytkeytyy kommunikaatioon vaikuttamiskanavia etsivien aktiivisten kansalaisten ja yhteiskunnan toimintaa työkseen ylläpitävien viranhaltijoiden välillä. Kuntalaisen osallistuminen voidaan metaforisesti käsitteistää ajattelemalla, että kuntalainen on ”asiakas”, joka auttaa tuotteen (julkisen palvelun) tuotekehitte-

lyssä (Bäcklund 2007: 79, 106–110). Toinen vaihtoehto on nähdä kuntalainen byrokratian ”alamaisena”. Kehittyneelle byrokratialle on ominaista organisaation pysyvyys, tarkoin määritellyt toimenkuvat, työntekijöiden hierarkkinen asema, kaikkea toimintaa ohjaavat oikeusnormit, virkamiesten omistusaseman puuttuminen suhteessa organisaation toimenkuvaan ja etuoikeudettomuus virkaansa nähden sekä se, että kaikki hallinnolliset päätökset ja säädökset taltioidaan kirjallisesti. Byrokratian heikkona puolena on hitaus, jähmeys ja huono itsensä korjaamisen kyky. Bäcklund (2007:107) kritisoi byrokratiaan perustuvaa valtaa kunnassa siitä, että päätöksenteko etäännyttyä asukkaiden arjen ulottumattomiin. Kuntalainen on alamainen ja kunnan toimintoja suunnitellaan asukkaalle, ei asukkaan kanssa. Byrokraattiset organisaatiot eivät Bäcklundin (mt.) mukaan lopulta toimi ideansa mukaisesti, sillä niiden sisäiset vastuusuhteet voivat olla hämärtyneet. Byrokraattisista muodollisuuksista huolimatta itse toiminta ei välttämättä ole selkeää ja ennakoitavaa, vaikka tällaisiin ihanteisiin on pyritty. ”Kuntalainen on alamainen, mutta alamaisuutta määrittelevät prosessit ovat vaikeasti tunnistettavissa”, kiteyttää Bäcklund (mt.).

Jotta kansalainen olisi demokraattisessa yhteiskunnassa pikemminkin hallintokoneiston arvokas asiakas kuin alamainen, tarvitaan keskustelua, jota erilaisin palautekanavin on yritetty saada aikaan. Esittelen Helsingin virastojen vuorovaikutuskäytäntöjä ja menetelmiä tarkemmin luvussa 9.5. Rättilä (2004: 318–319) kuitenkin pohtii epäilevään sävyyn digitaalisia välineitä, joilla kansalaisten ja viranhaltijoiden välistä keskustelua on pyritty edistämään: ”Kansalaiset saavat tänä päivänä antaa kyllikseen palautetta, vastata gallupeihin ja kyselyihin, ehdottaa parannuksia palveluihin ja kertoa jalkautuville päättäjille ja viranhaltijoille murheistaan.” Rättilä (mt.) näkee vuorovaikutusmenetelmissä ongelmia. Tarjotut vaikutusmahdollisuudet voivat monesti olla enemmän retorisia kuin todellisia. Lisäksi monet nyky-yhteiskuntaa vaivaavista ongelmista ovat sen luonteisia, ettei niihin voi juurikaan vaikuttaa keskustelemalla paikallishallinnon kanssa. Protestit, boikotit ja globaalit nettikampanjat saattavat olla tehokkaampaa poliittista toimintaa.

Yllä esitellyn kaltaisissa kriittisissä pohdinnoissa saatetaan joskus etäännyttyä siitä perustavalaatuisesta ymmärryksestä, että viranhaltijat ovat muutakin kuin vallankäyttäjiä tai järjestelmää ylläpitäviä byrokraatteja. He ovat monesti omien alojensa pitkälle koulutettuja ja ammatillisen kenttensä tuntevia asiantuntijoita, joiden tavoitteena on palvella kaupungin asukkaita. Bäcklund & al. (2002: 11) muotoilevat asian näin: ”Yhteiskunnallinen säätely on laajentunut koskemaan yhä uusia elämänalueita, mikä on edellyttänyt yhä pidemmälle etenevää ja syvenevää työnjakoa erityyppisten asiantuntijoiden välillä. Olemme ikään kuin luovuttaneet erikoistuneille asiantuntijajärjestelmille osan elämämme järjestelystä ja siihen liittyvästä järkeilystä.”

Useat tutkijat ovat kiinnittäneet huomiota asiantuntijuuden ja asiantuntijatiedon legitiimiin asemaan, ja siihen, millä tavoin nämä määrittyvät. Perinteisen ammattiosaamiseen perustuvan asiantuntijuuden ja siihen liittyvien valtasuhteiden on nähty olevan muutoksessa. Sen on todettu liukuneen etäämmäs esimerkiksi kaupunkisuunnittelijoiden hallinnasta ja hajaantuneen myös epävirallisemmille tahoille, osallistuville asukkaille ja julkiseen keskusteluun (Leino 2008: 41). Lehtonen (2013: 190, 220–221) puhuu *kansalaislähtöisestä tiedosta*, joka kohtaa asiantuntijatiedon, kaupunginhallinnon byrokratian ja lainsäädäntöön pohjaavat käytännöt, pohtiessaan kommunikaation ongelmakohtia osallistuvien kuntalaisten ja kaupungin päättäjien välillä. Hän näkee osallistuvien kaupunkilaisten ja aktivistien kannalta tärkeänä onnistumisen edellytyksenä asioiden esittämisen päättäjille sellaisessa muodossa, että päättäjät ymmärtävät sen – eli puhumisen vallanpitäjille heidän omalla kielellään. Toisena tärkeänä onnistumisen edellytyksenä Lehtonen (mt.) näkee julkisen uskottavuuden, joka myös kumpuaa tavasta esittää asiat ymmärrettävällä tavalla.

9.3. Kenelle kuuluu asiantuntijuus?

Entä jos kuka tahansa voi esiintyä asiantuntijana demokratian nimissä? Formaalin asiantuntemuksen väheksymiseen liittyy riskinsä. Esimerkiksi Porto Alegressa erään lähidemokratiaprojektin osallistajat olisivat tahtoneet ohjata rahoitusta viemäriverkostojen rakentamiseen, vaikka asuinalueella ei ollut edes suunnitteilla jätevesilaitosta, sillä heille ei yksinkertaisesti tullut mieleen pohtia faktisesti olemassaolevan infrastruktuurin rajoitteita. Näin ollen jätevedet olisivat valuneet puhdistamattomina kaupungin tärkeimpään vesivarantoon, Guaíba-järveen (Baierle 2003: 320). Kuten Salminen & al. (2016: 67) toteavat, ”kaikilla osallistujilla ei voi olla tarvittavia teknisiä taitoja. Osallistuvat kansalaiset saattavat tarvita opastamista myös vuorovaikutuksessa sekä ohjausta järkevien päätösten tekemiseen.” Asiantuntijoita tarvitaan vastaamaan osallistumisen avoimuudesta sekä päätösten teknisestä ja taloudellisesta järkevyydestä. Toteuttamiskelpoiset ratkaisut edellyttävät pakollisten reunaehtojen huomioimista päätöksenteossa. Siihen tarvitaan syvästi perehtynyttä, kriittistä ja vastuullista asiantuntijuutta.

Suomalaiset ovat maailman mittakaavassa huomattavan koulutettuja. Sauri (2015: 29–30) toteaa, että tänä päivänä kaupungin johtaminen on asiantuntijaorganisaation johtamista, mikä ei tarkoita vain virastojen korkealle koulutettua henkilökuntaa, vaan myös kaupunkilaisten yhteisö on asiantuntijaorganisaatio. Tämä johtuu toisaalta koulutustason jatkuvasta noususta, mutta myös tekniikan kehityksestä: ”Käytännöllisesti katsoen jokaisella kaupunkilaisella on ulottuvillaan kaikki maailmassa saatavilla oleva tieto internetin hakutoimintojen ansiosta. Älypuhelimien yleistyessä tuo tieto on jokaisella taskussaan.” (Sauri 2015: 29–30.) Ja samalla, vaikka jokaisella on koko maailman kaikki tieto älypuhelimessaan, se on hajanaista nettitietoa, joka ei korvaa koulutuksen tuomaa kriittistä perehtymistä. Nettilähteet levittävät huuhaata, juoruja ja propagandaa siinä missä tutkimustietoaakin. Kyky lähdekriittisyyteen on edelleen valistuneiden ihmisten (sekä kansalaisten että viranhaltijoiden) korvien välissä.

9.4. Citizen science eli kansalaistiede

Yleisen koulutustason nousu on tuonut kansalaisille ennennäkemättömiä mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnan kehittämiseen. *Citizen science* eli kansalaistiede tarkoittaa tavallisen ihmisen osallistumista tieteelliseen tutkimukseen tutkimuksen tekijänä, ei tutkimuskohteena. Tämä voi tarkoittaa hyvinkin tarkkaa datan keruuta tai pelkästään työkalujen tai resurssien lainaamista tutkimukselle. Yksinkertaisimmillaan kansalaistieteeseen osallistuminen on täysin passiivista tietyn mittalaitteen säilyttämistä takapihallaan, tai käyttämättöminä lepäävien tietokoneressurssiensa antamista tutkimuskäyttöön silloin, kun koneiden omistajat eivät itse tarvitse tietokoneitaan. Suurempaa aktiivisuutta vaativissa tapauksissa kansalaistieteeseen osallistuminen voi edellyttää osallistujilta ajelemista autolla mittalaitteen kanssa tai mittalaitteiden sijoittelua asuinympäristöönsä määrätuille paikoille ja näytteiden ottamista. (Haklay 2015: 14–15.)

Sanaa *citizen science* käytettiin tiettävästi ensimmäisen kerran vuonna 1989 tapauksessa, jossa 225 vapaaehtoista keräsi näytteitä happosateesta eri puolilla Yhdysvaltoja, tarkasti niiden happamuuden ja raportoi tiedot Audubon Societylle, jonka kampanjasta oli kyse. Wikipediaan termi pääsi vuonna 2005 ja Oxford English Dictionaryyn vuonna 2014. Euroopan ympäristöpolitiikkaan ymmärrys kansalaistieteestä on levinnyt vuodesta 2008 alkaen, ja nykyään se on vakiintumassa virallisiin linjauksiin. (Haklay 2015: 11, 19.)

Kansalaistiede on muodostunut kuluneen vuosikymmenen aikana ilmiöksi teknologisten ja yhteiskunnallisten muutosten myötävaikutuksella. Yhteiskunnallisista muutoksista olennaisimpia ovat koulutustason nousu ja siitä seuraava tieteellisten käsitteiden ymmärtäminen laajoissa piireissä, vapaa-ajan lisääntyminen ja terveiden eläkeläisten määrän kasvu. Teknologisista muutoksista tärkeimmät liittyvät mobiiliteknologian kehittymiseen. (Haklay 2015: 19, 35.) Kansalaistiede on tyypillisesti valkoisten, hyvätuloisten, 20–65-vuotiaiden miesten harrastus. Haklay toteaa, että vaikka tavoitteena on saada muutkin kansalaisryhmät osallistumaan kansalaistieteeseen ja hyötymään siitä, nykyisen näytön valossa sitä ei tule tapahtumaan ilman erillistä panostusta asiaan. (Haklay 2015: 16–17.)

Kansalaistieteen kehittäminen edellyttää rahoitusta, yliopistollista (tai muiden tutkimusinstituutioiden) tukea näille projekteille ja viranomaisten myötävaikutusta. Lisäksi Haklay (2015: 5, 61) tuo esiin sääntöjen sopimisen tärkeyden. Tieteellisen asiantuntijan tuki kansalaistieteelliseen projektiin osallistuvien ihmisten kouluttamisessa on suotavaa, samoin asiantuntija-apu teknisissä kysymyksissä. Paikallinen media voi tukea hanketta antamalla sille julkisuutta. (Haklay 2015: 24.) Science Shop tarkoittaa tahoja, jotka kytkeytyy normaalisti yliopistoon tai johonkin kansalaisjärjestöön, ja jonka tehtävänä on tarjota riippumatonta, tutkimuksellista tukea kansalaistieteen harjoittamiselle. Ensimmäiset Science Shopit perustettiin Hollannissa 1970-luvulla, jolloin niiden päätehtävä oli lisätä kansan tietoisuutta tieteestä ja teknologiasta sekä tarjota kansalaisille ja järjestöille pääsy tieteellisen tiedon pariin. (Haklay 2015: 22.)

Pienimpien kansalaistieteellisten projektien moottorina on usein suppea ryhmä asiansa sitoutuneita, määrätietoisia ihmisiä, jotka pystyvät omilla tiedoillaan ja taidoillaan toteuttamaan itsenäisesti projektin vaiheet. Tällöin joku ryhmän jäsenistä hoitaa viranomaiskommunikaation henkilökohtaisesti. Näissä tapauksissa Haklay (2015: 40) suosittelee huomioimaan erityisesti kerätyn tiedon tallentamisen: on tulevia tutkimusprojekteja ajatellen tärkeää pitää yllä tietämystä siitä, millaista tietoa on jo kerätty. Haklay (2015: 44) muistuttaa hyvin pienten, yhden ihmisen varassa olevien projektien, suurimmasta haavoittuvuudesta tässä asiassa. Jos projektin vetäjä päättää lähteä projektista, hänen mukanaan katoaa kerätty tieto, ellei sitä ole huolellisesti tallennettu työn jatkajille. (Haklay 2015: 44.)

Tavallisesti kansalaistieteellinen toiminta kuitenkin kytkeytyy johonkin järjestöön, kuten asukasyhdistykseen tai koululaisten vanhempien ja opettajien yhdistykseen, mikä auttaa pitämään mielenkiintoa yllä projektia kohtaan pitkällä aikavälillä (Haklay 2015: 41). Haklay (2015: 42) huomauttaa, että kansalaistieteeseen osallistuvilla organisaatioilla on usein omia intressejään, jotka voivat vaikuttaa tuotetun tieteen sisältöön: hallinnoiva organisaatio tuo mukanaan omia ideologisia painotuksiaan ja tavoitteitaan, ja myös rahoittava taho saattaa pyrkiä suuntaamaan rahoittamaansa kansalaistieteellistä projektia omien päämääriensä mukaisiksi.

Organisaatioiden välinen yhteistyö on tyypillinen kansalaistieteen piirre. Tämän vuoksi yliopistoissa ja muissa asiaan kytkeytyvissä instituutioissa on syytä nimetä vastuuhenkilö, jonka asiana on edustaa kyseisen instituution tarjoamaa tukea kansalaistieteelle (Haklay 2015: 41). Projektin laajentuessa sille täytyy Haklayn (2015: 22) mukaan palkata vähintään koordinaattori. Lisäkuluihin on syytä varautua ainakin tarvikkeiden ja laitteiden hankinnan, kokouskustannusten ja projektin mainostamisen osalta. Haklay (2015: 49) mainitsee yhtenä kansalaistieteen ongelmana sen, että jokin alue voi olla kaukana paikoista, joissa ihmiset keräävät havaintoja, joten se jää katveeseen. Mikäli sinne ei kukaan vapaaehtoinen lähde keräämään havaintoja, juuri tälle alueelle on hyvä yksinkertaisesti *palkata* joku tekemään puuttuva työ. Toisena vaihtoehtona on yrittää suostutella joku tekemään projektikonaisuuden vähiten suosittu osuus vapaaehtoisesti. *Gamification*, ”leikkimielistäminen”, on ihmisten motivoimisen metodi, jossa datan keruusta tehdään hauska kisa tai pikku kilpailu. (Haklay 2015: 49.)

Jotta kansalaistieteellisten projektien tuloksista saadaan riittävän luotettavia ja tieteellisesti päteviä käytettäväksi päätöksenteon pohjana, osallistuvien ihmisten huolellinen ohjeistaminen on täysin olennaista (Haklay 2015: 45). Kansalaistieteellisten havaintojen oikeellisuuden todistamiseksi on useita metodeja. *Crowd-sourcing* viittaa siihen, että usean ihmisen todistus jonkin asian esiintymisestä takaa tiedon paikkansapitävyyden. Joissain tapauksissa voidaan käyttää referee-tarkastuksen omaista menetelmää, jossa kokeneempi havainnoija tarkastaa kokemattomamman havainnoijan tiedot. Samaten esimerkiksi joesta otettuja vesinäytteitä voidaan verrata aiempiin tietoihin samasta paikasta. NykYTEKNIikka mahdollistaa GPS-koordinaattien ja kellonajan sekä päivämäärän automaattisen lisäämisen kuviin – näitä tietoja eivät tavalliset ihmiset pysty manipuloimaan, joten älypuhelimissa oleva tekniikka varmistaa tehdyt havainnot. (Haklay 2015: 45–46.)

Kansalaistiede voi tuottaa korkeatasoista tietoa, joka on relevanttia päätöksenteon kannalta. Haklay (2015: 53) kuitenkin kehottaa huomioimaan tämän tiedon erikoislaadun ja käyttämään sitä asianmukaisesti. Kansalaistieteen harjoittajille tulisi Haklayn (2015: 53) mukaan mahdollistaa vapaa pääsy akateemisten julkaisujen pariin kahdesta syystä: ihmisten on hyvä nähdä sen projektin lopputulos, johon ovat osallistuneet, ja akateemisten julkaisujen seuraaminen kehittää kansalaistieteen harjoittajia. Avoimen datan julkaisemisessa täytyy noudattaa varovaisuutta siinä, mitä päästetään julkiseen levitykseen.

Haklay (2015: 59) näkee tulevaisuuden trendinä kansalaistieteen ammattimaistumisen, jolloin kyseisen toiminnan rahoittamiseen tarvitaan julkista tukea virallisilta instituutioilta, jotta tieto ”best practices”-tyyppisistä innovaatioista leviää tehokkaasti kaikkien käyttöön. Kansalaistiedettä harjoitetaan tälläkin hetkellä suppeista, paikallisista *ad hoc*-projekteista

TUTKI Vettä

Tutkimalla järvivettä saadaan arvokasta tietoa järven kunnosta ja veden laadusta.

Voit tehdä oma havaintosi vedestä:
Hae näytevesi järvestä sujuuttavaan kirkkaaseen astiaan.

VÄRI! Aseta kirkkaat vesipurkit valkoisen paperin päälle.

Onko vesi..

- Sinivhreää?
- Vihreää?
- Kellavhreää?
- Kellanuskea?
- Ruskeaa?
- Tummanruskeaa?

Mitä voit päätellä näyteveden väristä?
Onko siinä humusta / kasvipanktonia / leviä?

Katso seuraava sivu.....

Seuraa

Voit itsekin seurata järven tilaa ottamalla näytteitä säännöllisesti samasta paikasta ja pitämällä kirjaa havainnoistasi.

VÄRIIN, SAMALUOKAN JA HÄLTÄN
Itäkäi voit seurata myös veden LÄMPÖTILAA tai veden KORKEUTTA tarkkailemalla vesirajan siirtymistä rannassa.

Laita havaintosi ylös!

Kirjaa ylös seuraavat asiat:

- Päivämäärä
- Hävintopäikka
- Minkälainen sää on oltu?

I Vesijärvi

TUJ

I Vesijärvi

TUJ

Kuvat: Päijät-Hämeen Vesijärvisäätiö.

aina kansalliselle järjestötasolle asti. Haklay (2015: 53) kehottaa politiikkaa huomioimaan kansalaistieteen tukemisen tämän toiminnan kaikilla tasolla.

Suomessa vastaavatyypistä kansalaistieteellistä toimintaa kanavoi esimerkiksi Suomen Ympäristökeskuksen perustama ja ylläpitämä Järviwiki (nykyään myös Meriwiki), johon kansalaiset voivat käydä lisäämässä havaintojaan liittyen Suomen järviin¹⁷. Pääkaupunki-seudulla on käynnistynyt syksyllä 2016 HSY:n alainen hanke, jossa koululaisille tarjotaan ympäristönsuojelun neuvontatunteja ja ohjeita datan keruuseen. Alakoululaisille annetaan ikätasolleen sopivia tehtäviä – haistellaan vettä ja arvioidaan näkösyvyyttä.¹⁸

Se, voidaanko tutkimuksen keinoin ja tietoa lisäämällä vaikuttaa yhteiskunnalliseen päätöksentekoon, ei riipu pelkästään tiedon aktiivisesta tarjoamisesta päättäjille, vaan myös päättäjien vastaanottavuudesta. Eduskunnan kirjaston johtava tietoasiantuntija Timo Turja (2012: 37) kertoo löytäneensä eduskunnan pöytäkirjoista ainoastaan yhden merkinnän siitä, että kansanedustaja on julkisesti täysistunnossa tunnustanut muutaneensa kantaansa kuultuaan valiokunnassa tutkijalta uutta tieteellistä tutkimustietoa. Valiokuntavaiheessa käsiteltävät asiat ovat Turjan (mt.) mukaan jo niin pitkälle politisoituneet, että kansanedustajat usein ovat jo määritelleet kantansa ja etsivät asiantuntijoilta lähinnä jälkikäteistä vahvistusta omille poliittisille näkemyksilleen.

9.5. Palautteiden kuuleminen ja asukkaiden osallistaminen Helsingin kaupungin virastoissa

Palautteiden kuuleminen on Helsingin kaupungin virastoissa ajankohtainen kehittämiskohde. Julkinen sektori on siirtynyt pikkuhiljaa yritysmaailmasta tuttuun puheeseen asiakaslähtöisistä palveluista ja asiakaskokemuksen tärkeydestä. Kaupunkiyhteinen palautejärjestelmä on käytössä kaikissa virastoissa, ja palautteet tilastoituvat kaupungin järjestelmään automaattisesti.¹⁹ Matikainen & al. (2008) ovat tutkineet yleisellä tasolla viranhaltijoiden asennoitumista kansalaisia ja kansalaisten verkko-osallistumista kohtaan, ja heidän mukaansa asenteet ovat pääsääntöisesti positiivisia.

Seuraavaksi käydään läpi joitakin keskeisiä virastoja ja niiden parhaimpia menetelmiä, malleja ja hankkeita vuorovaikutuksen edistämiseksi kaupungin viranhaltijoiden ja kaupunkilaisten välillä. Tiedot on kerätty lähestymällä virastojen vuorovaikutuskäytännöistä vastaavia viranhaltijoita vapaamuotoisen kyselyn kautta.

9.5.1. Kaupunkisuunnitteluvirasto

Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto²⁰ oli ensimmäinen virasto koko maassa, joka palkkasi vuorovaikutussuunnittelijoita. Tämä tapahtui noin 15 vuotta sitten tilanteessa, jossa varauduttiin maankäyttö- ja rakennuslain muutokseen. Tuolloin laki asetti kaavoitukseen vuorovaikutuksen liittyviä vaatimuksia, mutta toki vuorovaikutusta on ollut tätä ennenkin. Kaupunkisuunnitteluviraston osallisuuskäytännöt ovat hyvin monipuolisia, harkittuja ja kehittyneitä. Tässä esitellään ensin erilaisissa kohtaamisissa tapahtuvia menetelmiä, sitten digitaalisia kanavia hyödyntävää vuorovaikutusta.

17 <https://www.jarviwiki.fi/wiki/Etusivu>

18 <https://www.hsy.fi/fi/opettajalle/Sivut/default.aspx>

19 <http://www.hel.fi/www/helsinki/fi/kaupunki-ja-hallinto/osallistu-ja-vaikuta/palaute/anna-palautetta>

20 Kaupunkisuunnitteluviraston tiedot antoi viestintäpäällikkö Heikki Mäntymäki, jonka laatiin katsaukseen tämä kaupunkisuunnitteluvirastoa koskeva osuus perustuu.

Yksi tärkeimmistä vuorovaikutuskanavista kaupunkisuunnitteluviraston ja helsinkiläisten välillä ovat tapahtumat, asiakaskohtaamiset ja koulutus. Kaupunkisuunnitteluvirasto järjestää vuosittain noin 60 keskustelutilaisuutta, joista noin 20 hankkeessa on kaavapäivystys, eli suunnittelija on tavattavissa virka-ajan jälkeen esimerkiksi alueen kirjastossa. Näiden lisäksi järjestetään muita tapahtumia sekä osallistutaan ulkopuolisten järjestäjien tapahtumiin. Asiakaskohtaamisiin liittyen käytössä on erilaisia vuorovaikutuksen menetelmiä.

Päivystys karttojen äärellä on varsin hyvä käytäntö silloin kun kaupunkilaisilla uskotaan olevan tarvetta keskustella suunnittelijan kanssa, mutta keskustelutilaisuutta ei kannata järjestää. Tämä palvelee hyvin melko pienimuotoisissa hankkeissa. Päivystys on työajan jälkeen ja usein samassa paikassa, jossa aineisto on esillä – esimerkiksi kirjastossa tai kulttuurikeskuksessa (Malmitalo, Vuotalo, Stoa, Kanneltalo). Päivystyksissä on yleensä kaavoittaja ja liikennesuunnittelija sekä tarpeen mukaan vuorovaikutussuunnittelija ja muita suunnittelijoita.

Keskustelutilaisuudessa yleensä aluksi suunnittelija esittelee asiaa ja sen jälkeen keskustellaan. Tilaisuus voi mennä myös toisin: se voi alkaa yleisön puheenvuorolla, siellä voi olla työpajatyöskentelyä, vaihtoehtojen arviointia tai maastokävelyä. Jokainen tilaisuus suunnitellaan hankkeeseen sopivaksi. Tilaisuuden luonne ja esitykset mietitään yhdessä. Tilaisuuden puheenjohtajana on yleensä vuorovaikutussuunnittelija ja lisäksi paikalla on sihteeri kirjoittamassa muistiota.

Suunnittelutyöpajat ja kaupunkilaisraadit sopivat hankkeisiin, jotka ovat ristiriitaisia, suunnittelu on alkuvaiheessa, on olemassa erilaisia vaihtoehtoja tai halutaan saada kaikilta osallistujilta näkemyksiä. Työpajoissa on yleensä hyvä tunnelma, vaikka hanke olisi ristiriitainenkin, ja niissä voidaan työskennellä hyvin monella tavalla. Asukasedustajat voivat olla myös mukana samassa ryhmässä viranomaisten kanssa. Tämä sopii hankkeeseen, jossa eri osapuolet voivat vaikuttaa suunnitteluratkaisuun merkittävästi. Pysäköintipolitiikan laadinnassa käytettiin kaupunkilaisraadia. Tästä on laadittu käsikirja.

Kaavakävelyllä kierretään suunnittelualueella. Se voi olla hyvin vapaamuotoinen kierros, jossa käydään osallistujia kiinnostavissa kohteissa tai reitti, pysähdyspaikat ja niihin liittyvät tehtävät voidaan suunnitella etukäteen. Kävelykierroksen jälkeen voidaan jatkaa keskustelua sisätiloissa.

Instagram-kävelyllä ("instawalk") kierrellään yhdessä alueella, kuvataan ja jaetaan kuvia käyttäen Instagram-sovellusta. Osallistujat käyttävät omia älypuhelimia. Suunnitteluhankkeissa Instagram-kävelyllä osallistujat voivat esitellä aluetta suunnittelijalle, kommentoida suunnittelun tavoitteita tai arvioida toteutunutta aluetta. Kierroksen jälkeen on mahdollisuus kokoontua ja katsoa yhdessä kävelyn aikana otettuja kuvia.

Kaupunkisuunnitteluviraston info- ja näyttelytila **Laituri** toimii Kampissa, vanhan linja-autoaseman rakennuksessa. Sen toiminta käynnistyi vuonna 2008. Laituri on avoin paikka, jossa suunnitelmiin, muutoksiin ja kehityshankkeisiin voi tutustua henkilökohtaisesti. Laiturilla voi osallistua myös kaupunkisuunnittelusta käytävään keskusteluun. Alkuvuosi-ina kävijöitä oli noin 30 000 vuodessa, nykyisin kävijöitä on noin 50 000 vuodessa. Laiturilla järjestettiin vuonna 2015 ennätyselliset 455 tilaisuutta. Viime aikojen ajankohtaisoista suunnitteluhankkeista etenkin yleiskaava on herättänyt suurta kiinnostusta. Laiturin pienessä näyttelytilassa yleiskaavan infokulma keräsi yli 10 000 kävijää tammi-helmikuussa 2015. Jokainen yleiskaavan *Hetki kriittikkona* -tilaisuus kokosi satapäisen yleisön. Lisäksi järjestettiin yleiskaavan valmistelijoiden päivystysiltoja. Myös lapset ja nuoret on huomioitu yhtenä Laiturin kohderyhmänä: kouluikäisille on suunniteltu työpajapaketteja. Vuoden 2015 aika työpajoihin osallistui 46 koululaisryhmää, joissa oli mukana yhteensä yli 900 koululaista eri puolilta Helsinkiä.

Nuorten ja lasten näkemyksiä on tarpeen kuunnella erityisesti silloin, kun suunnitellaan koulujen, ostareiden tai liikuntapaikkojen ympäristöjä tai muita alueita, joissa nuo-

ret viettävät aikaa. Nuorilta voidaan kysyä, miten he käyttävät tai haluaisivat käyttää aluetta, tai miten he liikkuvat tai haluaisivat liikkua. Usein nuorille tarvitaan heille räätälöityjä osallistumismenetelmiä, kuten nuorten **kaupunkisuunnittelusafareita**.

Neuvottelut ja sovittelut sopivat kiistanalaisiin hankkeisiin, joissa on tarpeen kutsua osapuolia koolle neuvottelemaan. Neuvotteluissa voi ratketa arvovaltakysymyksiin tai väärinkäsityksiin liittyviä kiistoja. Hankkeesta voidaan järjestää myös konfliktiklinikka, jossa kiistaa analysoidaan tarkemmin.

Kaupunkisuunnittelumessut ja muut isommat tapahtumat ovat osa vuorovaikutusta. Joka toinen vuosi on järjestetty Laiturilla kaupunkisuunnittelumessut. Edellisen kerran messut pidettiin vuonna 2015 ja seuraavan kerran tapahtuma on keväällä 2017. Kevään 2015 messujen teemana oli kaupungin kasvu. Helsinki varautuu kasvuun uuden yleiskäytön myötä. Messuilla pyrkimyksenä on avata moniäänistä keskustelua kaupungin kasvusta. Mukana on niin julkishallinnon, oppilaitosten ja yliopistojen, järjestöjen, yhdistysten kuin organisaatioidenkin näkökulmia ja ratkaisumalleja. Vuonna 2015 messuille osallistuivat esimerkiksi Aalto yliopisto/Townhouse-tutkimus, Demos Helsinki, Dodo ry, Helsingin polkupyöräilijät, ”Lisää kaupunkia Helsinkiin” -Facebook-ryhmä, Metropolia Ammattikorkeakoulu, ”Prosentti taiteelle” -hanke, Suomen Ympäristökeskus, Urban Helsinki ja Uudenmaan liitto.

Lisäksi kaupunkisuunnitteluvirasto on mahdollisuuksien mukaan osallistunut esimerkiksi eri kaupunginosissa pidettäville kaupunginosapäiville. Näissä tapahtumissa on paikallista yleisöä ja ne ovat melko hyvä foorumi esitellä suunnitelmia.

Vuorovaikutuskoulutus asiantuntijoille kehittää viraston henkilöstön kykyä palvella helsinkiläisiä. Virastossa järjestetään säännöllisesti esiintymistaidon koulutusta. Tavoitteena on valmentaa asiantuntijoita erilaisiin esiintymistilaisuuksiin. Lisäksi on järjestetty neuvottelutaidon koulutusta.

Keskustelu ja kommentointi netissä muodostaa tärkeän osan viraston ja kaupunkilaisten välistä vuorovaikutusta. Ksv forum on kaupunkisuunnitteluviraston ylläpitämä verkkopalvelu, jossa kaupunkilaisten voivat kertoa mielipiteensä valmisteilla olevista suunnitelmista. Mielipiteet ovat muiden nähtävinä ja kommentoitavina, ja niistä tuotetaan raportit ja yhteenvedot. Kerro kantasi on Helsingin kaupungin ylläpitämä verkkopalvelu, jossa kuntalaiset voivat kertoa mielipiteensä ja tulla kuulluksi erityyppisistä valmisteluun tulevasta tai valmistelussa jo olevista asioista. Mielipiteet ovat muiden nähtävinä ja kommentoitavina, ja niistä tuotetaan raportit ja yhteenvedot valmistelijoiden ja päättäjien käyttöön.

Kaupunkisuunnitteluvirasto voi herättää keskustelua suunnitelmasta myös **sosiaalisessa mediassa**. Tämän voi tehdä hyvin kevyesti laittamalla sivulle kuvan, tekstin ja pari kysymystä, joista halutaan kuulla mielipiteitä. Kaupunkisuunnitteluvirasto on aktiivinen Facebookissa ja Twitterissä (otsikolla *Helsinki suunnittelee*). Lisäksi kaupunkisuunnitteluvirasto jakaa videoita *Helsinki Suunnittelee* -You Tube-kanavalla. Suunnittelukysymyksiä taustoittavia livevideolähetyksiä on toteutettu Periscopessa. Kaupunkilaiset keskustelevat kaupunkisuunnittelusta aktiivisesti myös muiden tahojen pyörittämillä *Lisää kaupunkia Helsinkiin* ja *Helsingiläisten Helsinki* -Facebook-sivuilla. Lisäksi monien kaupunginosien sivuilla käydään vilkasta keskustelua, esimerkkejä ovat vaikkapa Maunulan seinä, Malmi, Herttoniemi ja Käpylä.

Karttakyselyt muodostavat oman vuorovaikutuskäytäntönsä. Kerro kartalla on Helsingin kaupungin oma karttakyselytyökalu, jossa kartalle voi merkitä kommentteja, vastata kysymyksiin ja kommentoida muiden kommentteja. Kaupunkisuunnitteluviraston tekemien kyselyjen lisäksi sieltä löytyvät esimerkiksi rakennusviraston aluesuunnitelmia koskevat kyselyt. Vuorovaikutussuunnittelijat laativat kaupunkisuunnitteluviraston kyselyt yhteistyössä suunnittelijan kanssa.

Palautelomaketta voidaan käyttää etenkin, jos mielipidekirjeitä on tulossa paljon tai kun halutaan saada vastauksia mahdollisimman monilta joihinkin tiettyihin kysymyksiin. Käytössä on QuestBack/Digium-lomake. Sähköisesti saadusta palautteesta on helppo tehdä yhteenvetoja.

Vuorovaikutustilanteiden vaikuttavuuden mittaamista varten kaupunkisuunnitteluvirasto on ottamassa vuoden 2016 aikana käyttöön tablettsovelluksen, jonka tavoitteena on kerätä dataa asukastilaisuuksien onnistumisesta. Sovellus on sellainen, että jokaisesta tilaisuudesta tehdään samansisältöinen kysymyspatteristo, johon tilaisuuden osallistujia pyydetään vastaamaan tilaisuudessa kiertävällä tabletilla. Osallistujilta kysytään sekä heidän suhtautumisestaan esillä olleeseen hankkeeseen että kokemuksestaan kyseiseen tilaisuuteen.

9.5.2. Sosiaali- ja terveystervasto

Sosiaali- ja terveystervastolla²¹ on käytössään useita palautekanavia, joiden kautta saatava tieto ei ole suoraan keskenään vertailukelpoista, joten niistä ei muodostu yhtenäistä mittaria tai yhtä tulosta. Pikemminkin lähteistä saatavat tiedot on nähtävä toisiaan täydentävinä – ne kertovat samoista ilmiöistä eri näkökulmista. Esimerkiksi ”*Happy or not*” -palautteista saadaan numeerinen tulos, kun taas sosiaalinen raportointi tuottaa ennemminkin kuvallista tietoa spesifeistä ilmiöistä. Esimerkkejä erilaisista palautekanavista ovat:

- Internet -palautteet: kaupunkiyhteinen kanava tuottaa toimipistetasoista tietoa.
- Pikapalautelaitteet: ”*Happy or not*” -laitteet mittaavat asiakaskokemusta, ja niistä saadaan reaaliaikaista tietoa.
- Asiakastytyväisyyskyselyt: virastotasoiset kyselyt tehdään joka toinen vuosi ja ne tuottavat sekä laadullista että määrällistä tietoa.
- Muistutukset ja kantelut: tilastointi on aloitettu vasta vuoden 2016 alussa.
- Sosiaali- ja potilasasiamiesten tilasto ja raportit
- Asiakasraadit ja kokemusasiantuntijat tuottavat laadullista tietoa.
- Sosiaalinen raportointi tuottaa työntekijöiltä koottua asiakastyöstä nousevaa laadullista tietoa

Näiden lisäksi viraston ja kaupunkilaisten väliseen vuorovaikutukseen panostetaan koulutuksen kautta: **keskitetyllä koulutuksella** tuetaan henkilökunnan valmiuksia kohdata erilaisia asiakkaita. Kurssittaminen sisältää vuorovaikutuskoulutusta ja ruotsin tai englannin kielen kurseja. Vuorovaikutukseen ja kohtaamiseen liittyvä koulutus on sisältänyt tietoa esimerkiksi sukupuolen moninaisuudesta ja sen kohtaamisesta asiakastyössä.

Asiakaspalautteen keräämisen ja palautteen käsittelemisen käytännöt on kuvattava yksiköiden **omavalvontasuunnitelmissa**. Omavalvontasuunnitelmissa tuodaan esiin myös ne keinot, joilla varmistetaan asiakkaiden osallisuus toiminnan kehittämisessä. Omavalvontasuunnitelmia on tehty sekä virastotasolla että yksikkötasolla erityisesti sairaala-, kuntoutus- ja hoivaosastoilla. Valmiit omavalvontasuunnitelmat ovat julkisesti nähtävillä viraston internetsivuilla.

Internetin kautta tuleva palautteen määrä on edelleen vähäinen asiakasmääriin ja asiakaskäynteihin verrattuna. Esimerkiksi terveysasemien toimintaan kohdistui vuonna 2014 yhteensä 569 palautetta, seuraavana vuonna 495 palautetta. Vuoden 2016 elokuun loppuun mennessä palautteita oli tullut 290 kappaletta. Vertailun vuoksi suoritteita terveysasemilla

21 Sosiaali- ja terveystervaston tiedot on saatu erityissuunnittelija Pirkko Excelliltä ja perustuvat raporttiin ” Sosiaali- ja terveystervasto asiakkaiden kokemana – katsaus eri kanavista koottuun tietoon 2016.”

oli vuoden 2015 aikana 1 512 405. Koko virastoa koskevien palautteiden kokonaismäärä on laskusuuntainen. Internetin kautta tuleva palaute on usein negatiivista (noin 45 %). Hyvä palvelukokemus ja kiitokset annetaan yleensä paikan päällä suoraan henkilökunnalle.

Pikapalautelaitteet (*"Happy or not"*) mittaavat asiakaskokemusta. Niitä on tällä hetkellä käytössä hammashoitoloissa, terveysasemilla, päivystyspoliklinikoilla, psykiatria- ja päihdekeskuksissa, vammaispalveluissa (1 laite), nuorten sosiaalityön toimipisteessä (Kallio) ja asumisneuvojen palvelupisteissä sekä kouluterveydenhuollossa. Laitteet tuottavat reaaliaikaista tietoa sekä palauteraportteja viikoittain. Tuloksista myös viestitään asiakkaille palvelupisteissä ja Internet-sivuilla. Yleisesti ottaen kuntalaiset ovat todella tyytyväisiä saamaansa palveluun.

Helsingin tulokset ovat kuntavertailun parhaimpia. Esimerkiksi Malmin ja Haartmanin päivystykset saavat noin 2 000 palautetta kuukaudessa, joista 80 % on tyytyväisiä. Terveysasemat saavat noin 20 000 palautetta kuukaudessa, joista 90 % on tyytyväisiä. Psykiatria- ja päihdepalvelut saavat kuukausittain noin 4000 palautetta, joista 94 % on tyytyväisiä. Hammashoitolat saavat noin 15 000 palautetta kuukaudessa, joista 93 % on tyytyväisiä.

Keväällä 2016 kokeiltiin **hymiöpalautteen keräämistä älypuhelimella** kotihoidossa. Sovellusta kehitettiin yhdessä kahden lähialueen kanssa. Pilottijakson aikana kerättiin 1200 asiakaskokemusta 36 puhelimella. Ohjaavana kysymyksenä käytettiin muotoilua: "Mitä mieltä olette tästä käynnistä?" Asiakkaista 94 % jäi kotikäynnin jälkeen kotiin hyvällä mielellä. Sovelluksen kehittämistä jatketaan edelleen ja laajennetaan kotihoidossa. Sosiaali- ja terveysvirastossa tehdään kaikista palveluista **asiakastyytyväisyyskyselyt** joka toinen vuosi. THL toteuttaa myös säännöllisesti kyselyitä, johon kaupunki osallistuu. Keskitettyjen tyytyväisyyskyselyjen lisäksi asiakkaille tehdään erilaisia kyselyjä melko usein. Vuonna 2016 on ollut meneillään ainakin 18 erilaista asiakkaille tai omaisille tehtyä kyselyä, joista suurin osa toteutetaan perhe- ja sosiaalipalvelut -osastolla lastensuojelussa, neuvolassa ja aikuissosiaalityössä.

Kyselyjen lisäksi on syyskuussa toteutettu pienimuotoinen *"Sote kuuluu asiakkaitaan"* -kampanja, jossa **haastateltiin sellaisia asiakasryhmiä, joiden ääni ei kyselyissä yleensä kuulu**. Kampanjaviikkojen aikana kuultiin esimerkiksi asukastalojen asiakkaita, päihde- ja mielenterveysasiakkaita, asunnottomia, asiakkaita leipäjonoissa, ikäihmisiä, vammaispalvelujen asiakkaita ja nuoria. Valtaosa oli saanut palvelusta sen tuen tai avun, jota oli tullut hakemaan. Palvelu oli useimmiten ystävällistä. Asiakkaat kokivat myönteisenä, että heidän kokemuksistaan oltiin kiinnostuneita.

Muistutuksia ja kanteluja on tilastoitu vuoden 2016 alusta alkaen. Kesäkuun loppuun mennessä niitä oli kertynyt 219 kappaletta. Niitä kohdistui eniten terveys- ja päihdepalvelut -osastoon (52 %), sitten perhe- ja sosiaalipalvelut -osastoon (32 %) ja sairaala-, kuntoutus ja hoivapalvelut -osaston toimintaan 15 %. Osastojen palveluista eniten merkintöjä oli psykiatria- ja päihdepalveluissa, nuorten palveluissa ja aikuissosiaalityössä, sosiaalisessa ja taloudellisessa tuessa ja päivystyspalveluissa. Muistutuksen tai kantelun tekijänä oli useimmiten asianomainen itse (68 %) tai hänen omaisensa tai läheisensä (26 %). Viranomaisista niitä teki eniten aluehallintovirasto. Aluehallintovirasto myös pyysi eniten selvityksiä (60 %). Ensisijaisena yhteydenoton aiheena oli useimmiten tyytymättömyys hoitoon tai hoitotulokseen, toiseksi tyytymättömyys palveluprosessiin ja kolmantena tyytymättömyys kohteluun.

Sosiaali- ja terveysviraston tehtäväkenttää säätelevät lait edellyttävät valvontaa. Koska kyseessä on ihmisten terveys ja hyvinvointi, heidän etujaan ja oikeusturvaansa valvovat **potilasasiamiehet**. Tätäkin voi pitää vuorovaikutuksena yksilön ja järjestelmän välillä. Potilasasiamiesten kolme keskeisintä asiatapahtuman aihetta ovat tyytymättömyys hoitoon ja/tai hoitotulokseen, potilasvahinko- ja/tai lääkevahinkoepäily sekä tyytymättömyys kohteluun. Sosiaaliasiamiesten asiatapahtumista kolme suurinta ryhmää ovat tyytymättö-

myys viranhaltijan päätökseen, sosiaalipalvelujen neuvonnan tarve sekä tyytymättömyys palveluprosessiin.

Asiakasraadin tarkoituksena on asiakkaan tai käyttäjän näkemysten kuuleminen ja huomioonottaminen toiminnan suunnittelussa ja kehittämisessä. Asiakasraati soveltuu myös asiakaspalautteen keräämiseen. Useimmissa palvelukeskuksissa toimivat asiakasneuvostot, joissa on yhteensä mukana noin 70 ikäihmistä. Heidät valitaan neuvostoihin vaaleilla. Asiakasneuvostot valitsevat keskuudestaan jäsenet yhteistoimintaryhmään, jossa on mukana myös työntekijöitä.

Kokemusasiantuntija on henkilö, jolla on omakohtainen kokemus, joka voi liittyä esimerkiksi sairauteen tai siitä toipumiseen, krooniseen kipuun sekä mielenterveys- tai päihdeongelmiin. Hänellä voi myös olla henkilökohtainen kokemus palvelujen käyttäjänä, omaisena tai läheisenä. Kokemusasiantuntija voi toimia asiantuntijana erilaisissa tehtävissä kuten koulutuksissa, ryhmätoiminnoissa, kehittämisessä tai asiakastyössä.

Palautteista voi päätellä, että helsinkiläiset pääsääntöisesti arvostavat kunnan palveluja ja ovat tyytyväisiä saamaansa hoitoon ja palveluihin. Asiakkaat kokevat kuitenkin myös tyytymättömyyttä. Tyytymättömyys kohdistuu useimmiten:

- Tiedon saannin ongelmiin tai siihen, että palvelua on vaikeaa löytää.
- Palvelun saatavuuteen: palvelua joutuu odottamaan tai jonottamaan.
- Asiakaspalvelun ja vuorovaikutuksen laatuun, erityisesti kohteluun.

Suhtautuminen asiakaspalautteeseen vaihtelee yksiköiden välillä. Joissain sosiaali- ja terveysviraston alaisissa yksiköissä palautetta kerätään ja saadaan satunnaisesti, ja sitä pyritään hyödyntämään toiminnan kehittämisessä, jos mahdollista. Palaute on pääsääntöisesti positiivista ja se käsitellään yhdessä. Positiivisesta palautteesta tulee hyvä mieli ja se parantaa työmotivaatiota. Toisissa yksiköissä palautetta kerätään ja hyödynnetään systemaattisesti, ja asiakkailla on aktiivinen rooli tiedon tuottamisessa ja palvelujen ja toiminnan suunnittelussa. Palautteen keräämiseen panostavat yksiköt myös saavat sitä paljon. Palautteiden perusteella on kehitetty palvelua tietyissä yksiköissä esimerkiksi seuraavin tavoin:

- Asiakastiimejä on avattu asiakkaille – työntekijät eivät puhu asiakasperheen tilanteesta keskenään, vaan perheiden kanssa. Keskeisin vaikutus oli asiakasosallisuuden ja työn läpinäkyvyyden lisääntyminen.
- Vastaanotolle pääsyä on onnistuttu nopeuttamaan.
- Tutustumiskäynnille on otettu hoidossa olevista potilaista kaksi mukaan kertomaan omasta hoitokokemuksestaan.
- Epäsiistiksi moititulle terveysasemalle perustettiin ”*terveysaseman yleisilme*” -tiimi, joka on muuttanut terveysaseman yleisilmettä.
- Tukiperhetoiminnassa palautetta on koottu kaikilta asianosaisilta: asiakasperheen vanhemmat, asiakaslapset, vastuusosiaalityöntekijä, ja tukiperhe. Palautteen perusteella on kehitetty tukiperheprosessissa käytettävää oheismateriaalia (ennakkotehtäviä asianosaisille ennen aloitus- ja arviointitapaamisia). Nyt kehitteillä ”*koti-ikävän karkotus-opas*” lasten vastausten perusteella.

Kaupungin tasolla tiedon saantia ja palvelujen löytämistä on helpotettu eri tavoin. Vuonna 2016 on tehty esimerkiksi seuraavia asioita:

- On avattu uusia neuvontapalveluja, kuten nuorille Ohjaamo ja ikäihmisille Seniori-info. Syksyn aikana on kehitetty aikuisten sosiaalineuvontaa.
- Asumisneuvojat ja asiamiehet ovat ottaneet käyttöön turvasähköpostin, mikä on joustavoittanut kommunikointia asiakkaiden kanssa.
- Neuvolan ajanvaraus on aloittanut chat-palvelun syyskuussa.
- Ikäihmisten tiedonsaantia on edistetty Stadin ikäohjelman puitteissa järjestämällä palvelukeskuksissa minimessuja, joissa on ollut tietoa asumisesta, osallisuudesta ja alueen palveluista. Ikäohjelmasta on järjestetty myös vuorovaikutteisia keskustelu- ja infotilaisuuksia.
- Tietoa on viety esimerkiksi moskeijoihin, joissa on järjestetty terveyden edistämisen tietoisuuksia.
- Lapsiperheille suunnattu helppokäyttöinen *Perheentuki* -sivusto on laajentunut.
- 40-vuotiaille miehille suunnattu sähköinen terveystarkastus on lisännyt tarkastuksia 50 %.
- Tieto kaikista eri palvelusetelien muodoista löytyy nyt yhdestä portaalista.
- Ikääntyneiden päivätoiminnan hakuprosessia on sujuvoitettu.
- Suun terveydenhuollossa on aloittanut terveyden edistämisen tiimi, jonka tehtävänä on laaja-alaisesti edistää asiakkaiden osallisuutta ja tiedon saantia.
- Maahanmuuttotyön tueksi on perustettu psykiatrinen tiimi.
- Monikulttuurisia ikääntyneiden sosiaaliohjauksen ryhmiä on aloitettu mm. Kontulassa ja Kinaporissa.

Erityisenä huolenaiheena sekä vammaistyöstä että ikääntyneiden palveluista on nousut esiin omaisten uupuminen ja palvelujärjestelmän kyvyttömyys vastata omaisten tuen tarpeisiin. Työkykyselvityksen raportissa keskeisenä asiana on tullut näkyviin peruspalveluna järjestettävän sosiaalisen kuntoutuksen tarve, sekä se, että palveluista usein puuttuu kokonaisvaltainen näkökulma. Heikossa ja haavoittuvassa asemassa olevat asiakkaat eivät saa tarvitsemaansa tukea, ja työkykyselvityksen asiakkaiden kohdalla sen lopputuloksena on usein pitkäaikainen työkyvyttömyys tai eläköityminen. Erityisesti nuorista asiakkaista puhuttaessa kyse ei ole vähäpätöisestä ilmiöstä, vaan yhteiskunnan resurssien hukkaamisesta.

9.5.3. HKL

Helsingin kaupunkiliikenne²² saa vuosittain yli 2000 kirjallista asiakaspalautetta toiminnastaan. Asiakaspalautteiden määrä ei ole merkittävästi muuttunut viime vuosina. Eniten palautetta annetaan kuljettajista, liikennöinnistä ja tiloista. HKL:n käytössä on kaksi rinnakkaista asiakaspalauttejärjestelmää, HSL:n ja Helsingin kaupungin asiakaspalauttejärjestelmät.

Asiakaspalautteita on tähän mennessä hyödynnetty eniten raitiliikenteessä, jossa niitä on käytetty apuna asiakaspalvelukoulutusten suunnittelussa kuljettajille sekä lähiesiemiestyön tukena.

Palauteprosessia ja palautteiden hyödyntämistä ollaan parhaillaan kehittämässä. Asiakaspalautteiden raportointimalleja tullaan kehittämään ja niitä seurataan jatkossa HKL:n johtoryhmätasolla säännöllisesti. Samalla yksiköt ohjeistetaan ottamaan käyttöön yksikökohtaisesti määritelty prosessi yksikölle tulleiden palautteiden seurantaan ja hyödyntä-

22

HKL:n tiedot antoi palvelukehitys- ja viestintäpäällikkö Elina Norrena.

miseen. Palautteisiin vastaamisen prosessi on jo laadittu ja käytössä: palautteisiin vastaa määräajassa kullekin toimialueelle nimetty vastuuhenkilö.

Suoran asiakaspalvelun ja palautteisiin vastaamisen lisäksi HKL:n asiakassuhteeseen kuuluu myös HKL:n oma kontaktinotto asiakkaiden suuntaan. Palautteita on tarkoitus alkaa kerätä asiakkailta myös etupainotteisesti, niitä erikseen pyytäen. Matkustajien osallistaminen uusiin hankkeisiin jo alkuvaiheessa parantaa HKL:n asiakaskontaktia, auttaa uusien hankkeiden läpiviennissä sekä antaa asiakkaille tunteen, että HKL:lle matkustajat ovat tärkeitä ja heidän mielipidettään kuullaan.

Matkustajien osallistaminen otetaan jatkossa mukaan aina isoja hankintoja tai hankkeita toteutettaessa. Esimerkkejä ja kokemuksia mielipiteiden keräämisestä jo on: kaupunkipyörähankinnassa toteutettiin käyttäjäarviointi (osana hankinnan pisteytystä) ja koepyräily (suurelle yleisölle). Opastejärjestelmän uudistamisen yhteydessä kysyttiin mielipidettä ja kommentteja koetarroituksista. Käynnistysvaiheessa olevassa pysäkkikatokilpailutuksessa on meneillään käyttäjäkysely, jossa tiedustellaan matkustajien mielipiteitä nykyisistä katoksista ja toiveita katosten kehittämiseksi. Lisäksi yhä merkittävämpi osa asiakassuhteiden ylläpitämisestä tapahtuu nykyisin sosiaalisessa mediassa.

9.5.4. Varhaiskasvatusvirasto

Varhaiskasvatusvirastossa²³ lapsia ja heidän vanhempiaan on osallistettu esiopetuksen opetussuunnitelmatyössä vuosina 2015–2016 ja tullaan osallistamaan varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa edelleen. Lähtökohtana toiminnan sisällön suunnittelussa on se, että lasten ja perheiden ääni tulisi mahdollisimman hyvin kuuluviin.

Varhaiskasvatusalueilla on järjestetty alueellisia asukastilaisuuksia, jotka ovat osin liittyneet palvelujen järjestämiseen ja esimerkiksi palveluverkkoon, ja jonkun verran toiminnan sisällölliseen kehittämiseen. Pari vuotta sitten varhaiskasvatusvirastolla oli talousarvio tavoitteena näiden asukasfoorumien järjestäminen. Sen jälkeen alueet ovat järjestäneet niitä itsenäisesti tarpeiden ja teemojen mukaan.

Palauttejärjestelmän kautta varhaiskasvatusvirastoon tulee lähinnä yksittäisiin tapauksiin liittyviä kysymyksiä tai palautteita, jotka harvoin ovat sellaisia, että ne johtavat laajoihin, koko viraston toimintaa koskeviin toimenpiteisiin.

Syksyllä 2015 varhaiskasvatusvirastossa laadittiin palvelumuotoilumenetelmiä käyttäen yhteistyössä muotoilutoimisto 6. kerroksen kanssa toiminnallisen osallisuuden malleja, joita esitellään seuraavana.²⁴ deoita malleihin koottiin yksiköistä ja jatkotyöstettiin henkilöstön kanssa.

23 Varhaiskasvatusviraston tiedot antoi kehittämisspäälikkö Mikko Mäkelä.

24 Katso myös <http://helmi/vaka/paivahoito/osallisuuden-malleja/sivut/default.aspx>

Perheet hoitopäivän arjessa mukana:	Vanhemmat voimavarana:
<ul style="list-style-type: none"> • Osallistava tutustuminen • Vanhemmat retkelle mukaan • Vanhempien päivä päiväkodissa • Säännöllinen sähköpostitiedote • Arjen dokumentointi • Päiväkodin Facebook-ryhmä • Ryhmäblogi verkkoon • Isän- ja äitienpäivän aamiaiset / toiminnalliset isän- ja äitienpäivät • Yllätysaamiaiset • Haku- tai aamukahvit, esim. kerran kuussa • Toimintaa pienryhmittäin vanhempien kanssa, esim. retki lähimetsään • Ryhmän toiminnasta koostettu video vanhemmille • Eskarivanhemmat kokemassa autenttisia eskarituokioita pienryhmissä • Isovanhempien aamupäivä • Joululauluiltapäivä • Liikuntatapahtumat päiväkodin aukioloaikaan, esim. henkilökunta vetää liikuntapisteitä, liikunta- ja temppuradat • Metsäretket vanhempien kanssa • Piha- ja ympäristösuunnistusta, pihalla tapahtumapisteitä, joissa erilaisia tehtäviä • Koko perheen leikkitapahtuma metsässä/urheilukentällä • Joulujuhlan tilalla on ollut joulupajat, joissa vanhemmat yhdessä lasten kanssa osallistuvat erilaisiin tekemisiin 	<ul style="list-style-type: none"> • Tapahtumien järjestäminen • Talkoot päiväkodissa • Lapsen tutustuminen vanhemman työpaikalle • Vanhempien näytelmä • Vanhempaintoimikunnan aktivointi • Vanhempien yllätysohjelmanumero päiväkodin juhlissa • Leikkitarvikkeiden päivittäminen, kiertäysmateriaalien hankkiminen • Vanhemmat keskenään koristelemassa päiväkodin yllätykseksi ennen adventtia • Pitämässä työpajoja oman ammattitaidon mukaan (tutkimuslaboratorio jne.) • Esittelemässä harrastuksiaan ja ammattejaan • Vanhemmilta / vanhempaintoimikunnalta tarjoilut tapahtumiin • Vanhemmat järjestävät lauluiltoja • Vanhempien kannustaminen osallistumaan päivään: isä tuo paloauton huomenna pihan lähelle, saamelaisisovanhemmat kertovat saamelaiskulttuurista jne. • Mummi saa tulla osallistumaan aamupäivään ilman erityistaitoja. • Pyydetty muusikkovanhempia säestämään/esiintymään <p>Leikkipuistoissa erityisesti:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vanhemmat kerholaisten retkillä lisäksi • Vanhempien haastatteluja, joissa sovittu miten osallistuvat toimintaan • Retkien järjestelyt ja rahankeräys • Buffetin hoito iltapuistossa • Soppakuppila vaihtuvin vuoroin

Tutustuminen ja yhteishenki:	Osallistaminen varhaiskasvatuksen sisältöihin:
<ul style="list-style-type: none"> • Vanhemmat järjestäneet ulkoleikitrefit päiväkodin pihalle. • Yhteisiä perheiltoja, järjestäjinä henkilökunta ja vanhempainoimikunta (esim. pihatalkoot ja kierrätystori). Kaikki ovat viihtyneet kieli- ja kulttuuritaustasta huolimatta. Osallistuminen on ollut helppoa ja perheet ovat kohdanneet kasvattajia ja toisiaan. • Yhteiset tapahtumat lasten kanssa ovat kestoosioita. • Kaikki juhlat vanhempia osallistavia (esim. joulupajat, liikunnallinen tonttujuhla). • Johtajan kahvihetki: ollut tärkeitä kohtaamisia, vaikka osallistujamäärä ei iso. • Koko päiväkodin yhteinen hernekeitto+pannari iltapäivällä hakuaikaan. • Vertaisryhmäkeskustelut • Enemmän tapahtumia, joissa on tilaa vapaalle keskustelulle ja yhdessä toimimiselle. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vanhempainkahvit, joissa jutellaan kahvitellessa lasten oppimisympäristöstä ja eskareiden projektista. • Kysytään vanhemmilta vasutyötä varten, mikä on tärkeää lapsen päivähoitossa. • Kasvunkansiot esillä vanhemmille. • Perheille annettu kesätehtävä, joka alustaa tulevan kauden projektia. • Vanhemmat saaneet tehtäviä kotiin, esim. käydä hakemassa kirjastosta jonkun aihepiiriin kirja lapsen kanssa • Jaetaan perheille perheliikuntapassit ja kerätään leimoja. Sama periaate lukupasseissa. • Lapset kertovat kotona projektista, johon vanhemmat osallistuvat tuomalla kotoa välineistöä. • Kiusaamisen ehkäisyn suunnitelman työstäminen. • Painotusalueiden pohtiminen ja toteutumisen arviointi. • Asiantuntijailtoja vanhemmille (esim. kasvatusgurujen luennot, mediakasvatus) • Koko yksikön tapahtuma, jossa perheille konkretisoitiin lapselle ominaiset tavat toimia: toimintapisteitä pihalla, joita kierrettiin ja sen jälkeen arvioitiin, mitä koettiin tehdyksi (leikkiminen, liikuminen, taiteileminen, tutkiminen). • Lapset saaneet arvioida päiväkodin tilojen toimivuutta. • Tiedotus, informaatio ja keskustelu ovat ykkösasioita, jotta vanhempi tietää, mitä päiväkodissa tapahtuu ja voi vaikuttaa halutessaan. • Vanhempainiltojen brändäys kasvatuskumppanuusilloiksi. • Etukäteistehtäviä, jotka puretaan vanhempainillassa. • Lasten ääni varmistettu etukäteen esim. lapsia haastatteleamalla.

9.5.5. Ympäristökeskus

Ympäristökeskuksessa²⁵ kaupunkilaisten osallistamista pyritään hyödyntämään aina kun se sopii projektiin. **Yleisötilaisuudet** ovat yksi osallistamismenetelmä. Esimerkiksi Vanhankaupunginlahden käyttö- ja hoitosuunnitelman laatimisvaiheessa pidettiin kaksi yleisötilaisuutta, joissa kuntalaiset saivat osallistua ja kommentoida. **Nettikyselyt** ovat toinen kanava. Ennen kuin ympäristökeskuksen ilmansuojelusuunnitelma julkaistiin marraskuussa 2016, sen alustava versio oli kommentoitavana netissä, ja tuloksia hyödynnettiin suunnitelmassa. Ympäristökeskus käyttää muutenkin *Kerro kartalla* -palvelua usein. Esimerkiksi espanjansiruetanan levinneisyyttä kartoitettaessa kuntalaiset saivat ilmoittaa havaintojaan. Myös kaupunkieläinten levinneisyyttä on kartoitettu vastaavalla tavalla (vrt. kohta 9.4, jossa puhuttiin kansalaistieteestä yleisemmällä tasolla).

Nettipelit ovat yksi ympäristökeskuksen käyttämistä vuorovaikutusmenetelmistä. Vuoden 2014 ympäristöpalkintoon liittyen tehtiin sisäilmapeli nettiin yhteistyössä Sanoma oy:n kanssa. Kyseessä oli tietovisa. Samalla markkinoitiin ympäristöpalkintoa ja pelaajat saivat jättää ehdotuksia voittajasta.

Myös **Facebookin** ja **Twitterin** aktiivinen käyttö on osoittautunut hyödylliseksi. Esimerkiksi Twitterin kautta selvisi betonin dumpkaus Keskuspuistoon syksyllä 2016.

Ympäristökeskus tekee myös tutkimuksia kartoittaakseen kaupunkilaisten tarpeita. Konserttimelusta teetettiin tutkimus melualueilla asuville asukkaille vuonna 2015, ja sen tulosten pohjalta soittoajat pitenevät ulkoilmakonserteissa. Lisäksi uusista melulinjauksista keskusteltiin ympäristöjohtaja Esa Nikusen johdolla Facebookissa (mm. *Lisää kaupunkia Helsinkiin* -ryhmässä). Kokemukset tästä olivat positiivisia.

9.5.6. Korkeasaari

Korkeasaarelle²⁶ yleisökohteena asiakaspalaute on erittäin tärkeää ja sitä seurataan päivittäin. Palautetta kerätään eri tavoin. Korkeasaari on ollut monia vuosia mukana muun muassa Taloustutkimus Oy:n vuosittain toteuttamassa vapaa-ajankeskusten yrityskuvatutkimuksessa. Esimerkkinä toisenlaisesta asiakkaiden ja kaupunkilaisten osallistamisesta voinee mainita tiikerinpentujen nimikilpailun, joka pidettiin lokakuussa 2016.

9.5.7. Kulttuurikeskus

Helsingin kulttuurikeskus²⁷ saa asiakaspalautea, kuten muutkin virastot, kaupunkiyhteisen palautejärjestelmän kautta. Vastuuhenkilöt (viestintäpäällikkö ja viestintäsuunnittelija) saavat herätteet järjestelmästä, josta palaute otetaan käsittelyyn.

Palautejärjestelmän lisäksi toimipaikat (Annantalo, Caisa, Kanneltalo, Malmitalo, Savoy-teatteri, Stoa ja Vuotalo) keräävät palautetta **nettisivuillaan**. Tämän lisäksi palautetta on mahdollista jättää myös kirjallisesti toimitiloissa esillä oleviin **palaute- ja aloitelaatikoihin**. Toimipaikoilla on omat somekanavansa, ja niissäkin saadaan asiakkailta suoraa palautetta, aloitteita ja kysymyksiä. Vastausprosessi on näissä palautekanavissa pitkälti samanlainen kuin edellä esitetty. Talojen tiedottajat ja kulloinkin kyseessä olevan asian parhaiten tuntevat henkilöt vastaavat palautteisiin.

25 Ympäristökeskuksen tiedot antoi tiedottaja Jussi Karmala.

26 Korkeasaaren tiedot antoi hallintopäällikkö Johanna Holkeri-Kauppi.

27 Kulttuurikeskuksen tiedot on saatu viestintäpäällikkö Jussi Kaisjoelta.

Mikäli asiakas ilmoittaa nimensä ja yhteystietonsa, hänelle vastataan mahdollisimman pian, ystävällisesti ja mahdollisia ongelmia ratkoen. Asia annetaan tiedoksi talon johdolle ja niille työntekijöille, joita palaute mahdollisesti koskee – myös silloin, kun kyseessä on anonyymi palaute. Näitä palautteita ei tilastoida systemaattisesti, mutta toimipaikoissa arvioidaan, että toimipaikasta riippuen nettisivujen kautta tulevia palautteita vastaanotetaan vuositasolla 20–100 kpl.

Lisäksi toimipaikat keräävät palautetta proaktiivisesti **asiakaskyselyin** sekä osallistamisen menetelmin järjestelmällä **asiakastapaamisia** tai asiakaskuulemisia, esim. ”*Tuottaja tavattavissa*” -tapaamisia ja asiakasraateja. Vastaukset ja asiakastapaamisten tulokset käydään toimipaikoissa läpi ja huomioidaan toiminnassa ja suunnittelussa.

9.5.8. Kaupunginmuseo

Helsingin kaupunginmuseo²⁸, jota tehtiin yhdessä kaupunkilaisten kanssa, avattiin Aleksanterinkatu 16:ssa toukokuussa 2016. Entisen museotilan (Sofiankatu 4) Lyhtysali muuttui vuoden 2015 ajaksi uusien palveluiden kokeilutilaksi, jonka tavoitteena oli luoda museoon osallistavan suunnittelun toimintamalleja ja käytäntöjä. Kaupunginmuseo sai tähän Museovirastolta 23 000 €:n hankeavustuksen.

Kaupunkilaisia on osallistettu museon toimintaan ja näyttelyjen sisältöihin. Kahden toista vapaaehtoisen luoma valokuvanäyttely *#Fläsäri* (23.1. – 30.4.2015) oli kokeilu, jossa hankittiin kokemusta yhteissuunnittelusta kaupunkilaisten kanssa. Tähän liittyen pidettiin noin 20 tapaamiskertaa syksyn 2014 aikana. *Luotisuora*-näyttelyyn (10.9. – 18.10.2015) sisältyi kolmentoista vapaaehtoisen kaupunkilaisen tuottama yhteisötaideteos. *Paluu tulevaisuuteen* -päivässä testattiin uuteen museoon tulevan aikakoneen prototyyppejä.

Palautetta on pyritty saamaan erilaisin keinoin. **Fokusryhmähaastatteluuissa** on käyty läpi kaksi fokusryhmää kustakin tähtiasiakasryhmästä, joita ovat esimerkiksi ”*Helsinki-rakastaja*” ja ”*Urbaani, aktiivinen, ennakkoluuloton aikuinen*”. Kuultavina on ollut 3–8 hengen ryhmiä. Tällä metodilla selvitettiin vapaa-ajanviettopoja virikkeellisessä ryhmähaastattelussa.

Muita **haastatteluja** on tehty museokaupassa, kuva-arkistossa, Suomenlinnassa ja museon näyttelyissä jalkautuen kaupunkitapahtumiin. Tilasuunnitelmien testausta on tehty vapaaehtoisten kanssa, ideakeruuta *FemF*-tapahtumassa. **Asiakaspaneelin** hyödyntäminen kuuluu museoviraston menetelmiin: museon nettipaneelissa on noin 1 200 jäsentä, joilta saadaan 200–600 vastausta per kysymys. Nämä kysymykset ovat sentyyppisiä, kuten ”Mieleenpainuvin museokokemuksesi?”, ”Paras museokauppaostoksesi?”, ”Mitä rakastat Helsingissä?”, ”Mihin aikakauteen matkustaisit?”

Museon eri näyttelyissä on avoimia osallisuusmahdollisuuksia, esimerkiksi:

- *Kaupungin soundtrack* -äänestys. Helsinki-aiheisia kappaleita on koottu jukeboksiin.
- *Museum of Broken Relationships* -eroesineiden ja -tarinoiden keruu
- Kasarijulisteiden keruu *Kasari*-neuvotteluhuonetta varten
- *Mun kaupunki* – skeittariyhteisö teki näyttelyosion ”*Helsingin valittuihin paloihin*”
- Juttujurtan tarinatallennukset Maunulassa ja Kannelmäessä olivat osana näyttelyä
- *Musiikkia!*-näyttelyn sisältöjen ja ohjelman tuotannossa vapaaehtoiset olivat vahvasti mukana, eikä näyttely olisi onnistunut ilman heitä.
- Kyselyistä on saatu sisältöjä sellaisiin näyttelyihin, kuten ”*Helsingin hajut*” ja ”*Lempi-paikat*”.

Museo kokoaa asiakaskokemuksia toimipisteissään **sähköisen kyselyn** kautta. Vuositasolla saadaan 3 000 – 4 000 palautetta. Palautetta seurataan kuukausittain. Niiden perusteella korjataan havaittuja epäkohtia. Samalla annettu palaute näyttelystä tai tapahtumasta tarjoaa työkaluja seuraavan näyttelyn tai tapahtuman tuottajalle.

Kaupungin palautejärjestelmä tuottaa vuositasolla noin 100 palautetta. Näihin sisältyy sekä moitteita että kehuja, jotka toimivat tulevan toiminnan rakennusaineina.

”Kysy museolta” -palvelu on museoiden yhteinen palvelu. Lähinnä asiantuntijoille suunnattuja kysymyksiä tulee vuositasolla noin 150, ja näihin vastataan sovituissa aika-
taulussa.

Palautteiden vastaanottamisen ja niihin reagoimisen lisäksi museo osallistaa kaupunkilaisia monin innovatiivisin, hauskein ja kehittävin tavoin. Kaupunginmuseossa on vuodesta 2012 toiminut noin 40 **vapaaehtoista mummoa ja vaaria**. He työskentelevät pääasiassa viikonloppuisin *Lasten kaupungin mummolassa*. Kaupungin **kulttuurikaverit** auttavat kaupunkilaisia museon palveluiden hyödyntämisessä. He kuljettavat muistojen matkalaukkuja, joiden kanssa käydään muistelemassa senioritaloissa. Museon vuoteen 2018 ulottuvaan visioon ja strategiaan painopisteisiin on kirjattu yhdessä tekeminen, kaupunkilaisten vaikutusmahdollisuuksien lisääminen ja vapaaehtoistoiminnan kehittäminen.

9.5.9. Kaupunginkirjasto

Helsingin kaupunginkirjasto²⁹ kerää jatkuvaa palautetta sekä kirjastoissa että verkossa kaupunkiyhteisen palautekanavan kautta. Palautteet käsitellään yksiköissä sekä puoli-vuosittain johtoryhmätasolla. Asiakkaille vastataan suoraan heidän niin pyytäessään ja ehdotuksiin reagoidaan tarvittaessa. **Asiakaskysely** tehdään joka vuosi. Tässä yhteydessä kerätään asiakkaiden toiveita ja ehdotuksia samalla kun kysytään palvelun laadusta ja kattavuudesta.

Keskustakirjaston suunnittelun yhteydessä on kerätty asukkaiden unelmia ja toiveita uuden keskustakirjaston suhteen. Lisäksi potentiaalisille kumppaneille ja sidosryhmille on järjestetty **työpajoja**, joissa on haettu heidän näkemyksiään ja toiveitaan uudesta keskustakirjastosta. *Kirjaston kaverit* -projektissa sitoutettiin erikseen haettu asukasryhmä usean työpajan avulla pohtimaan uuden keskustakirjaston palveluita ja tarjontaa. Kyseiseen ryhmään piti erikseen hakea, ja noin 30 henkilöä valittiin.

Uusia tiloja ja palveluita suunniteltaessa osallistetaan kulloisenkin alueen asukkaita. Lisäksi kirjastolla on noin 300 henkilön (noin 160 aktiivista) **asukasraati**, jolle esitetään suunnilleen kerran kuukaudessa kysymyksiä pohdittavaksi kirjaston palveluista ja niiden kehittämisestä. Tällaisia ovat esimerkiksi äänimaisema, Töölön remontoitun kirjaston arviointi sekä aineiston löytyminen kirjastosta. Palvelumuotoiluhankkeiden yhteydessä asukkaat osallistuvat kehittämiseen muotoilun idean mukaisesti. Kirjaston asiakkaat ovat voineet osallistua myös aineiston valintaan tietyissä aiheoryhmissä sekä koko kirjaston että joidenkin yksittäisten kirjastojen osalta.

29

Kaupunginkirjaston tiedot on saatu kehittämispäällikkö Marja-Liisa Komulaiselta. Lisää tietoa aiheesta löytyy osoitteesta <http://helmi/kir/asiat/osallistaminen-ja-yhteiskehittaminen/sivut/default.aspx>.

9.5.10 Liikuntavirasto

Liikuntavirastolla³⁰ on käytössään monipuolisesti erilaisia vuorovaikutustapoja, jotka on tässä jaoteltu alayksikön mukaan. Liikunta- ja hyvinvointipalveluiden käyttämiä osallistamiskeinoja ovat seuraavat:

- **Funarit** ovat *FunAction* -nuorista (yläkouluikäisille suunnattu helpon, hauskan, monipuolisen ja laadukkaan matalankynnyksen harrasteliikunnan tuote) koottu vaikuttajaryhmä, joka on mukana palveluiden suunnittelussa, kehittämisessä ja markkinoinnissa omassa koulussaan tai muussa toimintaympäristössä. Liikuntaryhmien aikana nuorten toiveita kuunnellaan ja toimintaa muutetaan, rakennetaan ja kehitetään heidän toiveidensa mukaan.
- *Liikuntapolku* on yläkouluille suunnattu opetusviraston ja liikuntaviraston yhteinen toimintamuoto, jossa liikuntaviraston nuorten liikunnanohjaaja käy yläkouluilla pitämässä liikuntatuntien yhteydessä liikuntademoja. Liikunnanopettajat yhdessä oppilaiden ja liikunnanohjaajan kanssa vaikuttavat demotuntien sisältöön.
- *FunActionin* liikunnanohjaajat tekevät yhteistyötä Nuorisoasiainkeskuksen *Operaatiopulssi*-toiminnan kanssa, ja sitä kautta saadaan nuorten liikuntatoiveita esiin.
- Liikuntaviraston esimiehet osallistuvat lasten ja nuorten hyvinvoinnin **koordinaatio-ryhmiin** ympäri kaupunkia. Näissä ryhmissä kuullaan kaikkien lasten ja nuorten kanssa toimivien hallintokuntien haasteita ja toiveita. Samalla luodaan polkuja nuorten saattamiseksi liikuntaviraston palvelujen piiriin.
- Liikunnanohjaajat toimivat myös alueellisissa nuorisoverkostoissa.
- **Nuorten raati** on käytössä *NYT*-liikunnassa (Nuorten yhteiskuntatakuun eli 18–29 -vuotiaille työttömille tai ilman opiskelupaikkaa oleville nuorille suunnattu matalankynnyksen liikuntatarjotin). Siinä kohderyhmään kuuluvia nuoria osallistetaan toiminnan ideointiin ja suunnitteluun.
- **Aktiivi nuori** on toimenpide, joka osallistaa nuoria markkinoimaan ja levittämään tietoa *NYT*-hankkeen toiminnasta. Mukaan valitut nuoret haastattelevat itse liikuntaryhmissä liikkuvia nuoria ja tekevät niistä lyhyitä tiivistelmiä, videoklippejä ja sloganeita, joita julkaistaan *NYT*-hankkeen sosiaalisen median kanavissa.
- AVI-rahoitteisessa *Aktiivista arkea lähiöistä* -hankkeessa pyritään palvelumuotoilun keinoin kuntalaisia aktivoimalla kehittämään asukkaiden tarpeista kumpuavia, paikallisia liikuntapalveluita ottaen huomioon asukkaiden sosioekonomiset lähtökohdat ja elinympäristön resurssit. Menetelminä ovat **haastattelut, lähiöihin jalkautuminen, tarkkailu ja suunnitteluun osallistaminen**.
- **Vertaisohjaajatoimintaa** on kokeiltu menestyksekkäästi *Aktiivix*-liikuntaneuvonnan tukipalveluna, jossa yksi liikuntaneuvonnan asiakkaista (kuntalainen) ohjaa säännöllisesti, kerran viikossa jumppaa liikuntaneuvonta-asiakkaille.

- Liikunta- ja hyvinvointipalvelut ovat mukana myös nuorisoasiainkeskuksen Ruuti-Expossa sekä yläkoulujen Ruuti-toiminnassa, jossa kerätään nuorten ideoita ja aloitteita käytännön toteutusta varten.
- *Lähiöliikunnassa* **kerätään asiakaspalautetta** toimintaa suunniteltaessa sekä yhteistyökumppaneilta eri verkostoissa.
- Kuntalaisille ja ohjatun liikunnan asiakkaille tehdään (paperisia, sähköpostitse lähetettäviä tai Facebook-sivustolla julkaistavia) **kyselyitä** säännöllisin väliajoin viraston ja ohjatun liikunnan palveluista. Näiden avulla kehitetään ja suunnitellaan toimintaa.
- Henkilökohtaisia **asiakashaastatteluja** on tehty *Jump in* -liikuntaneuvontaan osallistuville nuorille sekä *Aktivix*-liikuntaneuvonta-asiakkaille. Henkilökohtaisen haastattelun keinoin on pyritty kartoittamaan prosessin onnistumiseen vaikuttavia tekijöitä sekä siinä olevia haasteita, jotta palvelua voidaan kehittää asiakasnäkökulmasta katsottuna.
- Ohjatun toiminnan tuntien suunnittelu asiakkaiden palautteen pohjalta on mahdollista.
- Tapahtumat, joissa kohdataan asiakkaita, ovat aina vuorovaikutustilanteita – esimerkiksi *liikuntahulinat*, *seniorisäpinät* sekä leikkipuisto- ja palvelutalotapahtumat.

Liikuntaviraston hallintopalveluiden käyttämiä vuorovaikutuskeinoja ovat seuraavat:

- Liikuntaseurojen kanssa on säännöllisiä tapaamisia liikuntapaikkojen vuorojen jaon yhteydessä. Liikuntaseurojen *Seuraparlamentti* ja *seurafoorumi* ovat helsinkiläisten liikuntaseurojen yhteenliittymiä.³¹
- Kun liikuntavirasto valmistelee esimerkiksi liikuntapuistojen kehittämissuunnitelmia, valmistelussa on mukana useita asiakas- ja sidosryhmiä.³²
- Liikuntaviraston avainhenkilöt tapaavat säännöllisesti muutaman kerran vuodessa kaupungin muiden virastojen avainhenkilöitä, joiden kanssa liikuntatoimella on tiivistä yhteistyötä. Säännöllisiä kokouksia on seuraavien virastojen kanssa: kaupunginkanslia, kaupunkisuunnitteluvirasto, kiinteistövirasto, rakennusvalvontavirasto, nuorisoasiainkeskus, opetusvirasto, rakennusvirasto, taloushallintopalvelut ja ympäristökeskus. Kokouksissa arvioidaan liikuntaviraston palveluita, kerätään palautetta ja suunnitellaan yhdessä palveluiden kehittämistä.
- Liikuntavirasto tekee vuosittain asiakaskyselyjä eri palveluissa ja toimipisteissä. Asiakastytyväisyys on vuonna 2016 ja 2017 liikuntaviraston sitovana tavoitteena.
- Liikuntavirastolla on käytössä erilaisia sosiaalisen median vuorovaikutuskanavia, joiden avulla liikuntavirasto keskustelee yhä enemmän kuntalaisten kanssa

31 Liikuntaseurojen avustusjärjestelmän kehittämistä koskevaan kyselyyn vuonna 2013 vastasi 195 liikuntaseuraa eli 52 prosenttia kaikista seuroista. Linkki: <http://www.helsinginseuraparlamentti.fi/>

32 Liikuntaviraston julkaisusarja, jossa on julkaistu useita liikuntapuistojen yleissuunnitelmia, löytyy liikuntaviraston verkkosivuilta: <http://www.hel.fi/www/liv/fi/rakentaminen/julkaisut>

Merellisten palveluiden käyttämiä vuorovaikutuskeinoja:

- Veneilijöiden ja helsinkiläisiä venekerhoja edustavan HELVENE:n edustajien kanssa on säännöllisiä tapaamisia. HELVENE on helsinkiläisten venekerhojen yhteistyöelin.
- Venekerhojen venesatamissa tehdään vuosittain katselmuksia.

Liikuntavirastolla on käytössä **kaupungin palautejärjestelmä**. Järjestelmän palautteet analysoidaan kvartaaleittain, ja mikäli vähintään kolme palautetta koskee samaa asiaa lyhyen ajan sisällä, aihe otetaan lähempään tarkasteluun. Tällöin pohditaan, mitä asialle voidaan tehdä, päätetään ratkaisu ja suoritetaan toimenpide. Kvartaaliraporttien avulla toimintaa kehitetään. **Osallistavaa budjetointia** ei ole vielä liikuntavirastossa kokeiltu, mutta Kannelmäen lähiliikuntapuiston avaamisen yhteydessä tätä on tarkoitus kokeilla.

Liikuntavirasto teki **käyttöselvityksen** Herttoniemen alueelle valmistuneista lähiliikuntapaikoista. Käyttöselvityksessä tarkasteltavat lähiliikuntapaikat ovat Porolahden peruskoulun pihan lähiliikuntapaikka, Roihuvuoren liikuntapuiston lähiliikuntapaikka, Roihuvuoren asukaspuiston lähiliikuntapaikka sekä Herttoniemenrannan lähiliikuntapaikka. Käyttöselvityksessä kerättiin tietoja edellä mainittujen lähiliikuntapaikkojen käytöstä ja käyttäjäkokemuksista. Käyttöselvityksen tarkoituksena on tuottaa seurantatietoa *Terveellinen kaupunki* -ohjelmaan liittyen sekä pohjatietoa liikuntavirastolle lähiliikuntapaikkojen edelleen kehittämiseksi Helsingissä.

Liikuntavirasto toteutti kesällä 2014 kaikille avoimen **kyselyn**, jonka avulla selvitettiin ulkoilu- ja liikuntapaikkojen käyttöä, toiveita ja kehitysmahdollisuuksia.³³ Helsingin kaupungin ulkoilureittien, liikuntapuistojen ja uimarantojen varrella on yli 100 ulkokuntoilulaitepistettä, joissa on monipuolisesti erilaisia ulkokuntoilulaitteita vatsa- ja selkäpenkistä aina jalkaprässiin asti. Loppukesällä 2014 liikuntavirasto kartoitti kyselyn avulla, mitä mieltä ulkoilijat ovat ulkokuntoilulaitteista, niiden toimivuudesta, sijainnista ja itse laitteista. Tavoitteena oli kehittää ulkokuntoilupaikkoja palvelemaan nykyulkoilijoiden tarpeita entistä paremmin. Venepaikkojen kehittämisestä tehtiin asiakkaille syksyllä 2014 sähköinen kysely. Uusin hanke on **latu- ja luistelukenttien mobiilipalvelu**, jonka kehittämisessä on lähdetty alusta alkaen ulkoilijoiden toiveita kuunnellen. Seuraavaksi liikuntavirasto tekee heidän kanssaan käyttöttestauksen. **Käyttöttestauksia** tehdään projektin eri vaiheissa tasaisin väliajoin, jotta palvelu varmasti vastaa sen todellisten käyttäjien toiveita.

9.5.11. Rakennusvirasto

Rakennusviraston³⁴ osallisuus- ja vuorovaikutuskäytäntöjen yhtenä kanavana on *Kerro kartalla* -nettisovellus, jolla kerätään tietoa jostain tietystä temasta, esimerkiksi Vanhankaupungin alueen yleisistä paikoista³⁵. Usein suoritetaan strukturoitu kysely, jonka kysymykset pysyvät mahdollisimman samanlaisina eri alueilla. Palautteet ja toiveet huomioidaan mahdollisuuksien mukaan. Yhdellä kyselyllä voi olla satoja vastaajia, joten yksittäiset toiveet eivät aina ole toteutettavissa. *Kerro kartalla* -sovelluksen avulla kerätään taustatietoa aluesuunnitelmaa varten. Ihmisten elämää, toimintaa ja viihtymistä Helsingissä koskevat asiat ovat kyselyssä keskeisessä asemassa.

33 <http://www.hel.fi/www/uutiset/fi/liikuntavirasto/ulkoilualuekyselytulokset?pageDesign=helsinkishared/uutisartikkeli-virasto>

34 Rakennusviraston tiedot on saatu viestintäpäällikkö Maria von Knorringilta.

35 Valmiita aluesuunnitelmia ja niiden lähtötiedoiksi koostettuja yhteenvetoja asukaskyselyn tuloksista löytyy tältä sivulta: www.hkr.hel.fi/aluesuunnitelmat. Vanhankaupungin aluesuunnitelma on uusin.

Puistokummitoiminta on rakennusviraston organisoimaa vuorovaikutustoimintaa, joka perustuu vapaaehtoistyöhön. Puistokummit siivoavat puistoista roskaa, istuttavat kasveja ja hoitavat viheralueita. Puistokummitoimintaa mainostetaan vapaaehtoistyön messuilla ja ja puistokävelyillä. Rakennusvirasto tarjoaa puistokummitoiminnalle seuraavia resursseja:

- koordinaattorin palvelut n. 600 puistokummille
- yhteydenpito ja koulutus puistokummiohjaajille
- esitteet, käsikirjat, huomioliivit, roskapihdit, ilmoittautumiskäytännöt
- ”Hyvä kasvaa” -sivusto³⁶
- tilaisuuksien, kuten erityistalkoiden ja joulujuhlan järjestäminen
- kevätsiivoustalkoot (noin 23 000 osallistujaa)

Puisto PR on vuorovaikutustoimintaa, joka käsittää seuraavia osa-alueita:

- sosiaalisen median kautta tehtävä yhteistyö³⁷
- ”Vihreät sylit”³⁸ on Helsingin puistojen kolmikielinen sivusto, jota päivitetään vuosittain. Se sisältää myös videoita.
- Puistokävelyjä järjestetään vuosittain touko-syyskuussa. Ne saavat mukaansa noin 2000 osallistujaa. 15–20 kävelyä on tavanomainen määrä vuodessa.

Rakennusvirasto hyödyntää **asiakastyytyväisyyskyselyitä**. Viraston **twitter**-tilillä on noin 15 000 seuraajaa, mukaan lukien kaikki suuret mediatalot. Rakennusviraston jäseniä on ollut skeittiryhmässä sekä kaupunkiviljelyprojektissa. Rakennusvirasto saa paljon palautetta **palauttejärjestelmän** kautta, ja palautteisiin reagoidaan. Vuonna 2015 palauttejärjestelmään tuli 12 440 palautetta.

9.5.12. Opetusvirasto

Opetusviraston³⁹ pyrkimyksenä on osallistaa oppilaita ja opiskelijoita koulun kehittämiseen, oman opiskelunsa ja oppimisympäristön suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Oppilaat ja opiskelijat ovat mukana esimerkiksi lukuvuoden toimintasuunnitelman ja -kertomuksen sekä koulun järjestyssääntöjen laatimisessa, ja koulun yleisen hyvinvoinnin ja turvallisuuden suunnittelussa sekä arvioinnissa. Oppilas- ja opiskelijahuollon toteuttamista, arviointia ja kehittämistä varten laaditaan koulukohtainen oppilas- tai opiskelija-huoltosuunnitelma yhteistyössä koulun henkilöstön, oppilaiden ja vanhempien kanssa.

Jokaisessa peruskoulussa, lukiossa ja Stadin ammattiopistossa on **oppilas- tai opiskelijakunta**, joka osallistuu aktiivisesti koulun toiminnan kehittämiseen. Osana kaupungin **Ruuti**-vaikuttamisjärjestelmää järjestetään **vuosittain oppilaskuntapäivät**. Joka toinen vuosi järjestetään **ylipormestarin oppilaskuntapäivät**, jossa käsitellään oppilaiden ja opiskelijoiden tekemiä kannanottoja.

Oppilaat osallistuvat vuosittain nuorisoesiintymiskeskukseen järjestämään nuorten osallisuustapahtuma **RuutiExpoon** ja **päättäjämiittiin**, jonka pohjalta laaditaan julkilausuma asioista, joihin nuoret haluavat vaikuttaa. Osana Ruuti-toimintaa on nuorten ydinryhmän valinta, ehdokkaaksi asettuminen ja äänestäminen. Tärkeä osa Ruuti-järjestelmää on myös

36 www.hyvakasvaa.fi

37 www.facebook.com/puistot (5 538 tykkääjää)

38 www.vihreatsylit.fi

39 Opetusviraston tiedot on saatu viestintäpäällikkö Liisa Suoniselta.

osallistava budjetointi, johon kuuluvat Nuorisoasiainkeskuksen järjestämät alueelliset RuutiBudjetti tapahtumat ja opetusviraston kouluille jakama Ruutiraha. Oppilaat ja opiskelijat osallistuvat myös koulujen pihojen suunnitteluun koulujen perusparannusten yhteydessä.

Helsingissä peruskouluilla ja lukioilla on **johtokunnat**, joissa on mukana oppilaiden ja opiskelijoiden, huoltajien sekä koulun henkilöstön edustus. Stadin ammattiopistossa ja Stadin aikuisopistossa toimivat **ammattiosaamisen toimikunta** ja **ammattilliset neuvottelukunnat**, joissa on mukana myös työelämän edustajia. Lukioissa ja peruskouluissa toimivat myös **vanhempainyhdistykset**. Opetusvirasto tekee yhteistyötä Helsingin vanhempainyhdistysten kattojärjestö Helvaryn kanssa.

Peruskouluissa ja lukioissa on käytössä **Wilma-järjestelmä**, jonka kautta vanhemmat ja opettajat voivat pitää yhteyttä. Vanhemmilta kerättiin laajasti palautetta peruskoulun uusia opetussuunnitelmia valmisteltaessa, ja heitä osallistettiin opetussuunnitelmatyöhön erilaisissa **työpajoissa** ja **ideariihissä**.

Opetusvirasto kerää palautetta ja kehittämisideoita palveluistaan kaupungin palautekanavan sekä *Kerro kartalla* -palvelun kautta. Koulujen, oppilaitosten ja päiväkotien palveluista on kerätty kotien palautetta **palvelukykykyselyillä**. Opetusvirasto järjestää myös **asukastilaisuuksia** ja osallistaa asukkaita mukaan palvelujen ja palveluverkon kehittämiseen erilaisten ideariihien kautta. Opetusviraston henkilöstöä on osallistettu viraston muutokseen yhteisissä tilaisuuksissa, työpajoissa ja sisäisellä **Orchidea**-työkalulla, jota on tarkoitus hyödyntää jatkossakin toiminnan kehittämisessä.

Koulujen muotoilupolku⁴⁰ on työkalu koulun arkisten pulmien ja haasteiden ratkaisuun yhteisöllisesti. Muotoiluajattelun lähtökohtana on se, että prosessiin osallistuvat kaikki ne, joita asia jollakin tavalla koskettaa. Yhdessä pohtimisen arvoisiksi asioiksi voidaan katsoa esimerkiksi Wilman pelisäännöt tai oppilaan arviointi. ”*Kodin ja koulun yhteistyön muodot*” -oppaaseen⁴¹ on kerätty *Vanhemmuuden tuki* -hankkeessa kehitettyjä kodin ja koulun yhteistyön muotoja. Hanke on ollut yksi perusopetuksen tasa-arvohankkeista ja mukana on ollut 14 koulua. Vanhemmuuden tuki -hankkeessa mukana olleet koulut ovat kutsuneet huoltajia aktiivisesti mukaan kodin ja koulun yhteistyöhön ja kehittäneet toimintamalleja, joiden on tarkoitus hyödyttää koko perhettä.

Osallistamalla oppilaita on saatu aikaan hyviä kirjoja. ”*Kokeillaan koulu yhteisöissä*” -työkirja osallistavien kokeilujen tekemiseen syntyi Resson peruskoulun ja Vesalan yläasteen kanssa tehdyn kehittämistyön pohjalta. Tavoitteena oli etsiä uudenlaisia tapoja osallistaa koko koulu yhteisöä koulun kehittämiseen ja tärkeiden päämäärien edistämiseen. Resson peruskoulun kokeiluista on tehty myös video⁴². ”*Draaman keinoin kiusaamista vastaan. Menetelmiä kiusaamisen ennaltaehkäisyyn, tutkimiseen ja käsittelyyn*” -opas on syntynyt yhteistyössä *Vanhemmuuden tuki* -hankkeessa mukana olleiden Vesalan yläasteen ja Mellunmäen ala-asteen koulujen kanssa. Oppaan taustalla on ollut tarve saada uudenlaisia menetelmiä koulukiusaamisen liittyvien ilmiöiden työstämiseen ja kiusaamistilanteiden käsittelyyn.

40 <http://www.kultus.fi/fi/oppimateriaali/2016/muotoilupolku>

41 http://wordpress.edu.hel.fi/vanhemmuudentuki/wpcontent/uploads/sites/30/2016/08/Yht.tyopas_LR6.pdf

42 https://youtu.be/2T_dLNWTeVk

9.6. Käyttäjälähtöinen suunnittelu

Yllä esitellyt vuorovaikutuskanavat, menetelmät ja osallistamishankkeet ilmentävät taustalla olevaa filosofiaa, jossa kaupunkilainen nähdään kaupungin asiakkaana, ei alamaisena (ks. kohta 9.2. sekä Bäcklund 2007: 79, 106–110), ja jossa kaupungin tärkein tehtävä on palvella asukkaitaan optimaalisesti. *Käyttäjälähtöisessä suunnittelussa* tuote tai palvelu on tehty vuorovaikutuksessa käyttäjien kanssa koko projektin alusta loppuun. Tämä kunnianhimoinen ajattelutapa asettaa omat haasteensa kaupungin suunnittelijoiden ja käyttäjäkunnan väliselle kommunikaatiolle ja yhteisymmärrykselle. Julkisissa organisaatioissa on riskinä tehdä sellaista käyttäjälähtöistä kehittämistä, joka luo vääriä odotuksia, ja sitten näitä odotuksia ei pystytä täyttämään. Toisinaan käyttäjiä kuunnellaan asioissa, jotka todentuvat kaupunkirakenteessa vasta useiden vuosien kuluttua, joten käyttäjät eivät aina hahmota osallisuuttaan. Kenties vaikeinta on ottaa käyttäjät miettimään asiaa, joka mahdollisesti ei koskaan toteudu tai toteutuu muuttuneena. Siitä seuraa pettymyksiä. Siksi on tärkeää, että mukana oleville käyttäjille muodostuu selkeä kuva siitä, mitä ollaan tekemässä: heille pitää kertoa, mitä yritetään ratkaista, millä aikavälillä, ja hyödynnetäänkö käyttäjäkokeemukset sellaisenaan vai käytetäänkö niitä suunnittelutyön pohjana.

Käyttäjälähtöisen suunnittelun työtapa valitaan tilantee mukaan. Ihmisiltä voidaan suoraan kysyä, mitä käyttäjät haluavat ja tarvitsevat. Silloin kun on jo olemassa vastaavan tyyppisiä tuotteita ja palveluita, ihmiset huomaavat herkästi asioita, jotka eivät toimi, ja voivat tuoda tämän tiedon suunnittelijoille. Jos taas lähdetään tekemään täysin uutta, on syytä mennä sinne, missä ihmiset käyttävät palveluita tai tuotteita, ja katsoa, mitä he todella tekevät. Tällä pyritään pääsemään kiinni tietoon, jota käyttäjillä on, mutta jota he eivät kenties tule sanallistaneiksi. Ihmisillä on myös sellaisia tarpeita, joita ei saa kysymällä esiin. Tällöin voi käyttää esimerkiksi roolipelejä tai saada ihmiset dokumentoimaan omaa elämäänsä.⁴³

Palvelumuotoilu on innovaatio, jota hyödynnetään osana käyttäjälähtöisen kaupungin kehittämistä. Helsinkiinkin on palkattu vuonna 2016 muotoilujohtaja vahvistamaan kaupungin strategista kehittämistä ja muotoilun hyödyntämistä julkisten palvelujen suunnittelussa.

Joissain tapauksissa kaupungin pitkän aikavälin tavoitteet vaativat tekemään kaavoituksellisia ratkaisuja, jotka kohtaavat paikallista vastustusta. Salmela (2012) tuo esiin kiinnostavan näkemyksen siitä, kuinka kaupunkia voidaan kehittää ja muutoksia tehdä ihmisten tahdon vastaisesti siten, että ihmiset kokevat tulleetensa kuulluiksi. Hän (2012: 92) taustoittaa tilannetta kertomalla, että Helsingin väkiluvun toivotaan kasvavan. Siksi kaikkialla kaupungissa etsitään mahdollisuuksia uusiin asunto- ja työpaikka-alueisiin, mutta ennen kaikkea olemassa olevien alueiden täydennysrakentamiseen. Keskeinen piirre kaupunginosissa on ollut ja on edelleen asumisväljyyden kasvusta johtuva väkiluvun alentuminen. Siitä johtuu kaupallisten ja julkisten palveluiden sekä joukkoliikenteen asiakkaiden vähentyminen, mikä antaa syyn kaupungin täydennysrakentamista painottavalle politiikalle. ”Jos täydennysrakentamista ei toteuteta, rakentaminen siirtyy kauemmas, pelloille ja metsiin. Hajaantuminen johtaa haitallisiin seurauksiin, mm. henkilöautoliikenteen lisääntymiseen ja pidentyneisiin matkoihin”, perustelee Salmela (mt.).

43 Tässä esitetyt tiedot ovat peräisin Espoon palvelujen kehittämisjohtaja Päivi Sutisen ja Aalto-yliopiston muotoilun professori Turcka Keinosen haastattelusta, joka on osoitteessa <http://www.muotoilutarinat.fi/fi/artikkeli/kayttajalahoitoinen-suunnittelu/>

Salmela (2012: 93) kiteyttää: ”Yhdistykset ja naapurit eivät näe yksittäisen kaavan väkiluvun lisäystä merkittävänä etuna, vaikka Helsingin määrätietoinen täydennysrakentamista painottava kaavoitus on johtanut joidenkin kaupunginosien väkiluvun kasvuun ja varmistanut palvelujen säilymisen – jopa parantumisen. Kaupunki tekee usein ensimmäisessä vaiheessa maksimaalista rakennusoikeutta tarkoittavan luonnoksen, jota sitten hieman vähennetään joko asukkaiden painostuksen tai jonkin muun syyn takia. Näin asukkaille syntyy kuva, että he ovat voineet vaikuttaa kaavan sisältöön.”

9.7. Helsingin demokratiapilotit – kuntalaiset vs. viranhaltijat

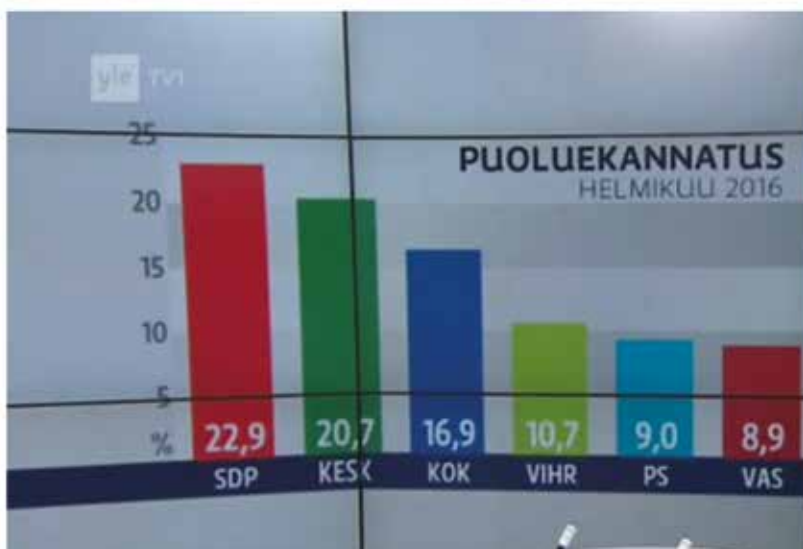
Lukuisten yllä kuvattujen esimerkkien perusteella viranomaiskoneisto ei ainakaan Helsingissä muodosta demokratian tai kansalaisaktivismin vastavoimaa, ”byroslaviaa”, vaan päinvastoin se tukee omalta osaltaan demokratian toteutumista. Esimerkiksi vuonna 2011 kaupungissa toimi demokratiatyöryhmä, joka laati toimenpide-ehdotuksia alueellisen demokratian kehittämiseksi. Jatkona tälle työlle kaupunginhallitus päätti käynnistää alueellisen osallistumisen kokeilun vuodelle 2013, johon avoimen haun kautta valittiin kymmenen pilottia – näihin viitataan nimellä ”demokratiapilotit”. Mainitsin nämä lyhyesti jo luvussa 6. Näistä demokratiapiloteista on saatu hyödyllistä tietoa liittyen siihen, miten ihmisiä voidaan osallistaa. Högnabba (2014: 35) kuvailee: ”Verrattaessa pilottien tavoitteita suhteessa saavutettuihin tuloksiin voidaan havaita, että demokratiakäytäntöihin tai menetelmiin liittyvät tavoitteet ovat toteutuneet lähes täysin, kun taas demokratiatiloihin liittyvät tavoitteet jäivät saavuttamatta. Tavoitteiden ja tulosten saavuttamista on pääosin edistänyt toimijoiden oma aktiivisuus ja halu parantaa alueensa lähidemokratiaa. Hidastavia tekijöitä ovat olleet riittämättömät resurssit ja liian lyhyt aika kaikkien tavoitteiden toteuttamiseksi. Pulmalliseksi asiaksi osoittautui, että yhteistyön luominen kaupungin virastojen kanssa eteni odotettua hitaammin. Niissä piloteissa, joissa onnistuttiin luomaan hyvä yhteistyö kaupungin virkamiehiin ja/tai päättäjiin, kehittämistyö eteni paremmin.” Tutkimus osoittaa, että keskeisiä ongelmia ovat toimijoiden ajan ja taloudellisten resursien puute – sekä kiinnostuksen puute eli se, että aktiivisia toimijoita on ollut liian vähän (Högnabba 2014: 15, 16).

Erikseen on syytä mainita Maunulan demokratiahanke, jossa oli kyse Maunula-talosta. Tämä hanke osoitti, että reagoiminen ihmisten todellisiin tarpeisiin edistää ihmisten osallistumista. Högnabba (2014: 17) kertoo: ”Työtä edisti hyvä ajoitus, eli Maunula-talon suunnitteluprosessi lähti liikkeelle samaan aikaan kun pilotti käynnistyi. Pilotti syntyi alueen todellisista tarpeista ja sai mukaansa niin uusia kuin vanhojakin toimijoita.” Myös ”Helsingin pyöräilevät kaupunginosat”-hanke mitä ilmeisimmin hyötyi siitä, että innostus oli jo valmiina demokratiapilotin alkaessa, eli hanke vastasi todellisiin tarpeisiin. Högnabba (2014: 18) toteaa: ”Kehittämistyötä edisti pyöräilytapahtumiin osallistuneiden asukkaiden selvä innostus ja motivaatio.”

IV JOHTOPÄÄTÖKSET

You Tube

10. YHTEENVETO: OSALLISTUMISEN EDISTÄMISEN TOIMIVIA KEINOJA

Tässä katsauksessa olen käynyt läpi erilaisia aiheita, jotka korostuvat tämänhetkisessä keskustelussa demokratiasta. Aineistosta nousee esiin muutamia oivalluksia toimivista keinoista, joilla ihmisiä on saatu innostumaan yhteiskunnan kehittämisestä ja osallistumaan siihen tavalla tai toisella. Kertaan nämä keinot tässä.

10.1. Toimivia keinoja

- *Nuorten kotikasvatus.* Tutkimukset ovat osoittaneet, että mitä enemmän nuoren kodissa on keskusteltu politiikasta, sitä todennäköisemmin nuoresta tulee politiikasta kiinnostunut, aktiivinen kansalainen. Oma merkityksensä on toki koululla ja muilla nuoren lähisuhteilla. Lisäksi vanhempien asemoituminen vasemmisto-oikeisto-akselilla vaikuttaa nuoren ajattelutapoihin. (Kohdassa 4.1.)
- *Koulun vaikutus.* Koulutuksella on vahva vaikutus politiikasta kiinnostumiseen. Noin kuudesosa suomalaisista, joilla ei ole ammatillista koulutusta, ei koe olevansa lainkaan kiinnostunut politiikasta. Yliopistotutkinnon suorittaneista lähes 90 prosenttia on politiikasta vähintään jonkin verran kiinnostuneita. Myös opetuksen sisältö muokkaa tapaa, jolla yhteiskunnasta ollaan kiinnostuneita. Virkamieskoneisto nauttii tutkimusten mukaan nuorten luottamusta. Tämän asiantilan voi katsoa heijastavan suomalaisen kouluopetuksen yhteiskuntaopin takavuosien sisältöä ja tavoitteita. Opetus on keskittynyt tuottamaan tiedollista kompetenssia, ja on rajannut puoluepoliittiset kysymykset pitkälti ulkopuolelleen. Opetuksen sisältö on ollut instituutioihin painottunutta, eikä se ole korostanut kriittisiä, analyttisiä, osallistuvia tai kokemuksellisia ulottuvuuksia. Mikäli viimeksi mainittuja halutaan vastedes korostaa enemmän, ne tulisi mitä ilmeisimmin sisällyttää koulun opetussuunnitelmaan. (Kohdassa 4.2.)
- *Media.* Äänestyspäätösten teossa tärkeimpiä tietolähteitä ovat yli 35-vuotiaiden kohdalla television uutis- ja ajankohtaisohjelmat, sanomalehdet sekä television vaaliohjelmat. Keskeisiä ovat myös vaalikoneet, sanomalehtimainonta sekä ehdokkaiden nettisivut. Tätä nuorempien tärkeimpinä vaalitietolähteinä ovat (tiedostusvälineiden) vaalikoneet ja ehdokkaiden nettisivut. Tutkijat ennustavat personoitujen Facebook-sivustojen ja Twitter-tilien merkityksen kasvavan tulevaisuudessa. (Kohdassa 5.)
- *Vaalikoneet* ovat lisänneet ihmisten aktiivisuutta ja osoittautuneet suosituiksi tietolähteiksi. Tämän vuoksi niiden tekijöiltä tulisi edellyttää suurta vastuuntuntoa siinä, että vaalikoneet antavat oikeaa tietoa, eivätkä esimerkiksi laskenta-algoritmit vääristä tuloksia. (Kohdassa 5.3.)
- *Sosiaalinen media ja avoin data.* Sentyypin uuden ja pirteän aktiivisuuden, kuten kaupunginosaliikkeet, Ravintolapäivä ja Siivouspäivä, taustalla vaikuttaa kaksi tekijää:

sosiaalinen media Facebook-ryhmineen sekä Helsingin kaupungin päätös avata päätöksentekoaan avoimena datana kaikkien kaupunkilaisten käyttöön. (Kohdissa 5.4–5.7.)

- *Viranomaisten aktivointikampanjat.* EU:n ulkopuolelta tulleiden maahanmuuttajien viimeaikaisen äänestysaktiivisuuden nousun syynä näyttäisivät olevat viranomaislähtöiset aktivointikampanjat. (Kohdassa 3.4.) Helsingin demokriatipilotit ovat toinen esimerkki lisääntyneestä aktiivisuudesta, jota on kannustettu kaupungin päättäjien toimesta. Myös sentyyppisissä tapahtumissa kuten osallisuusmallin yhteiskehittämispäivillä on nähty paljon innostuneita osallistujia.
- *Järjestöt.* Esimerkiksi vammaisjärjestöjen tekemä työ korostuu vammaisten aktivoimisessa yhteiskuntaosallisuuteen. Vammaisten on osoitettu syrjäytyvän muuta väestöä helpommin niin äänestämisestä kuin muistakin yhteiskunnallisen osallisuuden muodoista. Siksi vammaisjärjestöjen toiminta tulisi kaikissa olosuhteissa turvata. (Kohdassa 3.2.) Toisin tässä yhteydessä esiin myös toisen muita heikommassa asemassa olevan ryhmän, jota tosin ei ole tutkittu eikä huomioitu kovin paljon: yksinhuoltajat. Demokriatian ja osallisuuden nimissä myös yksinhuoltajajärjestöjä tulisi kuunnella erityisen tarkasti, sillä ne edustavat väestöryhmää, jolla ei välttämättä ole voimavaroja pitää ääntä itse omasta puolestaan ja lastensa puolesta.
- *Leikit ja pelit.* Leikkimielistäminen on ihmisten motivoimisen metodi, jossa aktiviteettiin osallistumisesta tehdään hauska pikku kisa. Tästä on hyviä tuloksia ihmisten aktivoimisen menetelmänä sekä Suomesta että maailmalta. Muki Haklay (2015) kertoo kansalaistieteeseen osallistuneiden ihmisten motivoimisesta vapaaehtoistyöhön: tutkimusaineiston keräämisestä voi tehdä pienen pelin. Myös Suomessa on huomattu, että nuoret on helpointa saada osallistumaan osallistuvaan budjetointiin, jos asia tarjotaan heille leikin muodossa. (Kohdissa 7.2 ja 9.4 ja 9.5.5.)
- *Riittävät resurssit.* Aika, raha, aktivistit, viranomaiskoneiston myötämielisyys. Helsingin demokriatipilotit tarjoavat koeasetelman, joka paljastaa sekä osallistumista kannustavia että osallistumista lannistavia seikkoja. Tavoitteiden saavuttamista edistää toimijoiden oma aktiivisuus ja halu parantaa alueensa lähidemokratiaa. Hidastavia tekijöitä ovat riittämättömät resurssit ja liian lyhyt aika tavoitteiden toteuttamiseksi. Yhteistyön luominen kaupungin virastojen ja aktiivisten kuntalaisten välille on keskeistä. (Kohdassa 9.7.)
- *Todellisiin tarpeisiin reagoiminen* edistää osallistumista. Esimerkiksi Maunula-talon suunnitteluprosessi lähti Helsingissä liikkeelle samaan aikaan kun demokriatipilotti käynnistyi. Näin kyseinen pilotti syntyi alueen todellisista tarpeista ja sai mukaansa niin uusia kuin vanhojakin toimijoita. Olisi optimaalista, että järjestelmän reagoisi silloin, kun innostus on suurimmillaan – eli osallistumisen lähtökohtana olisivat ihmisten todelliset, enemmän tai vähemmän spontaanit tarpeet. (Kohdissa 7.2 ja 9.7.)
- *Asiantuntijan läsnäolo.* *RuutiBudjetti*-hankkeessa oli tavoitteena tuottaa nuorille positiivisen vaikuttamisen mahdollisuus sekä luovuttaa heille päätösvaltaa nuorisotalojen rahoituksen suunnittelussa ja toimeenpanossa. Kehittämistyötä edisti pilotin toteuttaminen nuorisotoimen alaisuudessa, jolloin kehittämistyötä tehtiin virkatyönä. Työtä jossain määrin hidasti kaupungin vuosittaisen toiminnan- ja budjettiprosessin pitkä aikajänne. Tämä on heikkous erityisesti nuorten näkökulmasta, sillä nuorten innostus ja motivaatio voi helposti lopahtaa. Palkatun ammattilaisen läsnäolo kiinnostusta

ylläpitävänä voimana näyttää olevan hyödyllinen. (Kohdissa 7.2, 9.5 ja 9.7.) Kansalais-tieteellisissä tai muissa erittäin pitkälle erikoistunutta ammatillista asiantuntemusta edellyttävissä hankkeissa asiantuntijan läsnäolo on projektin onnistumisen kannalta välttämätöntä. (Kohdassa 9.4.)

- *Vapaan keskustelun salliminen.* Tapaus, jossa Italian eri kaupungeissa kokeiltiin osallistuvaa budjetointia, toi esiin huomiotaherättävän eron Monzan kaupungin ja Torinon kaupungin välillä. Monzassa onnistuttiin saamaan ihmiset osallistumaan aktiivisesti tarkastelun kohteena olevaan hankkeeseen, kun taas Torinossa osallistuminen oli nihkeää. Eron taustalla havaittiin se, että Monzassa ihmiset saivat keskustella, suunnitella ja valita hankkeen itse, ja myös epävirallisella keskustelulla ja kommentoinnilla oli sijansa prosessin kulussa. Torinossa sen sijaan 15 valittua kaupunkilaista suunnittelivat kilpailutettavat hankkeet, ja muilta pyydettiin vain ideoiden ja tarpeiden esille tuomista. Torinolaisten kiinnostus osallistuvaan budjetointiin oli vähäistä verrattuna Monzaan. Ergo: ihmiset osallistuvat sitä innokkaammin, mitä enemmän he saavat käyttää omaa ääntään. (Kohdassa 7.2.)
- *Ei-vastausten antaminen kannustavasti.* Erityisesti nuorten kannustamisessa osallistumiseen on muistettava retorisen tyylin tärkeys, jos jotain toivetta ei voida toteuttaa. Päätös on hyvä perustella asiallisesti niin, että se tulee ymmärrettäväksi, ja ehdotuksen esittäjä kokee tulleen kuulluksi ja arvostetuksi. Tällainen vastaus ei lannista osallistumista niin paljon kuin ynsä kapulakieli. (Kohdassa 4.3.)
- *Äänestysmahdollisuuksien laajentaminen erilaisiin toimipisteisiin, joissa on vaivatonta pistäytyä.* Ennakoäänestämisen piristämiseksi kokeiltuja esimerkkejä ovat esimerkiksi bensa-asetat ja kaupat. (Kohdassa 2.7.)
- *Yhden luukun periaate.* Valtiovarainministeriössä on pohdittu keinoja, joilla voitaisiin raivata esteitä vapaaehtoistyöhön osallistumiselta. Yhtenä rasitteena on nähty monimutkaisilta tuntuvat lupamenettelyt. Ministeriössä on tultu johtopäätökseen, että yhden luukun periaate lupien hankinnassa edistänee aktiivisuutta. (Kohdassa 6.1.)

Lukuisia esimerkkejä erilaisista kuntalaisten osallistumis- ja vaikuttamistapojen edistämisestä Suomen kunnissa antavat Piipponen & Pekola-Sjöblom (2013: 53–55). Nämä eivät kuitenkaan tuo esiin tietoja eri menetelmien vaikuttavuudesta ja hyödyistä. Ulkomailta vastaavatyyppejä esimerkkejä runsaan kokoelman tarjoaa Smith (2005), joka mainitsee satunnaisia tietoja erilaisten kokeilujen vaikuttavuudesta kyseisissä spesifeissä olosuhteissa.

10.2. Kyseenalaisia keinoja

- *Vaalipiirien yhdistämisestä* ei näytä olevan apua äänestysaktiivisuudelle. Westinen & Borg (2016: 222) ovat tutkineet vuoden 2015 vaalien yhteydessä toteutettua vaalipiiri-uudistusta, joka muutti paikkajakoa Itä-Suomessa. He osoittavat, että uudistuksella ei ollut kokonaisuudessaan vaikutusta ehdokasasetteluun, yli vanhojen vaalipiirirajojen äänestäminen oli vähäistä ja äänestysprosentti säilyi entisellä tasollaan. Siinä missä vaalipiiri-uudistus lisäsi puolueiden välistä tasa-arvoa, vaikutus ehdokkaiden kohdalla oli päinvastainen, sillä uudistus merkitsi ehdokkaiden keskimääräisten kampanjakulujen huomattavaa kasvua. Myös *Demokratiaindikaattorit*-raportissa (2015: 66) todetaan:

”Itä-Suomen vaalipiirien yhdistämisestä ei ollut apua alueen valitsijoiden äänestysinnon vahvistamisessa.” Tätä uudistusta en käsitellyt katsauksessani tämän enempää.

- *Äänestysikärajan lasku.* Äänestysaktiivisuuden lisäämiseksi on ehdotettu sentyyppiä keinoja, kuten äänestysikärajan laskua 16 ikävuoteen sekä internet-äänestämisestä. Etenkään äänestysikärajan laskeminen ei ole saanut suurta kannatusta.
- *Sähköinen äänestäminen.* Asenteet internet-äänestämistä kohtaan näyttäisivät olevan muuttumassa aiempaa myönteisemmiksi. Sähköistä äänestämistä kokeiltiin vuoden 2008 kunnallisvaaleissa muutamissa kunnissa. Tämä kokeilu epäonnistui teknisten vaikeuksien vuoksi ja tuli kalliiksi, mutta mielipideilmasto näyttäisi olevan uusille kokeiluille suopea. (Kohdassa 2.7.)

10.3. Mikä heikentää osallistumista?

Smith (2005: 106–108) luettelee tutkimuksiin perustuen tekijöitä, joiden on osoitettu muodostavan esteitä osallistumiselle. Samat huomiot toistuvat muissakin lähteissä. Seuraavia sudenkuoppia tulisi välttää:

- *Resurssien puute.* Ihmisiä kannustetaan osallistumaan, mutta osallistumiselle ei ole varattu tarvittavia resursseja.
- *Epäselvyys* osallistumisen tavoitteista, osallistuvien kansalaisten heikko johtaminen. Tällaisessa tilanteessa mukaan innostetut ihmiset helposti turhautuvat.
- *Näennäinen aktivoiminen.* Toimintaa edistävillä ihmisillä on toisinaan taipumus kuvitella osallistavan toiminnan onnistuneen, mikäli mukaan on saatu ne aktivistit, jotka olisivat osallistuneet joka tapauksessa.
- *Tuloksettomuus.* Osallistuminen ei tuota tulosta: mikään ei muutu, vaikka mielipiteet on sanottu ja toiminta on toteutettu. Toiminnan vaikuttavuudesta ei ole näyttöä.
- *Tiedon puute.* Ihmiset eivät tiedä mahdollisuuksistaan osallistua.

11. LOPUKSI

Tämän katsauksen ensisijainen tarkoitus on palvella Helsingin kaupungin niitä tahoja, jotka edistävät demokratiaa ja asukkaiden osallistumista, mutta toivon katsauksesta olevan hyötyä mahdollisimman laajalti muillekin. Tutkimusasetelmaa muotoiltaessa esitettiin ajatus, että tämän katsauksen tulisi tuottaa uuden, 1.6.2017 voimaan astuvan johtamisjärjestelmän kannalta relevanttia tietoa. Tulevaisuuden päätöksenteolle hyödyllisten kysymysten joukossa lienevät tätä katsausta varten läpikäymäni aineiston valossa ainakin nämä:

- Kuinka houkutellaan ihmisiä kiinnostumaan äänestamisestä vaaleissa?
- Kuinka toimitaan koulujen ja perheiden kanssa yhteistyössä, jotta nuoret saadaan kiinnostumaan politiikan sisällöistä?
- Kuinka huomioidaan päätöksenteossa ne ihmisryhmät, joille yhteiskunnallinen aktiivisuus voi tuottaa enemmän haasteita kuin muille (vammaiset, ikäihmiset, maahanmuuttajat, yksinhuoltajat), ja joiden ääni ei näin ollen välttämättä kanna yhtä hyvin kuin muiden?
- Kuinka saadaan ihmiset innostumaan kunkin toimialan kehittamisestä niin, että he haluavat osallistua ja heidän osallistumisensa on mielekästä?

Kuva: Helsingin kaupungin aineistopankki / Seppo Laakso.

- Kuinka kannustetaan ihmisiä jatkamaan osallistumista kaupunkimme kukoistavaan, monenkirjavaan kaupunkikulttuuriin kaupunginosajuhlineen ja muine innovatiivisine, iloisine tapahtumineen?
- Kuinka turvataan demokratian toteutuminen tilanteessa, jossa yksityinen raha pyrkii osaksi järjestelmää tuoden mukanaan yksityiset intressit?
- Millaiset ohjeet tulisi laatia kansalaisten ja erityisten nuorten palautteisiin vastaamiselle, jotta keskustelu pysyy rakentavana silloinkin, kun toiveita ei voida toteuttaa?
- Kuinka taataan kansalaisraatien tuottamien julkilausumien huomioiminen riittävässä määrin, jotta intoa ei lannisteta?
- Kuinka huomioidaan kansalaistiede ja kuinka siihen voitaisiin kannustaa, valjastaa aktivistien innokkuus yhteiskunnan hyväksi? Kenen kanssa pitäisi tehdä yhteistyötä, jotta lopputulokset ovat hyödyllisiä ja vaivannäkö mielekäästä?

Myllyniemi & Kiilakoski (2013: 113) taitavat osua naulan kantaan todetessaan, että loppujen lopuksi kaikkein tärkeimmäksi osallistumisen kannustimeksi nousee mahdollisuus edistää itselle tärkeää asiaa, sekä mahdollisuus edistää yhteistä hyvää. Monesti yksilölle tärkeiden asioiden edistämistä ja yleistä hyvää ei edes tarvitse nähdä erillisinä asioina, vaan ne voivat liittyä toisiinsa kiinteästi. Viranhaltijan tehtäväksi jää aktivistien motivoituneisuuden kohdatessaan jollain perusteella päättää, haluaako hän olla puolesta vai vastaan. Kuten sanonta kuuluu: ”Joka tahtoo, keksii keinot – joka ei tahdo, keksii selitykset.”

Me elämme vapaudessa, joka kenties tekee meidät laiskoiksi kiinnittämään historian valossa huomiota siihen, ettei vapaus ole itsestäänselvää, vaan sen säilymistä täytyy valvoa: äänestää ja osallistua – ja mahdollistaa toisten osallistuminen.

LÄHTEET

American Civil Liberties Union, 2016: *Private prisons*. <https://www.aclu.org/issues/mass-incarceration/privatization-criminal-justice/private-prisons>

Askelo, Sini 2015: Mitä Helsingin vaalitulokset kertovat aluenäkökulmasta? *Kvartti* 2/2015.

Azemati, Hanna, Michael Belinsky, Ryan Gillette, Jeffrey Liebman, Alina Sellman & Angela Wyse 2013: *Social Impact Bonds: Lessons Learned So Far*. Community Development Investment Review. Federal Reserve Bank of San Francisco Federal Reserve Bank of San Francisco.

Baierle, Sérgio 2003: The Porto Alegre thermidor? Brazil's 'Participatory Budget' at crossroads. *Socialist Register* 39.

Beetham, David 2012: Evaluating new vs old forms of citizen engagement and participation. Brigitte Geissel & Kenneth Newton (toim.): *Evaluating Democratic Innovations. Curing the democratic malaise?* Lontoo: Routledge.

Budge, Ian 2012: Implementing popular preferences: is direct democracy the answer? Brigitte Geissel & Kenneth Newton (toim.): *Evaluating Democratic Innovations. Curing the democratic malaise?* Lontoo: Routledge.

Bäcklund, Pia, Jouni Häkli & Harry Schulman 2002: Osallisuuden jäljillä. Teoksessa Pia Bäcklund, Jouni Häkli & Harry Schulman (toim.): *Osalliset ja osajat – kansalaiset kaupungin suunnittelussa*. Helsinki: Gaudeamus.

Bäcklund, Pia 2007: *Tietämisen politiikka. Kokemuksellinen tieto kunnan hallinnassa*. Helsingin kaupungin tietokeskus.

Cathcart-Keays, Athlyn 2016: *How London uses crowdfunding to build projects – and community*. http://citiscopes.org/story/2016/how-london-uses-crowdfunding-build-projects-and-community?utm_source=Citiscopes&utm_campaign=5d469ae481-Mailchimp_2016_06_17&utm_medium=email&utm_term=0_ce992dbfef-5d469ae481-118059909

Chassy, Paul & Scott H. Amey 2011: *Bad Business: Billions of Taxpayer Dollars Wasted on Hiring Contractors*. Project On Government Oversight. <http://www.pogo.org/our-work/reports/2011/co-gp-20110913.html>

Christensen, Henrik Serup 2012: *Verkkodemokratia Suomen kunnissa*. Turun kaupunki, Kaupunkitutkimus- ja tietoyksikkö. Tutkimuskatsauksia 4a/2012.

Christensen, Henrik Serup, Staffan Himmelroos & Kimmo Grönlund 2016: Does deliberation breed an appetite for discursive participation? Assessing the impact of first-hand experience. *Political Studies*, published online 12.4.2016.

Cutts, David, Edward Fieldhouse, Kingsley Purdam, David Steel & Mark Tranmer 2007: Voter turnout in British South Asian communities at the 2001 general election. *The British Journal of Politics & International Relations* 9 (2007): 3, 396–412.

Demokratiaindikaattorit 2013. Selvityksiä ja ohjeita 52/2013. Oikeusministeriö.

Demokratiaindikaattorit 2015. Selvityksiä ja ohjeita 56/2015. Oikeusministeriö.

- Demokratiapoliitikan suuntaviivat*. Demokratiapoliittinen keskusteluasiakirja 2009. Oikeusministeriö.
- Dragony, Megan, Peter Gerry & Victoria Boelman 2015:** *On the ground: Barnet community mapping pilot*. The Young Foundation. Thinking, Action, Change.
- Eranti, Veikko 2014:** Oma etu ja yhteinen hyvä paikallisessa kiistassa. *Sosiologia* 1/2014.
- Eranti, Veikko 2016:** Mikä rakentamisessa rassaa? NIMBY-ilmio ja kaavoittaminen Helsingissä. *Kvartti* 3/2016.
- Eskelinen, Heikki 2016:** Paikkaperustainen kehittäminen – Suomi isossa kuvassa. *Näkökulmana paikkaperustainen yhteiskunta*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Alueiden kehittäminen 25/2016.
- Fieldhouse, Edward & David Cutts 2008:** Diversity, density and turnout: the effect of neighborhood ethno-religious composition on voter turnout in Britain. *Political Geography* 25 (2008): 5, 530–548.
- Gibson, Andy 2010:** *Local by social – How local authorities can use social media to achieve more for less*. Lontoo: Nesta. https://www.nesta.org.uk/sites/default/files/local_by_social.pdf
- Gidengil, Elisabeth, Hanna Wass & Maria Valaste 2016:** Political socialization and voting: The parent-child link in turnout. *Political Research Quarterly* 69(2), 373–383.
- Gladwell, Malcolm 2000:** *Tipping point. How little things can make a big difference*. Lontoo: Abacus.
- Grímsson, Gunnar & Róbert Bjarnason 2015:** *Better Neighbourhoods 2011–2015, Participatory budgeting in Reykjavik*. <http://www.citizens.is/wp-content/uploads/2014/06/Better-Neighbourhoods-Participatory-budgeting-in-Reykjavik-2011-2015.pdf>
- Grönlund, Kimmo, Maija Setälä & Kaisa Herne 2010:** Deliberation and civic virtue: lessons from a citizen deliberation experiment. *European Political Science Review* 2/1, pp. 95–117. https://www.researchgate.net/publication/231824382_Deliberation_and_Civic_Virtue_Lessons_From_a_Citizen_Deliberation_Experiment
- Gustafsson-Wright, Emily, Sophie Gardiner & Vidya Putcha 2015:** *The Potential and Limitations of Impact Bonds: Lessons from the First Five Years of Experience Worldwide*. Brookings Global Economy and Development Program.
- Haklay, Muki 2015:** *Citizen Science and Policy: A European Perspective*. Washington, DC: Woodrow Wilson International Center for Scholars.
- Hall, Katy & Jan Diehm 2013:** One disturbing reason for our exploding prison population. *The Huffington Post* 19.9.2013. http://www.huffingtonpost.com/2013/09/19/private-prisons_n_3955686.html
- Haltia, Maiju 2012:** *Nuorten kansalaiskulttuurit ja media. Näkökulmia nuorten aktiiviseen kansalaisuuteen*. Pro gradu, Turun yliopisto, sosiologia.
- Helsingin demokratiapilotit – alueellisen osallistumisen kokeilu 2014*. Loppuraportti. Helsingin kaupunki, 31.1.2014.
- Helsingin kaupunginvaltuuston keskustelupöytäkirja 25.4.2012*: 91 §, esityslistan asia nro 5. Lähetekeskustelu kaupunkilaisten vaikutusmahdollisuuksista ja demokratian vahvistamista koskevasta hankkeesta.

Horesh, Ronnie 2015a: Why the bonds must be tradeable. *socialgoals.com*.

Horesh, Ronnie 2015b: Why I don't like Social Impact Bonds. *socialgoals.com*.

Högnabba, Stina 2014: "Unelmia, pikavoittoja ja demokratiapöhinää", Helsingin demokratiapilottien tulokset. Helsingin kaupungin tietokeskus. Tutkimuskatsauksia 2014.

Idström, Anna, Marko Stenroos & Minna Uimonen 2013: Oikeita töitä. Vammaisten ja osatyökykyisten työllistymisen toimivia käytäntöjä Ruotsista, Tanskasta, Virosta ja Suomesta. Helsinki: Aspa.

Jaakkola, Henrik 2015: Taantuva vai edistynvä demokratia? Valtiollisen demokratiapolitiikan suuntaviivoja. Peruste 1-2, 2015. <http://www.vasemmistofoorumi.fi/wp-content/uploads/2015/03/jaakkola.pdf>

Järnbert, Mikaela & Johan Wilén 2016: Demokrati på olika villkor. *Välfärd* 2/2016.

Kaikkonen R, J. Murto, O. Pentala, T. Koskela, E. Virtala, T. Härkänen, T. Koskenniemi, J. Ahonen, E. Vartiainen & S. Koskinen. Alueellisen terveys- ja hyvinvointitutkimuksen perustulokset 2010-2015. Verkkojulkaisu: www.thl.fi/ath

Kallio, Kirsi Pauliina & Pia Bäcklund 2012: Oletettu alueellisuus, kuviteltu osallisuus – tilalliset sidokset julkishallinnon lapsi- ja nuorisopoliittisessa retoriikassa. *TERRA* 124: 4.

Karjalainen, Maija 2012: Kansalaisfoorumit edustuksellisessa päätöksenteossa. Selvityksiä ja ohjeita 51/2012. Oikeusministeriö.

Karvonen, Lauri 2011: Demokratian kehitys ja demokratiakäsitykset kulkevat käsi kädessä. Turun kaupunki, kaupunkitutkimus- ja tietoyksikkö. Tutkimuskatsauksia 2/2011.

Katsaus sosiaali- ja terveysviraston asiakaspalautekanavista saatuun tietoon 2013-2015. http://www.hel.fi/static/public/hela/Sosiaali- ja_terveyslautakunta/Suomi/Esitys/2015/Sote_2015-10-27_Sotelk_18_El/518399D5-6F88-4B84-A062-93774DC45309/Liite.pdf

Katajamäki, Hannu 2016: Paikkaperustaisuuden suuri linja – Paikat ja paikallisuus yhteiskuntatieteen perinteessä. *Näkökulmana paikkaperustainen yhteiskunta*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Alueiden kehittäminen 25/2016.

Keskinen, Vesa 2015: Nuori vaikuttaa ostopäätöksillä ja porukalla. *Kvartti* 2/2015. <http://www.kvartti.fi/fi/artikkelit/nuori-vaikuttaa-ostopaatoksilla-ja-porukalla>

Kettunen, Pekka & Michael Kull 2016: Valtion ja paikallishallinnon jännitteinen suhde. *Näkökulmana paikkaperustainen yhteiskunta*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Alueiden kehittäminen 25/2016.

Kiilakoski, Tomi & Anu Gretschel 2012: Muistiinpanoja demokratiapöytäkirjoista. Millainen on lasten ja nuorten kunta 2010-luvulla? Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura. Verkkojulkaisuja 57.

Kilpeläinen, Arja & Päivi Rasi 2016: Paikallisuuden paradoksena digiajassa. *Näkökulmana paikkaperustainen yhteiskunta*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Alueiden kehittäminen 25/2016.

Kokko, Annika 2013: Kadonnutta mielenkiintoa etsimässä. *Aikuiskasvatus* 1/2013.

Kriesi, Hanspeter 2012: Direct democracy: the Swiss experience. Brigitte Geissel & Kenneth Newton (toim.): *Evaluating Democratic Innovations*. Curing the democratic malaise? Lontoo: Routledge.

- Kuparinen, Riitta 2005:** *Ei meidän naapuriin: tapaustutkimus asukasyhteisön suhtautumisesta kehitysvammaisten asuntolan rakentamiseen.* Helsinki: Kehitysvammaliiton tutkimusyksikkö Kotu.
- Kuparinen, Riitta 2008:** Nimby-ilmiö 'tapaus Marjaniemen' valossa. Teoksessa Kopomaa, Timo; Lasse Peltonen & Tapio Litmanen (toim.). *Ei meidän pihallemme! Paikalliset kiistat tilasta.* Helsinki: Gaudeamus, 56-94.
- Kuparinen, Riitta 2013:** Ei kenenkään lähelle. *Suuntaja* 2/13, ASPA.
- Lahti, Tanja & Markus Laine 2013:** *Kaupungin toiminta tutummaksi ja vuorovaikutus vahvemmaksi, helsinkiläisten näkemyksiä kaupungin toiminnasta ja päätöksenteosta vuonna 2012.* Helsingin kaupungin tietokeskus. Tutkimuskatsauksia 2013.
- Lau, Richard, Parina Patel, Dalia Fahmy & Robert Kaufman 2013:** Correct voting across thirty-three democracies: A preliminary analysis. *British Journal of Political Science* 44(2), 239-259.
- Lehtonen, Pauliina 2013:** *Julkisesti uskottavat. Kansalaisten kokemuksellinen tieto ja performatiiviset osallistumiskäytännöt.* Väitöskirja. Tampereen yliopisto.
- Leino, Helena 2008:** Kansalaisosallistuminen kaupunkisuunnittelussa. Rajaorganisaatioita vai hybridien hallintaa? *Alue ja ympäristö* 2/2008. 41-48.
- Luoto, Ilkka 2016:** Paikkaperustaisen aluekehittämisen iskusanat – tekno, tahto ja tunne. *Näkökulmana paikkaperustainen yhteiskunta.* Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Alueiden kehittäminen 25/2016.
- Lähidemokratiakomitea 1988:** Lähidemokratian kehittäminen Helsingissä. Helsingin kaupunki.
- Martikainen, Tuomo, Hanna Wass & Marjukka Weide 2013:** Äänestysaktiivisuus ja puolueiden kannatus vuoden 2012 kunnallisvaaleissa Helsingissä. *Kvartti* 1/2013. <http://www.kvartti.fi/fi/artikkelit/aanestysaktiivisuus-ja-puolueiden-kannatus-vuoden-2012-kunnallisvaaleissa-helsingissa>
- Matikainen, Janne, Karoliina Talvitie-Lamberg & Heikki Kunnas 2008:** Virkamiesten asennoituminen verkko-osallistumista kohtaan. *Hallinnon tutkimus* 4/2008.
- Medina, Barak 2010:** Constitutional limits to privatization: The Israeli Supreme Court decision to invalidate prison privatization. I-CON (2010), Vol. 8 No. 4, 690-713. <http://icon.oxfordjournals.org/content/8/4/690.full.pdf>
- Monbiot, George 2009:** This revolting trade in human lives is an incentive to lock people up. *The Guardian*, 3 March 2009. <https://www.theguardian.com/commentisfree/2009/mar/03/prison-population-titan-jails>
- Myllyniemi, Sami & Tomi Kiilakoski 2013:** Nuorten yhteiskunnalliset osallistumistavat ja asenteet. *Demokratiaindikaattorit 2013.* Selvityksiä ja ohjeita 52/2013. Oikeusministeriö.
- Mykkänen, Juri & Sami Borg 2013:** Internet ja sosiaalinen media vaaleissa. *Demokratiaindikaattorit 2013.* Selvityksiä ja ohjeita 52/2013. Oikeusministeriö.
- Mynttinen, Eeva 2008:** *Asunnottomia Etu-Töölöön? Osallistumisen mahdollisuudet ja mahdollisuudet asunnottomien asumispalveluiden sijoittamisessa.* Pro gradu. Yhteiskuntapolitiikan laitos, Helsingin yliopisto.
- Mäenpää, Pasi 2011:** *Helsinki takaisin jaloilleen – Askelia toimivampaan kaupunkiin.* Gaudeamus, Helsinki.

- Newton, Ken 2012:** Making better citizens? Brigitte Geissel & Kenneth Newton (toim.): *Evaluating Democratic Innovations. Curing the democratic malaise?* Lontoo: Routledge.
- Niinikoski, Marja-Liisa & Maija Setälä 2012:** Deliberatiivisen demokratian keinoja testaamassa: foorumikokeilu osana kunnallista päätöksentekoa. *Hallinnon tutkimus* 4/2014.
- Opetusministeriö 2012:** *Suomi demokratiana kansainvälisten vertailujen pohjalta*, 10.4.2012. http://www.oikeusministerio.fi/material/attachments/om/hankkeet/fi/2011/6AldjM5wU/KV-selvitys_17.4.2012.pdf
- Oppel, Richard A., Jr. 2011:** Private Prisons Found to Offer Little in Savings. *New York Times*, May 18 2011. http://www.nytimes.com/2011/05/19/us/19prisons.html?_r=3&ref=us
- Pekola-Sjöblom, Marianne 2016:** *Kuntalaisten usko suorien osallistumistapojen vaikuttavuuteen vahvistunut*. <http://www.kunnat.net/fi/tietopankit/uutisia/2016/Sivut/kuntalaisten-usko-suorien-osallistumistapojen-vaikuttavuuteen-vahvistunut.aspx>
- Pihlaja, Ritva & Siv Sandberg 2012:** *Alueellista demokratiaa? Lähidemokratian toimintamallit Suomen Kunnissa*. Valtiovarainministeriön julkaisu 27/2012.
- Piipponen, Sirkka-Liisa & Marianne Pekola-Sjöblom 2013:** *Kuntademokratian ja -johtamisen tila valtuustokaudella 2009-2012*. Acta 252. Kuntaliitto.
- Pikkala, Sami, Marianne Pekola-Sjöblom & Sirkka-Liisa Piipponen 2013:** Kuntademokratian tila ja trendit. *Demokratiaindikaattorit 2013*. Selvityksiä ja ohjeita 52/2013. Oikeusministeriö.
- Pilkington, Ed 2009:** Jailed for a MySpace parody, the student who exposed America's cash for kids scandal. *The Guardian* (London). March 7, 2009. <https://www.theguardian.com/world/2009/mar/07/juvenile-judges-cash-detention-centre>
- Pirkkalainen, Päivi, Hanna Wass & Marjukka Weide 2016:** Suomen somalit osallistuvina kansalaisina. *Yhteiskuntapolitiikka* 81(1), 69-77.
- Pitkänen, Ville & Jussi Westinen 2016:** *Kenen mitta on täysi?* Tutkimus yhteiskunnallisesta ilmapiiristä Suomessa. Helsinki: e2.
- Plumer, Brad 2011:** Study: Privatizing government doesn't actually save money. *The Washington Post* 15.9.2011.
- Pyökkö, Mika 2015:** *Esipuhe. SIB-opas julkiselle sektorille. Tuloperusteinen rahoitussopimus käytännössä*. Marraskuu 2015. Sitran selvityksiä 106.
- Pääkaupunkiseudun demokratiaindikaattorit 2009*. Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Railo, Erkka & Sini Ruohonen 2016:** Vaalikampanjat ja julkisuuden agenda. Kimmo Grönlund ja Hanna Wass (toim.): *Poliittisen osallistumisen eriytyminen - Eduskuntavaalitutkimus 2015*. Selvityksiä ja ohjeita 28/2016. Oikeusministeriö.
- Rättilä, Tiina 2004:** Osallistuako vai ei? Poliittisen osallistumisen lähtökohtia monimutkaistuvassa demokratiassa. *Kunnallistieteellinen aikakauskirja* 4/04.
- Salmela, Arto 2012:** Lähidemokratia Helsingin asemakaavoituksessa. *Futura* 4/12.
- Salminen, Jarkko, Liisa Häikiö & Pauliina Lehtonen 2016:** Osallistuva budjetointi hallinnollisena ja poliittisena käytäntönä. *Hallinnon tutkimus* 1/2016.
- Sauri, Pekka 2015:** *Julkishallinto ja sosiaalinen media*. KAKS - Kunnallisan alan kehittämissäätö.

- Selvitys osallistuvan budjetoinnin malleista* 12.11.2012. Helsingin kaupungin talous- ja suunnittelukeskus. Taloussuunnittelu- ja varainhallintaosasto.
- Sitra 2015:** *SIB-opas julkiselle sektorille. Tulosperusteinen rahoitussopimus käytännössä.* Marraskuu 2015. Sitran selvityksiä 106.
- Sjöblom, Jonas 2015:** Lähidemokratia Helsingissä - mitä tapahtui demokratiapilottien jälkeen? *Kvartti* 2/2015.
- Smith, Graham 2005:** *Beyond the Ballot. 57 Democratic Innovations from Around the World.* Lontoo: POWER Inquiry.
- Stevenson, Dru 2011:** A corporate perspective on prison privatization. (10 November 2011) <http://www.privatizationblog.com/2011/11/last-year-libertarian-think-tank-reason.html>
- Stortone, Stefano & Fiorella De Cindio 2015:** Hybrid Participatory Budgeting: Local Democratic Practices in the Digital Era. Kirjassa M. Foth et al. (toim.): *Citizen's Right to the Digital City.* Singapore: Springer Science+Business Media.
- Talpin, Julien 2012:** When democratic innovations let the people decide: an evaluation of co-governance experiments. Brigitte Geissel & Kenneth Newton (toim.): *Evaluating Democratic Innovations. Curing the democratic malaise?* Lontoo: Routledge.
- Teittinen, Antti & Hannu T. Vesala 2015:** Vammaispalveluja tarvinneiden taloudellinen tilanne ja osallistuminen – ATH-tutkimuksen tuloksia. Jukka Murto, Oona Pentala, Satu Helakorpi & Risto Kaikkonen (toim.): *Yksinäisyys ja osallistuminen, ATH-tutkimuksen tuloksia – Järjestökentän tutkimusohjelma.* Työpäperi 25/2015. THL.
- Tilastokeskus 2015:** Ehdokkaiden ja valittujen tausta-analyysi eduskuntavaaleissa 2015. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 10.10.2016]. Saantitapa: http://www.stat.fi/til/evaa/2015/evaa_2015_2015-04-30_kat_001_fi.html
- Turja, Timo 2012:** Tiede ja politiikka eduskunnassa. *Tieteessä tapahtuu* 1/2012.
- Vainikka, Eliisa & Jukka Huhtamäki 2015:** Tviittien politiikkaa – poliittisen viestinnän sisäpiirit Twitterissä. *Media & viestintä* 38(3), 165–183.
- Valtiovarainministeriö 2015:** *Vapaaehtoistyö, talkootyö, naapuriapu – kaikki käy.* Vapaaehtoistoiminnan koordinaatiota ja toimintaedellytysten kehittämistä selvittävän työryhmän loppuraportti. Valtiovarainministeriön julkaisuja 39/2015.
- Vartiainen, Pirkko, Eija Mäkinen, Seija Ollila & Harri Raisio 2012:** Deliberatiivinen käänne lähihistoriassa: Ikäihmisten näkemyksiä osallistumisesta. *Futura* 4/12.
- Vass, Teemu 2016:** Osallisuus on muutakin kuin puistojuhlaa – helsinkiläiset saamassa uuden vuorovaikutusmallin. *Kvartti* 3/2016.
- Vilkama, Katja, Henrik Lönnqvist, Jenni Väliniemi-Laurson & Martti Tuominen 2014:** *Erilaistuva pääkaupunkiseutu, sosioekonomiset erot alueittain 2002–2012.* Tutkimuksia 2014. Helsinki: Tietokeskus.
- Vähämäki, Maija 2008:** *Dialogi organisaation oppimisessa. Itseohjautuvan muutoksen mahdollisuus tuotantotyössä.* Väitöskirja. Turun kauppakorkeakoulu, sarja A-2.
- Värttö, Mikko, Harri Raisio & Irene Roivanen:** Juurtumista, pettymystä ja tekemisen demokratiaa: Katsaus Hervannan kansalaisraadın vaikuttavuuteen. Katsauksia ja keskusteluja. *Kunnallistieteellinen aikakauskirja* 1/2015.

Wass, Hanna & Sami Borg 2016: Yhdenvertaisuus äänestyskopissa: äänestysaktiivisuus vuoden 2015 eduskuntavaaleissa. Kimmo Grönlund ja Hanna Wass (toim.): *Poliittisen osallistumisen eriytyminen – Eduskuntavaalitutkimus 2015*. Selvityksiä ja ohjeita 28/2016. Oikeusministeriö.

Wass, Hanna & Kimmo Grönlund 2016: Yhdenvertaisuus ja poliittisen osallistumisen eriytyminen. Kimmo Grönlund ja Hanna Wass (toim.): *Poliittisen osallistumisen eriytyminen – Eduskuntavaalitutkimus 2015*. Selvityksiä ja ohjeita 28/2016. Oikeusministeriö.

Wass, Hanna & Marjukka Weide 2015: *Äänestäminen osana poliittista kansalaisuutta. Maahanmuuttotaustaisten äänioikeutettujen osallistuminen vuoden 2012 kunnallisvaaleissa*. Selvityksiä ja ohjeita 26: 2015. Oikeusministeriö.

Westinen, Jussi & Sami Borg 2016: Itä-Suomen vaalipiiri uudistuksen vaikutukset. Kimmo Grönlund ja Hanna Wass (toim.): *Poliittisen osallistumisen eriytyminen – Eduskuntavaalitutkimus 2015*. Selvityksiä ja ohjeita 28/2016. Oikeusministeriö.

Ylikahri, Ville 2013: Vapaa sivistystyö kansalaistoiminnan kivijalaksi. *Aikuiskasvatus* 1/2013.

Tekijä(t) Idström, Anna		
Nimike Katsaus demokratiaa ja osallisuutta käsittelevän keskustelun nykytilaan		
Julkaisija (virasto tai laitos) Helsingin kaupungin tietokeskus	Julkaisu-aika 2016	Sivumäärä, liitteet 102
Sarjan nimike Tutkimuskatsauksia - Helsingin kaupungin tietokeskus		Osanumero 2016:13
ISSN(painettu) 1455-7266 ISSN(verkossa) 1796-7236	ISBN(painettu) 978-952-331-207-4 ISBN(verkossa) 978-952-331-208-1	Kieli fin, swe, eng
Tiivistelmä <p>Tämä katsaus kokoaa yhteen ajankohtaisia trendejä demokratiaan ja osallisuuteen liittyvissä tutkimuksellisissa keskusteluissa ja avaa niiden taustalla olevaa yhteiskunnallista problematiikkaa. Katsaus syventyy (1) äänestämisen nykytilaan ja sen haasteisiin, (2) muun osallistumisen, kuten kaupunkilaisaktivismiin ja erilaisten deliberatiivisen demokratian mukaisten osallistumismuotojen variaatioon sekä (3) vuorovaikutukseen kaupunkilaisten ilmaisemien näkemysten ja julkishallinnon välillä. Katsaus tarjoaa vastauksia siihen, millaiset tekijät edistävät ihmisten kiinnostusta yhteiskunnalliseen osallistumiseen, ja millaiset tekijät heikentävät sitä. Erityisenä tarkastelukohteena on Helsinki ja helsinkiläisten vaikutusmahdollisuudet, joten esimerkit ovat Helsingistä ja niitä peilataan laajempaan valtakunnalliseen ja kansainväliseen kontekstiin.</p>		
Asiasanat demokratia, osallisuus, osallistuminen, kaupunkiaktivismi, äänestysaktiivisuus, Helsinki		
Hinta hinnaston mukaan	Jakelu puh. 09 310 36293	
Myynti Tietokeskuksen kirjasto, Siltasaarenkatu 18–20 A, 00099 Helsingin kaupunki, puh. 09 310 36377		

KATSAUS DEMOKRATIAA JA OSALLISUUTTA KÄSITTELEVÄN KESKUSTELUN NYKYTILAAN

Äänestysaktiivisuus laskee, äänestäminen eriarvoistuu ja osa äänestäjistä tekee omaa etuaan vastamattomia äänestyspäätöksiä tietämättömyyttään. Samaan aikaan kaupunkiaktivismi kukoistaa ja yhteiskunnallinen osallistuminen saa uusia muotoja. Tämä katsaus kokoaa yhteen ajankohtaisia trendejä demokratiaan ja osallisuuteen liittyvissä tutkimuksellisissa keskusteluissa ja avaa niiden taustalla olevaa yhteiskunnallista problematiikkaa. Erityisenä kiinnostuksen kohteena ovat helsinkiläiset ja Helsinki. Katsaus tarjoaa näköaloja siihen, millaiset tekijät edistävät ihmisten kiinnostusta yhteiskunnalliseen osallistumiseen, ja millaiset tekijät heikentävät sitä. Johtopäätökseksi jää, että demokratia on aktiivisten ylivaltaa.

Julkaisutilaukset

p. 09 310 36293

Internet

www.hel.fi/tietokeskus